د افغانستان اساسی حقوق

حقوق اساسی افغانستان

دقضائی روزنی کورس

کورس آموزش قضائی

Ketabton.com

خپرندویه اداره:
دافغانستان د عدلی او قضائی چارو پروژه
کابل، افغانستان

منتشر شده توسط:
پروژه امور عدلی وقضائی افغانستان
کابل، افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان اساسی حقوق

دقضائی روزنی کورس

تیار شوی:

د قضائی روزنی خانگه

دافغانستان د عدلی او قضائی چارو پروژه

کره کتنه:

دکتور عبدالملك کاموی

د قضائیه قوی د اداری عمومی آمر

دکتور نجیب جانباز

دقضائی زدکرو مشاور

د افغانستان د عدلی او قضائی چارو پروژه

محمد هارون معتصم

دکابل پوهنتون د حقوقو او سیاسی علومو دپوهنځی استـــــاد

دیزاین:

سید فرهاد هاشمی

د نشراتو تخنیکي مسوول

د افغانستان دعدلی او قضائی چارو پروژه

د افغانســـتان ستری محکمـی نومـوری کـورس د قضائی روزنو لـپاره منظور کری او له همدی کبله هغو

حقوق اساسی افغانستان

کورس آموزش قضائی

تهیه شده توسط:

بخش آموزش قضائی

پروژه امور عدلی و قضائی افغانستان

بازنگری:

دکتور عبدالملك کاموی

آمر عمومی اداری قوهٔ قضائیه

دکتور نجیب جانباز

مشاور آموزش قضائی

پروژه امورعدلی وقضائی افغانستان

محمد هارون معتصم

استـــــاد پـــوهنحی حقـوق و علـوم سیاسـی پوهنتـون کـــابـــل

دیزاین:

سید فرهاد هاشمی

مسوول تخنیکی نشرات

پروژه امور عدلی و قضائی افغانستان

ستره محکمه افغانستان اسـتفاده از ایـن کـورس را در برنامه هـای آمـوزش قضـائی مـورد تایـد قـرار داده و

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادارو تـه چـــی پـه قضـائی روزنـــو بـــوخـــت دی ، اجـــازه ورکـــول کـــیزی تـرخـــو دا خپـره شـوی نســـخه تکثـــیر کـری او پـــه خپلـــو قضـــائی روزنـــــو کــــی ورخـــخه کـار واخلـی. نومـوری کورس ته په
www.supremecourt.gov.af
او www.afghanistantranslation.com
انترنتی پته هم لاس رسی کولای شی.

دخپریدو نېته: جولای ۲۰۰۸
دافغانستان دعدلي او قضائي چارو پروژه
کابل، افغانستان

بدین وسیله به سـازمان هـائی کـه آمـوزش قضـائی را حمایت میکنند اجازه داده شده هست کـه ایـن نسـخه منتشر شده را مجدداً برای برنامه هـای آموزشـی خـود منتشر سـازند. ایـن کـورس همچنـان در آدرس هـای انترنتی
www.supremecourt.gov.af
و www.afghanistantranslation.com
قابل دسترسی میباشد.

تاریخ نشر: جولای ۲۰۰۸
پروژه امور عدلی وقضائی افغانستان
کابل افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اساسي حقوقو لوستونه
د قــضائــي زده کــړې کورس

دغه لوستونه ((اساسي حقوق)) د قضاتو او قضايي کانديدانو د متداومو زده کړو لپاره په پام کې نيول شويدي. او پــه هغــه کــې دافغانســتان د اسلامي جمهوري دولت د يوه خپلواک ارګان په توګه د قضائيه ځـــواک پـــه فـرد پـورې تړلـې دنـدو تـه پاملرنه شوېده.

د دغه لوستونو محتواي او ښوونيزي موخې پداسې شـکل جـوړ شـوي دي چـې د لکچـر پـه ځـای د مباحثوي ښـوونې او پـوهنې پـه طريقـه د معلومـاتو انتقال پياوړي شي. د درسونو د مطالعې د مکلفيـت په څنګ کې ښوونيزې موخې هم شاملې دي.

همدارنګه پوښتنې او فرضـي قضـيې چـې پـه دغـه لوستونو کې ځای پـه ځـای شـوي، ددې لپـاره دي چـې د هغـه د محتويـاتو لېږد د صـنفي مباحثـاتو ظرفيت لوړ کړي. پدې پروګرام کـې درسـي مـواد پداسې شـکل ځـای پـه ځـای شـوي چـې پـه دغـه ځانګړي ښوونيز پروګرام کې د دغه مضمون لپـاره وخت ته پام د ٦ څخـه تـر ١٢ سـاعته دوره کـې د کورس د موادو وړاندې کولو ته زمينه برابره شـي. د زياتو ساعاتو د شته والي پـه صـورت کـې ښـايي دغه مضمون د مباحثوي تمرينـاتو او بهرنيـو مـوادو په وسيله بشپړ شي.

يو ١٢ ساعته مضمون ښايي پـه لانـدې ډول ترتيـب او تنظيم شي:

(١ او ٢ درسي ساعتونه): د هغه اصـولو او مفـاهيمو معرفـي کـول چـې د حقوقـو او د اساسـي حقوقـو بنسټ جوړدي.

دروس حقوق اساسی
کــورس آمــوزش قضــائــی

ایـــن دروس حقـــوق اساسـی بـرای تعلیمـات مـداوم قضـات و کـانــدیدان قضـایی در نظـر گرفته شده و در آن به مســئولیت هـای منحصـر بـه فـــرد قـوه قضائیه بـه حیث ارگـان مستقل دولـت جمـــهوری اســلامی افغانســتان، توجـه صورت گرفته است.

محتوای این دروس و اهداف آموزشی آن بشکلی فراهم گردیده، تا انتقال معلومات به شیوه تدریس و آموزش مباحثوی رابعوض لکچر محض تقویت نماید. درجنب مکلفیت مطالعه دروس، اهـداف آموزشی نیز شامل میباشند.

همچـــنان سوالات و قضیه هـای فرضـی کـه در ایـن دروس گنجانیـده شـده، بـرای آن میباشـد تـا انتـــقال محتـــویات آن ظرفیت مباحثـات صـنفی را ارتقاء بخـــشد. مـواد درسـی دریـن برنامـه بـه شکلی جابجـا گـــردیده تـا ارائـه کـورس را در یک دوره زمانی ٦ تـا ١٢ ســـاعت، بـا توجـه بـه وقـت موجـود بـرای ایـن مضـمون درایـن برنامـه آمـوزش اختصاصـی، مسـاعد سـازد. در صـورت مــوجـــودیت ساعـات اضـــافی، امکـان دارد تـا ایـن مضـمون بـــا تمـــرینات مبـاحثوی و مـواد بیرونی تکمیل گردد.

یک مضمون ١٢ ساعته امکان دارد ذیلاً ترتیـب و تنظیم شود:

(ساعت درسی ١ و ٢): معرفـی اصـول و مفـاهیم کلی که اساسات حقوق و حقـوق اساسـی را بنـاء می نهد

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳-٦ درسي ساعتونه): د قوا د تفکیک په بنسټ د سیاسي سیستم توضیح کول چې د افغانستان د ۲۰۰٤ کال د اساسي قانون په وسیله په رسمیت پېژندل شویدي.

(ساعات درسی ۳ – ٦): توضیح سیستم سیاسی برمبنای تفکیک قوا که توسط قانون اساسی سال ۲۰۰٤ افغانستان برسمیت شناخته شده است.

(۷-۸ درسي ساعتونه): د ۲۰۰٤ کال د اساسي قانون سره سم د هېواد د اتباعو د اساسي حقوقو او وجایبو بیاکتنه، تحلیل او په اړه یې مبسوطه مباحثه.

(ساعات درسی ۷ – ۸): مرور، تحلیل، و مباحثه مبسوطه حقوق اساسی و وجایب اتباع طبق قانون اساسی سال ۲۰۰٤.

(۹-۱۰ درسي ساعتونه) په افغانستان کې د پلي کېدو وړ نړیوالو تعهداتو او کنوانسیونونو ارزونه چې د اساسي حقوقو په هکله معلومات ورکوي یا هغوي ته پراختیا ورکوي.

(ساعات درسی ۹ – ۱۰): ارزیابی تعهدات و کنوانسیون های بین المللی قابل تطبیق در افغانستان که از حقوق اساسی معلومات میدهد یا به آنها توسعه میبخشد

(۱۱-۱۲) درسي ساعتونه): د اتباعو د اساسي حقوقو د ملاتړ او تطبیق په برخه کې د قضائیه ځواك په فرد پورې تړلي رول ارزونه او په اړه یې مباحثه.

(ساعات درسی ۱۱ – ۱۲): ارزیابی و مباحثه در مورد نقش منحصر به فرد قوه قضائیه درحمایت و تطبیق حقوق اساسی اتباع.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست مطالب

صفحه

I. مقدمه (ساعت های درسی ۱ و ۲)........ ۵
(الف). قرارداد اجتماعی ۵
(ب). اساس و هدف قانون........ ۷
(ج). قانون اساسی........ ۸
(د). دیگر منابع قانون........ ۱۱
معاهدات، میثاق ها، و کنوانسیونها بین المللی ۱۱
مقرراتیکه از سوی قوه مجریه تصویب گردیده ۱۲
فرامین تقنینی مقام ریاست جمهوری ۱۳
فیصله ها و مقررات محاکم........ ۱۴
عرف و عادات محلی ۱۷
II. قانون اساسی سال ۱۳۸۲........ ۱۸
(الف).نظام سیاسی ۱۸
(ب). دولت ۲۰
(ج). قوه مجریه ۲۲
هدف قوه مجریه........ ۲۲
تشکیل قوه مجریه........ ۲۲
رئیس جمهور و معاونین رئیس جمهور........ ۲۳
وزراء........ ۳۰
لوی څارنوال........ ۳۲
واحد های اداری محلی ۳۳
حالات اضطرار........ ۳۵
(هـ). قوه مقننه دولت ۳۶
مقدمه........ ۳۶
شورای ملی ۳۷
لویه جرگه و تعدیلات در قانون اساسی ۴۶
(هـ). قوه قضائیه دولت........ ۴۸
قوه قضایی مستقل........ ۴۸
ترکیب ستره محکمه........ ۵۱
محاکم تحتانی و قضات........ ۵۲
احکامیکه بطور عام با قوه قضائیه مرتبط هستند ۵۳
(و). تفکیک قوا – کنترول و توازن ۵۶
III. حقوق و وجایب اساسی (ساعات درسی ۷ و ۸........ ۵۹
(الف). مقدمه ۵۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ب). حقوق و وجایب اساسی ۶۰
IV. قانون بین المللی حقوق بشر (ساعات درسی ۹ و ۱۰) ۸۱
(الف). مکلفیت های دولت بر اساس حقوق بین الملل ۸۱
(ب). معاهدات، میثاق ها، و کنوانسیونهای بین المللی مرتبط با حقوق بشر ۸۲
مقدمه ۸۲
منشور ملل متحد ۸۳
اعلامیه جهانی حقوق بشر ۸۳
کنوانسیون منع شکنجه ، ظلم، سایر تنبیهات و برخوردها یا مجازات غیر انسانی ۸۵
کنوانسیون حقوق طفل ۸۷
کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان ۸۸
کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض نژادی ۸۹
میثاق بین المللی حقوق اقتصادی اجتماعی و فرهنگی ۹۱
میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی ۹۱
V. اجرای حقوق اساسی (ساعات درسی ۱۱ و ۱۲) ۹۵
(الف). مقدمه ۹۵
(ب). استقلال قضایی ۹۶
(ج). مرور قضایی ۹۶
سناریو های فرضی ۹۷

ضمایم:

منشور سازمان ملل متحد ۱۰۴
اعلامیه جهانی حقوق بشر ۱۲۹
میثاق علیه شکنجه، مجازات ظلمانه، رفتار غیر انسانی یا اهانت آمیز ۱۳۹
میثاق حقوق طفل ۱۶۳
میثاق رفع کلیه تبعیضات علیه زنان ۱۹۹
میثاق بین المللی رفع هر نوع تبعیض نژادی ۲۲۰
میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ۲۴۳
میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی ۲۶۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

ســـــريــزه

ښوونيزې موخې- ۱ او ۲ درسي ساعتونه

- د دولت بنسټ تشريح کړئ.
- د دولت موخه تشريح کړئ.
- د قانون موخه او حاکميت بيان کړئ.
- د يـــوه اســـاســـي قـانـــون مقصـدونـــه او موخې بيان کړئ.
- مدون قانون تعريف کړئ.
- د قانون نورې سرچينې تشريح کړئ.

<u>(الف): ټولنيز تړون</u>

کـوم علـت دی چې خلـك هېوادونـه جـوړوي او دولت جوړوي؟

- د ګـــاونــډيـــو او متجاوزينـــو څخـــه خونديتوب (اردو)
- د ټولنې د ننه امنيت او ثبات (پوليس)
- د ضروري خدمتونو چمتو والی (حکومت)
- د اساسي حقوقو او خپلواکيو ساتنه

د ضروري خدمتونو ځينې بېلګې کومې دي؟

- روغتيا ساتنه او پاملرنه
- ښوونه
- بېخبناء
- د جزايي عدالت سيستم

مقـــدمـــه

اهداف آموزشی – ساعات درسی ۱ و ۲

- اساس دولت را توضيح کنيد
- هدف دولت را تشريح کنيد
- هدف و حاکميت قانون را بيان داريد
- مقاصد او اهـداف يـک قـانون اساسـی را از برخوانيد
- قانون مدون را تعريف کنيد
- منابع ديگر قانون را تشريح کنيد

<u>(الف): قرارداد اجتماعی</u>

چه علت وجود دارد که مردم کشورها را تأسيس ميکنند ودولت را تشکيل مينمايند؟

- مـحافظـــــت و امـــان از همـسايگـــــان و متجاوزين (اردو)
- امنيت و ثبات در داخل جامعه (پوليس)
- فراهم کردن خدمات ضروری (حکومت)
- حفاظت از حقوق اساسی و آزادی ها

بعضی مثال های خدمات ضروری کدام ها اند؟

- حفظ ومراقبت صحی
- تعليم
- زيربناء
- سيستم عدالت جزائی

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د مدني قضایاوو د حل طریقه
- په نړیواله ټولنه کې ګډون

هغه تړون او یا موافقه چې د یوه هېواد اتباع یې له دولت سره کوي کوم دي؟

د ټولنې غړو د دولت لخوا د ملاتړ، خوندیتوب او د خدماتو د وړاندې کولو د زیاتوالي لپاره تر متفاوتو حدودو پورې د خپلې شخصي خپلواکۍ او صلاحیتونو څخه صرفنظر کوی او هغه دولت ته سپاري چې دغه موافقه د ټولنیز تړون په نامه یادیږي. همدارنګه دوي پدې معاوضه کې د هغه حقوقو او اساسي خپلواکیو څخه چې د دولت لخوا یې ملاتړ کیږي، برخمن کیږي.

د اساسي حقوقو او خپلواکیو ځینې بېلګې کومې دي؟

- د وینا او ټولنو ته دغوره کېدلو خپلواکي
- د غونډېو او اعتراض خپلواکي
- د سفر خپلواکي
- د غلامۍ او پر ماشومانو د اجباري کار منعه
- مساوي حقوق او مکلفیتونه د قانون په اساس
- د برائت الذمه له حالت څخه مستفید کېدل کله چې څوک د یوه جرم په تور، تورن کیږي.
- د نیول کېدو یا پر یو جرم د تورن کېدو په وخت کې د مدافع وکیل د نیولو حق

- شیوه حل و فصل قضایای مدنی
- اشتراک در جامعه بین المللی

قرارداد و یا موافقت که اتباع یک کشور با دولت خویش عقد مینمایند کدام است؟

افراد جامعه در ازای حمایت، مصئونیت و ارائه خدمات ازطرف دولت تا حدود متفاوت از خود مختاری و صلاحیت های شخصی و فردی خویش صرفنظر نموده و آنرا به دولت واگذار میگردند که این موافقت بنام قرارداد اجتماعی یاد میشود. همچنان ایشان درین معاوضه از حقوق و آزادی های اساسی ای که توسط دولت حمایت میگردند، نیز برخوردار میگردند.

بعضی نمونه های حقوق اساسی و آزادی ها کدام ها اند؟

- آزادی بیان و انتساب به انجمن ها
- آزادی گردهمایی و اعتراض
- آزادی سفر
- منع بردگی و کار اجباری طفل
- حقوق مساوی و مکلفیت ها براساس قانون
- مستفید بودن از حالت برائت الذمه هنگامیکه یک شخص به یک جرم متهم میگردد
- حق گرفتن وکیل مدافع هنگام دستگیری یا متهم شدن به یک جرم

(c) ketabton.com: The Digital Library

- اقرار تـه د اړ ایسـتلو لپـاره د شـکنجې څخـه معافیت
- د هغه زیان د غوښتنې حق چې د دولت لخوا اړول شوی وي
- د پور له کبله د حبس څخه معافیت

مشترك قاسم کوم دي؟

قانون

(ب) د قانون بنسټ او موخه:

ټولې منظمې ټولنې قواعدو او قوانینو ته اړتیا لـري چـې د هغـه ټـولنې او د هغـه د غـړو د سـلوك پـه هکله لارښوونه وکړي.

ډېره اړتیا نـده چـې دغـه قـوانین او قواعـد ثبـت او مکتوب شي، بلکه مهمه داده چې د ټولنې هر غړی هغه باندې پوه وي او ویې مني.

د هغه څخه پرته پایله به د خلکو ګـډوډي او خپـل سري وي.

لـــدې کبـــله د قـانـــون بنـــسټ او اســـاس هغـه څـرګـنده اړتیـا ده چـې ټـولنـه داسـې تنظیم کــړي چــې سولــه، عــدالــت او عــامـه نظم وساتي.

د یـوې ټـولنې ټـول قـوانین، پالیسـۍ او نظرونـه منعکسوي.

- ټولنیز نورمونه
- عادتونه
- دودونه (عنعنات)

- معافیـت از شنکـجه جهـت مجبـور سـاختن به اقرار
- حق ادعای خسارات از دولـت در رابطـه بـه ضرری که از سوی دولت بوجود آمده باشد
- معافیت از حبس بسبب قرض

قاسم مشترک کدام است؟

قانون.

(ب). اساس و هدف قانون

تمام جوامع مـنظم، بـه قواعـد و قـوانین ضـرورت دارند تا رفتا و روند آن جامعـه و هـر عضـو آنـرا رهنمایی نماید.

ضـرورت نبـوده تـا ایـن قواعـد و قـوانین ثبـت و مکتوب شوند، بلکه مهم است تا هر عضـو جامعـه آنها را درک کرده وبپذیرد.

در غیر آن نتیجه، هرج و مرج و خود سری مـردم خواهد بود.

از اینـــرو، اســـاس و شـــالوده قـــانون عبـــارت از ضرورت مبرمی بـوده تـا جامعـه را طـوری تنظـیم نماید که صلح، عدالت و نظم عامه را حفاظـت و نگهداری نماید.

تمام قوانین، پالیسـی هـا و نظریـات موجـود یـک جامعه را منعکس میسازد.

- نورم های اجتماعی
- عادات
- رسوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

- مذهبي او اخلاقي ښوونې
- ښوونيز او پوهنيز معرفت

لـه قوانينـو سـره د نورمونـو، عـادتونو، دودونـو او اخلاقي اصولو تر منځ توپير څه دی؟

نـورمـــونه، عادتونـــه، دودونـــه او اخلاقـــي اصول د اشخاصو د شخـصي سلوك د لارښوونې لپاره دي پـداسـې حال کې چې د قوانينو موخه الزامي ده، تر څو د ټولنې د يـوه مشـخص غـړي د تاييد او رد په پام کې نه نيولو سره د هغوي پيروي وشي.

د قـوانينـو دتنفيذ پـرلپسـې دنـده د دولـت پـه غـاړه ده او معـمولاً د نـه اطاعـت پـه وخـت کـې د مجـازاتو د تحميـل پـه تهديـد سـره تامينيږي.

د تعذيراتو بېلګې کومې دي؟

- جزايي مجازات
- د مدني زيانونو جبران
- د يـو کـار د کولـو لپـاره د امتيـازاتو بيرتـه اخيستنه مثلاً دجوازنامې بيرته اخيستنه

و مو ليـدل چـې د ټـولنې خلـك د ټـولنيز تـړون د مقابل لوري په توګه د حراست، امنيت، خدماتو، او د اساسي حقوقو او خپلواکيو د ضمانت په وړانـدې د خپلو خپلواکيو څخه صـرفنظر کـوي. همدارنګـه ومولیدل چې پر ټولنيز تړون د قوانينو د خپرېـدو او انفاذ له لارې د صحت مهر اېښودل کيږي.

(ج) اساسي قانون

اساسي قوانين څرنګه رامنځته کيږي؟

- تعاليم مذهبی و اخلاقی
- معرفت آموزشی وعلمی

يک تفاوت اساسی ميان نورم ها، عادات، رسوم و اصول اخلاقی با قوانين چه است؟

نـورم هـــا، عــــادات، رسـوم و اصـول اخلاقـی منحيـث يـک رهنمـود بـرای سـلوک شخصـی اشخاص ميباشند در حاليکه، هدف قـوانين الزامـی بوده، تا بدون در نظر داشت تاييـد يـا عـدم تاييـد يک عضو مشخص جامعـه، از آنهـا بطـور پيوسـته پيروی بعمل آيد.

امـر نافـذ نمـودن پيوسـته قـوانين بـه ذمـه دولـت ميباشد و معمولاً توسط تهديد به تحميل موءيدات (مجـازات) در صـورت عـدم اطاعـت، تـأمين ميگردد.

بعض از مثالهای تعذيرات کدام ها اند؟

- مجازات جزايی
- جبران خسارات مدنی
- استرداد امتيازات مثلاً جوازنامه برای اجـرای يک چيزی يا چيز ديگری

مشاهده نموديم که مردم جامعـه بـه حيـث طـرف قرارداد اجتماعی، در بدل حراست، امنيـت، انجـام خدمات و ضمانت حقوق اساسی و آزادی هـا، از آزادی خود صرف نظر مينمايند. همچنان مشـاهده نموديم که به قرارداد اجتماعی، از طريق انتشـار و انفاذ قوانين، مهرصحه گذاشته ميشود.

(ج) قانون اساسی

قوانين اساسی چه گونه بوجود ميايند؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کــوم ځــایه بایـد ددغـه پوښـتنې ځـواب پیـل شي؟

راځئ لومړیو ته وروګرځو.

هــر کلــه چــې د ټــولنې غـړي پرېکـړه کـوي چې د دولت په ګټـه د خپلـې خپلـواکۍ څخـه تېـر شــي، تـر ټولو لمړنی ګــام چې پورتـه کـوي، کوم یو دي؟

- یوه پادشاه ته بیعت کول
- د یوه رئیس ټاکل
- د یوه ولسمشر ټاکل
- د لازمه پرېکړو د کولو لپاره د یوې شـورا یـا جرګې جوړول
- د یـــوې اعـــلامیـــې یـــا اساسـي قـانون چمتو کول

په اوسنۍ زمانه کې په لویو ټولنو یا هېوادونـو کـې هغه کار چې تر ټولو لومړی کېږي، د یـوه مـدون اساسي قانون چمتو کول او تصویب دی.

د اساسي قانون اصلي موخه د ټولنې یا دولـت او د هماغـه هېـواد د اتبـاعو تـر منـځ د اړیکـو تعیـن او پیاوړي کول دي.

د اساسي قانون ځینې نورې موخې کومې دي؟

- د دولت د اساسي شکل جوړول
- د دولت د ارګانونو د دندو او د اتباعو سره د دوي د اړیکو ټینګول او همدارنګـه د دوي د ذات البیني اړیکو مشخص کول

از کجا باید آغاز کرد تا برای ایـن سـوال جـواب دهیم؟

بیاید به ابتدا برگردیم.

هرگاه اعضاء جامعه تصـمیم میگیرنـد تـا از خـود مختاری خویش به نفع دولت صرف نظـر نماینـد، اولـین گــــامی کـه آنهـا آنـرا برمیدارنـد، کـدام خواهد بود؟

- بیعت به یک پادشاه
- برگزیدن یک رئیس
- انتخاب یک رئیس جمهور
- تشکیل یک شوری یـا جرگـه جهـت اتخـاذ تصمیم لازمه
- آمـاده نمـــودن یـــک اعـلامـیه یـا یـک قانون اساسی

در عصر معاصر، در جوامـع بـزرگ یـا کشـورها، اولین چیزی کـه شـکل میگیـرد عبـارت از آمـاده سازی و تصویب یک قانون اساسی مدون میباشد.

هدف اصلی قانون اساسی تعیـین و برقـرار نمـودن روابط میان جامعه یا دولت و اتبـاع همـان کشـور میباشد.

بعضی از دیگر اهداف قانون اساسی چه است؟

- تأسیس شکل اساسی دولت
- مشخص کردن وظـایف ارگانهـای دولـت و روابـط آنهـا بـا اتبـاع و روابـط ذات البینـی خودشان

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د مشخصو نړيوالو معاهداتو او ميثاقونو منلو او هغوي ته د ځاي ورکولو لپاره اشاره کول
- د هېـــواد د اتبـــاعو د اساســـي حقوقـــو او مکلفيتونو تعيين
- د دولت د بقا د ساتنې لپاره د يوه ميکانيزم جوړول
- د يوه هېواد د اتباعو لخوا د اساسي قانون د تصويب لپاره د يوې کړنلارې جوړول
- په اساسي قانون کې د تعديلاتو د منلو لپاره د يوې کړنلارې جوړول

- اشـاره بـه پـذيرفتن و جـادادن معاهـدات و ميثاق های مشخص بين المللی
- تعيين کردن حقوق اساسی و مکلفيت هـای اتباع کشور
- تأسيس يک ميکانيزم بـرای محافظت بقـای دولت
- تأسيس يک طرزالعمل برای تصويب قـانون اساسی از سوی اتباع کشور
- تأسـيس يـک طـرز العمـل بـرای پـذيرفتن تعديلات در قانون اساسی

قـوانين څـه ډول رامنځتـه کېږي؟ د دغـه پوښـتنې ځواب څه دی؟

قوانين چطور بوجود ميايند؟ جواب بدين سوال چه ميباشد؟

قـوانين د مقننـه ځـواک لخـوا جـوړېږي او د هغـه څخه وروسته د ولسمشر لخوا د اساسي قانون د احکامو سره سم توشيح کېږي. دغه ډول قوانين موضوعه قوانين يا مدون قوانين نومېږي.

قوانين توسط قوه مقننه دولت ساخته ميشوند و به تعقيب آن از سوی رئيس جمهور مطابق به احکام قانون اساسی توشيح ميگردنـد. ايـن نـوع قـوانين، **قوانين موضوعه** يا **قوانين مدون** ناميده ميشوند.

که مدون قوانين د اساسي قانون د احکامو سره سم جوړ نشي، آيا دغه ډول قوانين د هېواد د اتباعو لخوا لازم الاجراء دي، که نه؟

اگر قوانين مدون مطابق بـه احکـام قـانون اساسـی ساخته نه شوند، آيـا چنـين قـوانين از سـوی اتبـاع کشور لازم الاجرا ميباشند؟ نخير.

ولې منفي ځواب؟ دغـه ډول قـوانين ځکـه الزامـي کېداي نشي چې هغه ځواک چې د اساس قـانون د احکـامو پـر بنسـټ د قـانون د جوړولـو صـلاحيت لري، مشخصه ده او د هغه صلاحيت د خلکو لخـوا دولت ته ورکـړل شـويدي، د هغـه پـر بنسـټ هغـه مدون قوانين چې د اساسـي قـانون د احکـامو سـره سم نـه وي يـا دا چـې د اساسـي قـانون د احکـامو منافي وي، بې اعتباره دي او الزامي ندي.

چـرا جـواب منفـی؟ ايـن چنـين قـوانين بخـاطری نميتوانند الزام آور باشند که قوهٔ که برمبنـا احکـام قـانون اساسـی صـلاحيت سـاختن قـانون را دارا ميباشد، مشخص گرديـده و صـلاحيت آن توسـط مردم به دولـت تفـويض گرديـده اسـت بنـا بـرآن آنعـده قـوانين مدونيکـه مطـابق بـه احکـام قـانون اساسی نبوده يا اينکه منافی احکـام قـانون اساسـی هستند، بی اعتبار بوده و الزام آور نميباشند.

آيا امکان لري چې نورې الزامـي حقـوقي اعلاميـې

آيا امکان دارد که اعلاميه های حقوقی الـزام آور

(c) ketabton.com: The Digital Library

موجودې وي چې د مدونو قوانینو ځواک او اغېزه ولري؟

د هغوي ځینې بېلګې کومې دي؟

- نړیـــوال مـــعاهـــدات، میثاقونـــه او کنوانسیونونه
- هغه مقررات چې د اجرائیه ځواک لخوا تصویب شویدي
- د ولسمشرۍ د مقام تقنیني فرمانونه
- د محاکمو مقررات او پرېکړې
- محلي عرف او عادات

(د). د قانون نورې سرچینې:

اجازه راکړئ لاندې عمومي کتګورۍ وګورو ((د قانون نورې سرچینې))

معاهدات، میثاقونه او نړیـوال کنوانسیونونه:

نړیـوال معاهـدات، میثاقونـه او ځـانګړي نړیـوال کنوانسیونونه د یوه ځانګړي هېواد لپاره او بالوسیله د هغه هېواد پر اتباعو مرعي الاجراء کېږي،

ددې دپاره چې یـو بـین المللی معاهـده، میثـاق او کنوانسیون په یو مملکت باندی او پـه دی وسیله د هغه مملکت پر اتباعو بانـدی د تطبیـق ور وګـرزي لازمه ده چې د هغه هېواد لخوا د اساسي قـانون د احکامو سره سم د منلو وړ وګرځي. د تاییـد دغـه طرزالعمل ته د تصویب پروسه وايي.

د معاهـداتو، میثـاقونو او کنوانسـیونونو تصـدیق او تصویب یو اختیاري عمل دي، او هېڅ هېواد په یوه نړیـوال سازمان مثلاً ملګرو ملتونو کې د غړیتـوب ځخـه پرتـه چې پـه هغـه کې غړیتـوب د هغـه د

دیگرنیـز موجـود باشـند کـه نیـرو و تـأثیر قـوانین مدون را داشته باشند؟

بعضی از مثال های آنها کدام اند ؟

- معـــاهـــدات، میثاق هـا و کنوانسـیون هـای بین المللی
- مقررات که از سـوی قـوه اجرائیـه تصـویب شده اند
- فرامین تقنینی مقام ریاست جمهوری
- مقررات و فیصله های محاکم
- عرف و عادات محلی

(د). دیگر منابع قانون

اجازه دهید تا در ذیل به کتگـوری هـای عمـومی نگاه کنیم ″ دیگر منابع قانون.″

معاهدات، میثاق ها و کنوانسیون های بین المللی:

معاهدات، میثاق ها و کنوانسیون های بـین المللـی قواعدی را به میان میاورند تا روابط میان کشور ها و اتباع کشور های مختلف را تنظیم نمایند.

بـرای اینکـه یـک معاهـده، میثـاق و کنوانسـیون خاص بین المللی بـالای یـک کشـور و بالوسـیله بالای اتباع آن کشـور مرعـی الاجـرا قـرار گیـرد، ضرور است تـا از سـوی همـان کشـور مطـابق بـه احکام قانون اساسی اش مورد قبـول واقـع گـردد. این طرزالعمل تأیید را پروسه تصویب مینامند.

تصدیق وتصویب معاهدات، میثاق ها و کنوانسیون ها یک عمل اختیـاری بـوده، و هـیچ کشـوری را نمیتوان بـه اسـتثنا عضـویت در یـک سـازمان بـین المللی مثلاً ملل متحد که عضویت در آن مشروط

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړو معاهداتو، میثاقونو او کنوانسیونو پر منلو مشروط دی، نشي مجبور کېداي چې یوه معاهده، میثاق یا کنوانسیون تصویب کړي.

لدې سره سم چې یوه معاهده، میثاق یا کنوانسیون په قانوني توګه د یوه هېواد لخوا تصویب شي، پر دولت او د هغه پر اتباعو د هماغه هېواد د مدونو قوانینو په شان الزامي کیږي.

په راتلونکو لوستونو کې په افغانستان کې قابل الاجراء ځانګړي میثاقونه او کنوانسیونونه تر ارزونې لاندې نیسو.

<u>هغه مقررات چې د اجرائیه ځواک لخوا تصویب شویدي:</u>

د یوه دولت د اجرائیه ځواک هغه کومه لویه او ارزښتناکه دنده ده چې قانون نافذ او تطبیقوي؟

اجرائیه ځواک په کومه طریقه دغه دنده سرته رسوي؟ د وزیرانو او وزارتونو په وسیله

د وزارتونو بېلګې کومې دي؟

- د پوهنې وزارت
- د عامې روغتیا وزارت
- د عدلیې وزارت
- د کورنیو چارو وزارت
- د ملي دفاع وزارت
- د لوړو زده کړو وزارت
- د بهرنیو چارو وزارت
- د مالیې وزارت

به پذیرفتن معاهدات، میثاق ها و کنوانسیون های خاص میباشد، مجبور نمود تا یک معاهده، میثاق یا کنوانسیون را تصویب نماید.

بمجردیکه یک معاهده، میثاق یا کنوانسیون بطور قانونی از طرف یک کشور تصویب گردد، بالای دولت و اتباع آن دولت، بمثابه قوانین مدون نافذه همان کشور الزام آور میگردد.

در دروس بعدی، میثاق ها و کنوانسیونهای خاص بین المللی قابل الاجرا در افغانستان را ارزیابی خواهیم کرد.

<u>مقرراتیکه از سوی قوه اجرایه اتخاذ گردیده اند:</u>

آن کدام یک از وظایف عمده و مهم قوه اجرائیه یک دولت است که قانون را نافذ و تطبیق میکند؟

به چه شیوه قوه اجرائیه این وظیفه را انجام میدهد؟ بواسطه وزرا و وزارتخانه ها.

مثال های وزارتخانه ها کدام اند؟

- وزارت معارف
- وزارت صحت عامه
- وزارت عدلیه
- وزارت داخله
- وزارت دفاع
- وزارت تحصیلات عالی
- وزارت امور خارجه
- وزارت مالیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د ښځو د چارو وزارت
- د سوداګرۍ وزارت
- د ټولګټو (فواید عامه) وزارت

هغه پروګرامونه چې د یوه ځانګړي وزارت په صلاحیت کې راځي، ښايي پراخ او پېچلي وي.

زیاتره وخت قوانین داسې پروګرامونه جوړوي چې د پروګرام ټول جزئیات تر پوښښ لاندې نه نیسي، او ټولو هغه پوښتنو ته چې د پروګرام له پلي کېدو سره اړيکه نیسي، ځواب نه ورکوي.

په همدې علت هغه قوانین چې د یوه وزارت د پروګرام رامنځته کوونکي دي، ښايي هغه وزارت ته چې د پروګرام د پلي کولو دنده لري، صلاحیت هم ورکړي چې داسې مقررات رامنځته کړي چې د هغه پروګرام د تطبیق کنټرول وکړي.

په هغه صورت کې چې قانون اجازه ورکړي، او پدې شرط چې مقرره د اساسي قانون او د هغه د احکامو سره سمه جوړه شوې وي، دغه مقرره پر وزارت او اتباعو د هغه مدونو قوانینو په شان او اندازه چې د تقنیني رکن لخوا منل شویدي، لازم الاجراء دي.

د ولسمشرۍ د مقام تقنیني فرمانونه:

ځینې وختونه په انتقالي دوره کې یا په بېړنیو حالاتو کې ، ولسمشر د هېواد اساسي قانون سره سم صلاحیت لري چې تقنیني فرمانونه صادر کړي، دغه تقنیني فرمانونه د مدونو قوانینو په شان او اندازه د اجبار قوه لري. مګر د خپل نوعیت په نسبت په یوه زماني دوره پورې محدود وي او د مقننه ځواک بیا تصویب ته محول دي.

- وزارت امور زنان
- وزارت تجارت
- وزارت فواید عامه

برنامه هایکه تحت حوزه صلاحیت یک وزارت ویژه قرار میگیرد ممکن گسترده و پیچید باشد.

غالب اوقات، قوانین برنامه هایرا ایجاد مینمایند که همه جزئیات پروگرام را مورد پوشش قرار نمیدهدو پاسخگوی تمام سوالاتی که به تطبیق پروگرام ربط میگیرند، نمیباشند.

به همین علت، قوانینکه ایجاد کننده برنامه یک وزارت میباشد ممکن است صلاحیت را نیز برای وزارتیکه تطبیق پروگرام را بعهده دارد، محول نماید تا مقرراتی را اتخاذ نمایند که از تطبیق آن پروگرام کنترول بعمل آورد.

در صورتیکه قانون اجازه دهد، و به شرط آنکه مقرره به اساس و در مطابقت با احکام قانون و قانون اساسی اتخاذ گردد، این مقرره بالای وزارت و اتباع به مثابه و اندازه قوانین مدونی که از سوی شاخه تقنینی پذیرفته شد است، لازم الاجرا خواهد بود.

فرامین تقنینی مقام ریاست جمهوری

بعضی اوقات، هنگام دوره انتقالی یا حالات اضطرار، رئیس جمهورطبق قانون اساسی کشورصلاحیت دارد تا فرامین تقنینی را صادر کند، این فرامین تقنینی به مثابه و اندازه قوانین مدون قوه اجبار دارند. اما نسبت نوعیت خویش محدود بزمان بوده و محول به تصویب مجدد قوه مقننه میباشند.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محاکمو پرېکړې او مقررات:

راځئ يو اساسي قانون چې د هغه په ترڅ کې د دولت د دريو جلا برخو (اجرائيه ځواک، مقننه ځواک او قضائيه ځواک) څخه په مساوي توګه جوړ شوی يو سياسي سازمان رامنځته شوی وي، فرض کړو.

پداسې يوه سيستم کې قضائيه ځواک د هغه د تحتاني محاکمو په ګډون په دوديز ډول د يوې سترې محکمې تر اداري کنټرول لاندې دي.

پداسې يوه سيستم کې آيا ستره محکمه ددې صلاحيت لري چې د هغه هېواد د قضائي فعاليتونو د پر مخ بېولو لپاره مقررات جوړ کړی؟

د دغه ډول قضائي فعاليتونو بېلګې کومې دي؟

- د محاکمو د محررينو او اداري آمرينو ګمارل
- ځانګړو محاکمو او قضاتو ته د قضاياوو احاله
- د دوسيو د درج او د راپور ورکولو سيستم
- د محکمې د تعميراتو او تجهيزاتو ساتنه
- د قضايي سلوک د معيارونو ايجاد او تنفيذ
- د سترو قضائي تعليماتو د برنامو انتقال

ستره محکمه د مقرراتو د منلو په اړه خپل صلاحيت له کوم ځايه اخلي؟

- ذاتي قدرت
- اساسي قانون
- موضوعه قانون

فيصله ها و مقررات محاکم:

بيائيد يک قانون اساسی را که در لابلای آن يک دستگاه سياسی متشکل از سه شاخه جداگانه دولت (قوه مجريه، قوه مقننه، و قوه قضائيه)، اما مساوی ترکيب گرديده، فرض کنيم.

در يک چنين سيستم، قوه قضائيه بشمول محاکم تحتانی آن، بطورسنتی تحت کنترول اداری يک ستره محکمه قرار دارند.

در اين چنين دستگاه، آيا ستره محکمه صلاحيت دارد تا مقرراتی بمنظورپيشبرد فعاليت های قضايی آن کشور اتخاذ نمايد ؟

مثال های چنين فعاليت های قضايی کدام ها اند؟

- استخدام محررين وآمران اداری محاکم
- احاله قضايا به محاکم و قضات خاص
- اداره درج دوسيه و سيستم راپور دهی
- حفظ و مراقبت تعميرات و تجهيزات محکمه
- ايجاد و تنفيذ معيارهای سلوک قضايی
- انتقال برنامه های تعليماتی قضايی مستمر

ستره محکمه صلاحيت خويش را در قبال پذيرفتن مقررات از کدام جا اخذ ميکند؟

- قدرت ذاتی
- قانون اساسی
- قانون موضوعه

(c) ketabton.com: The Digital Library

آیا دغه ډول مقررات په لاندې شعباتو او افرادو لازم الاجراء دي؟

- قضات؟
- د دولت پر نورو شعباتو؟
- د هېواد پر اتباعو؟

د قضائي اداري برسېره د سترې محکمې لومړني فعالیتونه څه دي؟

ځواب: د هغه قضایاوو په اړه غور او وروستۍ پرېکړه چې د لاندېنیو محاکمو لخوا هغې ته راجع کېږي.

آیا دغه ډول پرېکړې د ځانګړو قضایاوو په اړه د دعوي پر لورو لازم الاجراء دي؟

آیا ځینې وخت امکان لري چې یو وزارت یا د حکومت یوه برخه د دعوي طرف واقع شي؟

فرضي سناریو:
راځئ فرض کړو چې یوه قضیه د غور لپاره د یوې ابتدائیه محکمې قضائي هیئت ته وړاندې کېږي چې په محلي ورځپاڼه کې خپره شوې او په ټولنه کې یې زیاته نوم بدي ترلاسه کړېده. ښاریان او رسنۍ د محاکمې د پایلو اورېدو ته ډېر لېوال دي. راځئ یو ګام مخکې لاړ شوي تصور وکړو چې د محکمې د قضائي هیئت رئیس پرېکړه کوي چې محاکمه په علني توګه سرته ونه رسوي، ځکه چې هغه فکر کوي چې د محکمې خونه د ټولو ذیعلاقه خلکو د منلو ظرفیت نلري.

د یوې سیمه ایزې خبرپاڼې خاوند د قضائي هیئت د رئیس د پرېکړې سره ننګونه کوي، او قضیه سترې محکمې ته راجع کېږي ترڅو ستره محکمه

آیا چنین مقررات بر شعبات و افراد ذیل لازم الاجرا خواهد بود؟

- بالای قضات؟
- بالای شعبات دیگر دولت؟
- بالای اتباع کشور؟

برعلاوه اداره قضایی، فعالیت های اولیه ستره محکمه چه میباشد؟

جواب: رسیدگی و تصمیم گیری نهایی در مورد قضایای که از طرف محاکم تحتانی به آن راجع میگردد.

آیا چنین فیصله ها در ارتباط قضایایی مخصوص بالای اطراف دعوی لازم الاجرا میباشند؟

آیا بعضی اوقات امکان میرود که یک وزارت یا بخشی از حکومت طرف دعوی واقع گردد؟

سناریوی فرضي:
بیاید فرض کنیم که یک قضیه برای رسیدگی به پیشگاه هیئت قضایی محکمهٔ ابتدائیه میاید که در اخبار محلی نشر گردیده و بدنامی زیادی را در جامعه بخود کسب نموده است. شهروندان و رسانه ها در رابطه به نتایج محاکمه بسیار دلچسپی دارند. بیاید یک قدم دیگر جلوتر رفته تصور کنیم که رئیس هیئت قضایی محکمه فیصله میکند که محاکمه را بصورت علنی انجام ندهد، بخاطریکه او فکر میکند که اطاق محکمه گنجایش پذیرفتن همه مردم ذیعلاقه را ندارد.

صاحب یک اخبار محلی فیصله رئیس هیئت قضایی را به چالش میگیرد، و قضیه به ستره محکمه احاله میگردد، تا ستره محکمه احکام

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندې مدون قوانين تفسير کړي.

د افغانستان په محاکمو کې محاکمه په علني توګه دايرېږي او هر شخص حق لري چې د قانون د احکامو په رعايت سره په هغه کې حضور ولري. محکمه کولاي شي په هغه حالاتو کې چې په قانون کې تصريح شوي، يا د محاکمې د سري والي اړتيا تشخيص شي، جلسه سري دايرېږي مګر د حکم اعلان بايد په هر حال علني وي.

آيا د دغه مادې حکم وضاحت لري؟

د دغه مادې د حکم په اړه څه ځيز مبهم دي؟

د ((يا د محاکمې د سري والي اړتيا تشخيص شي)) اصطلاح څه معني لري؟

د قانون خط مشي علني محاکمې ته تمايل لري او سري محاکمه يو استثنايي حالت دی، مګر په عين وخت کې قانون د بېړني حالت څخه پرته نور معيارونه ندي بيان کړي چې د سري محاکمې تطبيق توجيه کړي.

راځئ فرض کړو چې ستره محکمه فيصله کوي چې د قضاتو د هيئت د رئيس لخوا وړاندې شوی دليل د رسنيو او عامه خلکو پر وړاندې د محاکمې د تړلو لپاره کافي ندی او نشي کولای د محاکمې سري والی توجيه کړي او د دغه قانون دپلي کولو لپاره په پرېکړه کې ځينې لارښوونې بيانوي.

آيا امکان لري چې ددغه قانون تفسير د سترې محکمې لخوا لکه څرنګه چې د هغوي په پرېکړه کې اعلان شو، راتلونکې قضاياوې تر پوښښ لاندې ونيسي؟

که داسې وي، آيا دغه تفسير په راتلونکو قضاياوو کې پر ټيټو محاکمو لازم الاجراء دی؟

قانون مدون ذيل را تفسير کند:

در محاکم افغانستان، محاکمه به صورت علنی داير ميگردد و هر شخص حق دارد با رعايت احکام قانون در آن حضور يابد. محکمه ميتواند در حالاتيکه در قانون تصريح گرديده، يا سری بودن محاکمه ضروری تشخيص گردد، جلسات سری داير کند و لی اعلام حکم بايد به هر حال علنی باشد.

آيا حکم اين ماده وضاحت دارد؟

چه چيزی راجع به اين حکم ماده مبهم ميباشد؟

اصطلاح " يا سری بودن محاکمه ضروری تشخيص گردد"، چه معنی دارد؟

خط مشی قانون تمايل به محاکمه علنی دارد و محاکمه سری حالت استثنايی ميباشد، اما در عين حال قانون بجز از حالت اضطرار، معيار های ديگری را بيان نداشته است تا تطبيق محاکمه سری را توجيه نمايد.

بيايد فرض کنيم که ستره محکمه فيصله ميکند که دليل ارائه شده از سوی رئيس هيئت قضات، برای بستن محاکمه بروی رسانه ها و مردم عام کافی نبوده و نميتواند سری بودن محاکمه را توجيه نمايد و بعضی رهنمايی ها را برای تطبيق اين قانون در فيصله خويش بيان ميدارد.

آيا امکان دارد تفسيراين قانون از سوی ستره محکمه طوريکه در فيصله اش اعلان گرديد، قضايای آينده را تحت پوشش خود قرار دهد؟

اگر چنين باشد، آيا اين تفسير در قضايای آينده بالای محاکم تحتانی لازم الاجرا خواهد بود؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

که تاسو داسې فکر کوئ، آیا پدې معني ندي چې ستره محکمه په حقیقت کې د مدون قانون د تبدیلولو صلاحیت لري؟

اگر شما چنین فکر میکنید، آیا این بدین معنی نبوده که ستره محکمه در حقیقت صلاحیت تغیردهی قانون مدون را دارد؟

که داسې وي، او اجرائیه یا مقننه څواک د دغه ځانگړې قضیې په اړه د سترې محکمې له تفسیر سره موافق نه وي، دوي کوم امکانات په واک کې لري؟

اگر چنین باشد، و اگر قوه اجرائیه و یا مقننه با تفسیر ستره محکمه راجع به قضیه خاصی موافق نباشد ، آنها کدام امکانات را دارا میباشند؟

- د سترې محکمې پر پرېکړه سترگې پټول
- پدې پرېکړه د بیاغور کولو لپاره د سترې محکمې څخه غوښتنه
- ستره محکمه په رسنيو کې چلینج ته رابلل
- د سترې محکمې د هغه شمېر قاضیانو د عزل غوښتنه چې د قضیې په اړه یې پرېکړه کړېده
- د سترې محکمې د تفسیر د صلاحیت د سلب لپاره د هېواد د قوانینو د تعدیل په برخه کې د هڅو شریکول

- نادیده گرفتن فیصله ستره محکمه
- درخواست از ستره محکمه جهت تجدید نظر بر این فیصله
- ستره محکمه را د رسانه ها به چالش طلبیدن
- تقاضای عزل آنعده قضاتی ستره محکمه که درمورد قضیه فیصله کرده اند
- بذل مساعی برای تعدیل قوانین کشور، غرض سلب صلاحیت تفسیر ستره محکمه

دغه پوښتنې چلنج راوړونکې او مهمې دي، مثلاً کله چې مونږ د افغانستان د ۲۰۰٤ کال د اساسي قانون احکام پلټو، په مهرباني سره د هغه په اړه فکر وکړئ، ځکه چې مونږ هغوي ته وروسته پدې مضمون کې راگرځو.

این سوال ها چالش برانگیز و مهمی اند، مثلاً هنگامیکه ما احکام قانون اساسی سال ۲۰۰٤ افغانستان را بررسی میکنیم، لطفاً در ارتباط آنها فکر کنید بخاطریکه ما به آنها بعداً در این مضمون بر میگردیم.

محلي عرف او عادتونه:

کوم وخت کولاي شو د یوې قضیې د حل او فصل لپاره محلي عرف ته مراجعه وکړو؟

عرف و عادات محلی:

چی وقت میتوانیم جهت حل وفصل یک قضیه به عرف محلی مراجعه نمائیم؟

محلي عرف او عادات په کوم ځاي کې پیدا کولای شو؟

عرف وعادات محلی را در کجا میتوان پیدا نمود؟

دا د فقهې او اساسي حقوقو په اړه یوه لنډه

این یک مقدمه کوتاه در ارتباط موضوع فقه و

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه وه.

اوس د افغانستان د ۲۰۰٤ کال د اساسي قانون د مطالعې په لور ځو (د راتلونکي ټولګي د لوستلو دنده – اساسي قانون، سریزه، ۱-۲۱، ٦۰-۸۰، ۱۳٤، ۱۳٦-۱٤۸ او ۱٥۱-۱٥۷ مادې)

II.د ۱۳۸۲ کال اساسي قانون

ښوونیزې موخې- ۳-٦ ساعتونه

- په افغانستان کې د سیاسي نظام تشریح
- د دولت د دندو بیان
- د هېواد د اجرائیه ځواک د موخې او دندو توضیح
- د هېواد د مقننه ځواک د موخې او دندو توضیح
- د هېواد د قضائیه ځواک تشریح
- د یوه خپلواکه قضائیه ځواک د ځانګړتیاوو ذکر
- د کنټرول او توازن (**Cheks and Balances**) د سیستم د اهمیت اثبات

(الف) سیاسي نظام:
د یوه اسلامي جمهوري دولت په توګه د افغانستان سیاسي نظام څه ډول توضیح کوئ؟

لکه څرنګه چې د افغانستان د ۲۰۰٤ کال په اساسي قانون کې راغلي دي، څه ډول پوهېداي شو چې افغانستان یو اسلامي جمهوري دولت دي؟

خپلواک او جمهوري حکومت څه معني لري؟

حقوق اساسی بود.

اکنون ما بسوی مطالعه قانون اساسی سال ۲۰۰٤ میرویم[وظیفه خوانش صنف بعدی – قانون اساسی، مقدمه، ماده های ۱ – ۲۱، ٦۰ – ۸۰، ۱۳٤، ۱۳٦– ۱٤۸، و ۱٥۱ – ۱٥۷]

II. قانون اساسی سال ۱۳۸۲

اهداف آموزشی – ساعت های ۳ – ٦

- تشریح نظام سیاسی در افغانستان
- بر شماری وجایب دولت
- توضیح هدف و وجایب قوهٔ مجریه کشور
- توضیح هدف و وجایب قوهٔ مقننه کشور
- تشریح قوهٔ قضائیه کشور
- ذکر ویژگیهای یک قوهٔ قضائیه مستقل
- اثبات اهمیت سیستم کنترول و توازن (**Checks and Balances**)

(الف). نظام سیاسی
نظام سیاسی افغانستان منحیث یک جمهوری اسلامی را چگونه توضیح می دهید؟

طوری که در قانون اساسی ۲۰۰٤ آمده است، چگونه می توان دانست که افغانستان یک جمهوری اسلامی است؟

طرز حکومت آزاد و جمهوری به چه معنی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواب: حکومت د خلکو د ټاکل شویو استازو لخوا اداره کېږي او د خلکو په وړاندې ځواب ورکوونکي وي.

د حکومت نور شکلونه کوم دي؟

- مطلقه سلطنت
- مشروطه سلطنت
- فردي استبدادي (دیکتاتوري)
- پوځي دیکتاتوري
- کمونیستي جمهوري
- سوسیالیستي جمهوري

په افغانستان کې سیاسي نظام د کومو ځانګړتیاوو لرونکی دی؟

- د ولسمشر او د خلکو د استازو علني ټاکنې
- د دولت درې خپلواک مګر مساوي ځواکونه (اجرائیه، مقننه او قضائیه)
- کنټرول او توازن (Checks and Balances)
- د افرادو د معینو حقوقو او شخصي خپلواکیو تضمین
- د دولت لخوا د مشخصو خدماتو د وړاندې کولو تضمین
- په اساسي قانون کې د تعدیل مشخصه پروسه

پر پېړدئ په ځیر سره د ۱۳۸۲ کال اساسي قانون تر

جواب: حکومت از طریق نمایندگان انتخابی مردم اداره گریده و در برابر مردم پاسخگو می باشد.

برخی از اشکال دیگر حکومت کدام ها میباشند؟

- سلطنت مطلقه
- سلطنت مشروطه
- استبداد فردی (دیکتاتوری)
- دیکتاتوری نظامی
- جمهوری کمونیستی
- جمهوری سوسیالیستی

نظام سیاسی در افغانستان دارای چه ویژگیهایی می باشد؟

- انتخابات آزاد و علنی رئیس جمهور و نمایندگان مردم
- سه قوهٔ مستقل ولی مساوی تشکیل دهنده دولت (مجریه، مقننه، و قضائیه)
- کنترول و توازن (Checks and Balances)
- تضمین حقوق معین افراد و آزادی شخصی
- تضمین ارائه خدمات مشخص توسط دولت
- پروسه مشخص ایجاد تعدیل در قانون اساسی

بگذارید با دقت بیشتر قانون اساسی ۱۳۸۲ را

(c) ketabton.com: The Digital Library

بحث لاندې ونیسو، البته د درې ګونو څواکونو څخه په پیل سره.

مورد بحث قرار دهیم، البته با شروع از قوا سه گانه دولت.

(ب) دولت:

د دولت د پراخه مفهوم (State) او د هغه د محدود (Government) تر منځ توپیر په څه کې دئ؟

(ب) . دولت

فرق بین مفهوم وسیع دولت (State) و مفهوم محدود آن (Government) درچیست؟

- په دولت کې درې ګونه څواکونه شامل دي
- دولت د حقوقو او مکلفیتونو لرونکی دی. (۱-۲۱ مادې)
- لنډه داچې دولت د افغانستان هېواد دی.

- دولت دربر گیرنده مجموع قوای سه گانه است.
- دولت دارای حقوق و وجایب می باشد. (ماده های ۱- ۲۱)
- خلاصه اینکه دولت عبارت است از کشور افغانستان.

راځئ د دولت ځینې حقوق او وجایب وڅېړو.

بیایید برخی از این حقوق و وجایب دولت را بررسی نمائیم.

(۱ ماده) افغانستان، خپلواک، واحد او نه بېلېدونکی اسلامي جمهوري دولت دی.

(ماده ۱) افغانستان، دولت جمهوری اسلامی، مستقل، واحد و غیر قابل تجزیه می باشد.

(۲ ماده) د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت دین د اسلام سپیڅلی دین دی.

دین دولت جمهوری اسلامی افغانستان، دین مقدس اسلام است.

د نورو دینونو پیروان د خپل دین په پیروۍ او د دیني مراسمو په اجراء کې د قانون د حکمونو په حدودو کې آزاد دي.

(ماده ۲) پیروان سایر ادیان در پیروی از دین و اجرای مراسم دینی شان در حدود احکام قانون آزاد می باشند.

(۳ ماده) په افغانستان کې هېڅ قانون نشي کولای چې د اسلام د سپیڅلي دین د معتقداتو او احکامو مخالف وي.

(ماده ۳) در افغانستان هیچ قانون نمی تواند مخالف معتقدات و احکام دین مقدس اسلام باشد.

(٤ ماده) په افغانستان کې ملي حاکمیت په ملت پورې اړه لري چې په مستقیم ډول یې پخپله یا د خپلو استازو له لارې عملي کړي. د افغانستان ملت له ټولو هغه افرادو څخه عبارت دی چې د

(ماده ٤) حاکمیت ملی در افغانستان به ملت تعلق دارد که به طور مستقیم و یا توسط نمایندگان خود آن را اعمال می کند. ملت افغانستان عبارت است از تمام افرادی که تابعیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان تابعیت ولري.

افغانستان را دارا باشند.

(۵ ماده) د دغه اساسي قانون او نورو قوانینو د احکامو تطبیق، د خپلواکۍ، ملي واکمنۍ او ځمکنۍ بشپړتیا دفاع او د امنیت او د هېواد د دفاعي وړتیا تأمین د دولت د اساسي دندو څخه دي.

(ماده ۵) تطبیق احکام این قانون اساسی و سایر قوانین، دفاع از استقلال، حاکمیت ملی و تمامیت ارضی و تأمین امنیت و قابلیت دفاعی کشور از وظایف اساسی دولت می باشد.

(٦ ماده) دولت د انساني کرامت د ساتلو، بشري حقوقو د ملاتړ، د ډیموکراسۍ د تحقق، ملي یووالي د تامین، د ټولو قومونو او قبایلو تر منځ د برابرۍ او د هېواد په ټولو سیمو کې د متوازنې پراختیا او ټولنیز عدالت پر بنسټ د یوې هوسا او پرمختللې ټولنې په جوړولو مکلف دی.

(ماده ٦) دولت به ایجاد یک جامعه مرفه و مترقی بر اساس عدالت اجتماعی، حفظ کرامت انسانی، حمایت حقوق بشر، تحقق دموکراسی، تامین وحدت ملی، برابری بین همه اقوام و قبایل و انکشاف متوازن در همه مناطق کشور مکلف می باشد.

(۷ ماده) دولت د ملګرو ملتونو د منشور، د بین الدول معاهدو، د نړیوالو میثاقونو چې افغانستان له هغوي سره تړاو لري او د بشري حقوقو د نړیوالې اعلامیې رعایت کوي. دولت د هر راز تروریستي اعمالو، د مخدره توکو د کرلو او قاچاق او د مسکراتو د تولید او استعمال مخنیوی کوي.

(ماده ۷) دولت منشور ملل متحد، معاهدات بین الدول، میثاق های بین المللی که افغانستان به آن ملحق شده است و اعلامیهٔ جهانی حقوق بشر را رعایت می کند. دولت از هر نوع اعمال تروریستی، زرع و قاچاق مواد مخدر و تولید و استعمال مسکرات جلوگیری می کند.

(۸ ماده) دولت د هېواد بهرنی سیاست د خپلواکۍ، ملي ګټو او ځمکنۍ بشپړتیا په ساتلو، نه مداخلې، ښه ګاونډیتوب، دوه اړخیزه درناوي او د حقوقو د برابرۍ پر بنسټ تنظیموي.

(ماده ۸) دولت سیاست خارجی کشور را بر مبنای حفظ استقلال، منافع ملی و تمامیت ارضی و عدم مداخله، حسن همجواری، احترام متقابل و تساوی حقوق تنظیم می نماید.

دولت باید د خصوصي پانګې اچونې، اقتصادي ودې، د کرنې د پراختیا، د استوګنځي د چمتو کولو او مستحقینو ته د ځمکې د توزیع ملاتړ وکړي او د ځنګلونو او د ژوند چاپېریال په ساتنه کې لازم تدابیر ونیسي. (۱۰-۱۵ مادې)

دولت باید از سرمایه گذاری خصوصی، رشد اقتصادی، توسعه زراعت، و تهیه مسکن، توزیع زمین به مستحقین حمایت نموده و در مورد حفظ و بهبود جنگلات و محیط زیست تدابیر لازم را اتخاذ نماید. (ماده های ۱۰ الی ۱۵)

(۱۷ ماده) دولت په ښلابښلو کچو د پوهنې د ودې او د دیني زده کړو د پراختیا، د جوماتونو، مدرسو او دیني مرکزونو د وضعې د ښه والي او تنظیم

(ماده ۱۷) دولت برای ارتقای معارف در همه سطوح، انکشاف تعلیمات دینی، تنظیم و بهبود وضع مساجد، مدارس و مراکز دینی تدابیر لازم

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره تدبیرونه نیسي.

پښتو او دري د دولت رسمي ژبې دي. د هېواد د تقویم مبداء د پیغمبر اکرم(ص) پر هجرت ولاړ دي. د افغانستان بیرغ او ملي سرود تنظیمیږي. د هېواد پایتخت د کابل ښار دی (۱٦، ۱۸-۲۱ مادې).

(ج) د دولت اجرائیه ځواک:

د اجرائیه ځواک موخه:
د دولت د اجرائیه قوی هدف څه دی؟

- د هغه خدماتو وړاندې کول چې د افغانستان په اساسي قانون کې تصریح شویدي.
- د اساسي قانون لخوا د ورکړل شویو فردي حقوقو او شخصي خپلواکیو ملاتړ او تضمین
- د هېواد د قوانینو تطبیق
- د دولت د نورو ځواکونو سره د دغه ځواک د اړیکو په تړاو د اساسي قانون د احکامو تطبیق

د اجرائیه ځواک تشکیل:
د اجرائیه ځواک جوړښت د اساسي قانون په رڼا کې څرنګه دي؟

- ولسمشر (٦۰-۷۰ مادې)
- د ولسمشر لمړی مرستیال (٦۰ ماده)
- د ولسمشر دوهم مرستیال (٦۰ ماده)
- وزیران (۷۱-۸۰ مادې)
- سیمه ایزې اداري (۱۳٦-

اتخاذ می نماید.

پشتو و دری زبانهای رسمی دولت می باشند. مبدأ تقویم کشور بر هجرت پیغمبر اکرم (ص) استوار است. بیرق و سرود ملی افغانستان تنظیم می گردد. کابل پایتخت افغانستان می باشد. (ماده های ۱٦، ۱۸ – ۲۱).

(ج) قوهٔ مجریهٔ دولت

هدف قوهٔ مجریه:
هدف قوهٔ مجریه دولت چیست؟

- ارائه خدماتی که در قانون اساسی افغانستان تصریح گردیده است
- حمایت و تضمین حقوق فردی و آزادی های شخصی اعطا شده در قانون اساسی
- اجرا و تطبیق قوانین کشور
- تطبیق احکام قانون اساسی در ارتباط با روابط این قوه با دیگر قوه های دولت

تشکیل قوهٔ مجریه:
تشکیل قوهٔ مجریه در پرتو قانون اساسی چگونه می باشد؟

- رئیس جمهور (ماده های ٦۰ - ۷۰)
- معاون اول رئیس جمهور (ماده ٦۰)
- معاون دوم رئیس جمهور (ماده ٦۰)
- وزراء (ماده های ۷۱ - ۸۰)
- واحد های اداری محلی (ماده های

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴۲ مادې)

ولسمشر او مرستيالان:

ټـــاکنـــې، شـــــرايط، کـاري دوره، اسـتعفي او عزل

- ولســــمشر د افــغانســــتان د اســـلامي جمهوري دولت مشري پـه غاړه لـري، خپـل صلاحيتونه پـــه اجـــرائيه، مقننـه او قضـائيه برخو کې د اساسي قانون د احکامو سره سـم عملي کوي.
- ولســـمشر دوه، لـومړی او دوهـم مرسـتيالان لـــــري.
- د ولسمشـرۍ کانديـد د خپلـو دو مرسـتيالانو نومونه د خپل کانديد کېدو سره سم ملت تـه اعلانوي.
- (٦٠ مــاده) د ولسمشــر لــومړی مرســتيال د ولسمشر د غياب، استعفي يا وفات پـه حالـت کې د دغه اساسي قـانون د منـدرجو احکـامو سره سم عمل کوي.
- ولسمشر د رايو ورکوونکو د آزادو، عمومي ، پټو او مستقيمو رايو له لارې په سلو کـې تـر پنځوســـو د زياتـــو رايـو پـه ترلاسـه کولـو ټاکل کېږي.
- د ولسمشـر وظيفـه د ټـاکنو وروسـته د پـنځم کــال د غبرګـولي پـه لـومړۍ نېټـه پـاي تـه رسېږي.
- (٦١ مـاده) د ولســـمشر کـــار تـر پـاي تـه رسېدو د مخه د نوي ولسمشر د ټاکلو لپاره ټاکنې، له دېرشـــو تر شپېتو ورځـو پـه موده

۱۳۶ – ۱۴۲)

رئيس جمهور و معاونين:

انتخابــات، شــرايط، دوره تصــدی، اســتعفاء، و برکناری

- رئـيس جمهـور در راس دولـت جمهـوری اسلامی افغانستان قرار داشته، صلاحيت های خـود را در عرصـه هـای اجرائيـه، تقنينيـه و قضائيه، مطابق به احکام ايـن قـانون اساسـی، اعمـال می کند.
- رئيـس جمهـور دارای دو معاون اول و دوم، می باشد.
- کـانـديـد رياســت جمهــوری نـام هــر دو معاون را همزمان با کـانـديـد شدن خـود بـه ملت اعلام ميدارد.
- (مــاده ٦٠) معــاون اول رئـيس جمهــور در حالـت غيـاب، اسـتعفأ و يـا وفـات رئـيس جمهـور، مطابــق بــه احکـام منــدرج ايــن قانون اساسی، عمل می کند.
- رئـيس جمهـور بـا کسـب اکثريـت بـيش از پنجاه فی صد آرای رای دهندگان از طريـق رأی گيری آزاد، عمومی، سـری و مسـتقيم انتخاب می گردد.
- وظيفــه رئيــــس جمهـور در اول جـوزای ســـال پنجم بعـــد از انتـــخابات پـايان می يابد.
- (ماده ٦١) انتخابات بـه منظـور تعيـين رئـيس جمهـور جديـد در خـلال مـدت سـی الـی شصــت روز قبــل از پايــان کـــار رئـــيس

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې کیږي.

- که چیرې په لومړي پړاو کې لـه کاندیـدانو څخه یو هم ونه کړای شي چې پـه سلو کې تر پنځوسو زیاتې رایې تر لاسه کړي ، ټاکنې د دوهم ځل لپاره د انتخاباتو د نتایجو د نېټې تر اعلان وروسته د دوو اوونیو په اوږدو کې ترسـره کېـږي. دا ځـل یـوازې هغـه دوه تنـه کاندیدان په ټاکنو کې برخـه اخلـي چې پـه لومړي پړاو کې یې تر ټولـو زیـاتې رایـې تـر لاسه کړې وي.

- د ټاکنو په دویـــم پـړاو کې هغه څوک چې د رایو اکــثریت تـر لاسـه کـړي، ولسمشـر ګڼل کیږي.

- کـه چیـرې د ولسمشـرۍ یـو کاندیـد د راي ګیرۍ د لومړي یا دویم پړاو په بهیر او یـا تـر ټاکنو وروستـه او یـا د انتخابـاتو د نتـایجو لـه اعلان پخوا مړ شي، نـوې ټـاکنې د قـانون لـه حکمونو سره سم کیږي.

- څوک چې ولسمشرۍ ته کاندید کیـږي بایـد لاندې شرایط ولري:

۱) د افغانستان تبعه، مسلمان، له افغـان مـوراو پـلار څخـه زیږېـدلی وي او د بـل هېـواد تابعیت ونلري؛

۲) د کاندیدېــدو پــه ورځ یـــې عمـــر تـــر څلوېښتو کلونو لږ نه وي؛

۳) د محکمې لخوا د بشري ضـد جرمونـو او جنایت په ارتکاب او یا لـه مـدني حقوقـو څخه په محرومۍ محکـوم شـوی نـه وي؛ (۶۲ ماده)

جمهـور برگزار میگردد.

- هـــرگـــــاه در دور اول هـــیچ یـــک از کـانـدیـــدان نتـــواند اکثریـت بـیش از پنجـاه فـی صــد آرا را بـه دسـت آورد، انتــخابات بـــرای دور دوم در ظـــرف دو هفـته از تـاریخ اعــلام نتـایج انتـخابات بـرگــزار مـــی گـردد و در ایــن دور تنهـا دو نفـــر از کـانـدیدانی که بیـشترین آرا را در دور اول بـه دسـت آورده انـد، شــرکت مـی نـمایند.

- در دور دوم انتخابات، کاندیدی که اکثریت آرا را کســب کند، رئیس جمهـور شـناخته می شود.

- هرگاه یکی از کاندیدان ریاست جمهـوری در جریان دور اول یا دوم رای گیـری و یـا بعـد از انتخابـات و قبـل از اعـلام نتـایـــج انتخابـات وفـات نمایـد، انتـخابات مجـدد مطابق به احکام قانون برگزار میگردد.

- شخصی که به ریاست جمهوری کاندید می شود، واجد شرایط ذیل می باشد:

۱) تبعـهٔ افغانســتان، مســلمان و متولــد از والدین افغـــان بـوده و تابعیـت کشـور دیگری را نداشته باشد؛

۲) در روز کاندید شـدن سـن وی از چهـل سال کمتر نباشد؛

۳) از طــرف محکمـه بـه ارتکـاب جـرایم ضـــد بشـری، جنایـت و یـا حرمـان از حقــوق مـــدنی محکـوم نشـده باشـد. (ماده ۶۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېڅ شخص نشي کولاي له دوو دورو زيات د ولسمشر په توګه وټاکل شي. پدې ماده کې راغلی حکم د ولسمشر د مرستيالانو په برخه کې هم تطبيقيږي. (٦۲ ماده)

هيچ شخص نمی تواند بيش از دو دوره به حيث رئيس جمهور انتخاب گردد. حکم مندرج اين ماده در مورد معاونين رئيس جمهور نيز تطبيق می گردد. (ماده ٦۲)

آيا هغه څوک چې د ولسمشر د مرستيال په توګه دنده سرته رسوي کولای شي دوه دورې نورې د ولسمشرۍ دنده سرته ورسوي؟

آيا کسی که منحيث معاون رئيس جمهور ايفای وظيفه نموده باشد می تواند دو دوره ديگر متصدی پست رياست جمهوری باشد؟

بلې- د ولسمشر مرستيالان کولاي شي د دغه اساسي قانون د احکامو سره سم ځان ولسمشرۍ ته کانديد کړي. (٦۷ ماده)

بلی - معاونين رئيس جمهور می توانند مطابق به احکام اين قانون اساسی خود را به رياست جمهوری کانديد نمايند. (ماده ٦۷)

د ولسمشر د استعفی، عزل يا وفات يا هم په صعب العلاج ناروغۍ د اخته کېدوپه صورت کې چې د دندې د اجراء مانع شي، د ولسمشر لومړی مرستيال د ولسمشر صلاحيتونه او دندې په غاړه اخلي.

در صورت استعفا، عزل يا وفات رئيس جمهور و يا مريضی صعب العلاج که مانع اجراء وظيفه شود، معاون اول رئيس جمهور صلاحيتها و وظايف رئيس جمهور را به عهده می گيرد.

ولسمشر خپله استعفاء شخصاً ملي شورى ته اعلانوي.

رئيس جمهور استعفای خود را شخصاً به شورای ملی اعلام می نمايد.

د صعب العلاج ناروغۍ تثبيت د هغه طبي هيئت لخوا کېږي چې ستره محکمه يې ټاکي.

تثبيت مريضی صعب العلاج توسط هيئت طبی با صلاحيت که از طرف ستره محکمه تعيين ميگردد صورت ميگيرد.

(٦۷ ماده) په داسې حالاتو کې د نوي ولسمشر د ټاکلو لپاره په دريو مياشتو کې دننه د اساسي قانون د يوشپيتمې مادې سره سم ټاکنې کيږي.

(ماده ٦۷) در اين حالات در خلال مدت سه ماه انتخابات به منظور تعيين رئيس جمهور جديد طبق مادهٔ شصت و يکم اين قانون اساسی برگزار ميگردد.

د ولسمشر لومړی مرستيال د لنډمهاله ولسمشر په توګه د دندې د ترسره کولو په موده کې لاندينی چارې نشي ترسره کولاي:

(ماده ٦۷) معاون اول رئيس جمهور در زمان تصدی به حيث رئيس جمهور موقت امور ذيل را انجام داده نمی تواند:

۱. د اساسي قانون تعديل؛ ۲. د وزيرانو عزل؛ ۳. ټول پوښتنه

۱. تعديل قانون اساسی؛ ۲- عزل وزرا؛ ۳- مراجعه به آرای عامه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(٦٨ ماده) که چېرې د ولسمشر يو مرستيال استعفي وکړي يا مړ شي د هغه پر ځاي بل شخص د ولسمشر لخوا او د ولسي جرګې په تاييد ټاکل کېږي.

(ماده ٦٨) هرگاه یکی از معاونین رئیس جمهور استعفاء و یا وفات نماید عوض وی شخص دیگری توسط رئیس جمهور به تأیید ولسی جرگه تعیین میگردد.

د ولسمشر او د لومړي مرستيال د يوځايي مړينې په صورت کې په ترتيب سره دويم مرستيال، د مشرانو جرګې رئيس، د ولسي جرګې رئيس، او د بهرنيو چارو وزير يو په بل پسې ددې اساسي قانون د (اووه شپېتمې) مادې له حکم سره سم د ولسمشر دندې په غاړه اخلي.

(٦٨) در صورت وفات همزمان رئیس جمهور و معاون اول وی، بالترتیب معاون دوم، رئیس مشرانو جرگه، رئیس ولسی جرگه و وزیر خارجه یکی بعد دیگری مطابق به حکم مندرج مادهٔ شصت و هفتم این قانون اساسی وظایف رئیس جمهور را به عده میگیرد.

(٦٩ ماده) پر ولسمشر د بشري ضد جرمونو، ملي خيانت يا جنايت د ارتکاب تور لګول د ولسي جرګې د ټولو غړيو د دريمې برخې له خوا غوښتل کېداي شي. که چېرې دا غوښتنه د ولسي جرګې د ټولو غړيو له دريو څخه د دوو برخو د رايو لخوا تاييد شي، ولسي جرګه د يوې مياشتې د ننه لويه جرګه دايروي. که لويه جرګه منسوب شوی شخص د اتهام د ټولو غړيو له دريو څخه د دوو برخو د رايو په اکثريت تصويب کړي، ولسمشر له وظيفې څخه ګوښه او موضوع ځانګړې محکمې ته سپارل کېږي. ځانګړې محکمه د ولسي جرګې له دريو غړيو، د سترې محکمې له دريو غړيو چې لويه جرګه يې ټاکي، او د مشرانو جرګې له رئيس څخه جوړېږي. دعوي د هغه شخص لخوا چې د لويې جرګې لخوا ټاکل کېږي، اقامه کېږي.

(ماده ٦٩) اتهام علیه رئیس جمهور به ارتکاب جرایم ضد بشری، خیانت ملی یا جنایت، از طرف یک ثلث کل اعضای ولسی جرگه تقاضا شده می تواند. در صورتیکه این تقاضا از طرف دو ثلث کل آرای ولسی جرگه تائید گردد، ولسی جرگه در خلال مدت یک ماه لویه جرگه را دایر می نماید. هرگاه لویه جرگه اتهام منسوب را به اکثریت دو ثلث آرای کل اعضا تصویب نماید، رئیس جمهور از وظیفه منفصل و موضوع به محکمهٔ خاص محول میگردد. محکمهٔ خاص متشکل است از رئیس مشرانو جرگه، سه نفر از اعضای ولسی جرگه و سه نفر از اعضای ستره محکمه به تعیین لویه جرگه، اقامهٔ دعوی توسط شخصی که از طرف لویه جرگه تعیین می گردد صورت میگیرد.

همدارنګه د اساسي قانون ٦٩ ماده تصريح کوي چې : ((پدې حالت کې ددې اساسي قانون اووه شپېتمه ماده کې راغلي حکمونه تطبيقېږي)) د دغه جملې منظور څه دی؟ آيا منظور يې دادی چې ولسمشر مخکې لدې چې د هغه پر وړاندې محکمه حکم صادر کړي، استيضاح کېږي؟

ماده ٦٩ قانون اساس همچنین تصریح می دارد: ″در این حالت احکام مندرج مادهٔ شصت و هفتم این قانون اساسی تطبیق می گردد″ منظور از این جمله چیست؟ آیا منظور این است که رئیس جمهور قبل از اینکه محکمه علیه وی حکمی را صادر نماید، مورد استیضاح قرار می گیرد؟.

(٧٠ ماده) ولسمشر د خدمت د دورې تر ختمېدو

(ماده ٧٠) رئیس جمهور بعد از ختم دوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته د عزل له حالته پرته د خپل ژوند په پاتې موده کې د جمهوري رياست د دورې د مالي حقوقو څخه د قانون له حکمونو سره سم ګټه اخلي.

خدمت، به استثنای حالت عزل، برای بقیه مدت حیات از حقوق مالی دوره ریاست جمهوری مطابق به احکام قانون مستفید می شود.

صلاحيتونه او وجايب:

د ولسمشر صلاحيتونه او وجيبې د اساسي قانون په ٦٤ او تريوه حده په ٦٣ ماده کې د ولسمشرۍ د لوړې په متن کې توضيح شوي دي.

صلاحیت ها و وجایب:

صلاحیت ها و وجایب رئیس جمهور در ماده ٦٤ قانون اساسی و تا حدی نیز در متن سوگند نامه ریاست جمهوری مندرج ماده ٦٣ توضیح گردیده است.

د ٤٦ مادې سره سم د ولسمشر صلاحيتونه او وجيبې کوم دي؟

طبق ماده ٦٤، صلاحیت ها و وجایب رئیس جمهور کدام ها اند؟

- د اساسي قانون د اجراء (ترسره کېدنې) څارل؛ (د ٦٤ مادې ۱ فقره)
- مراقبت از تطبیق قانون اساسی؛ (فقره ۱ماده ٦٤).
- د افغانستان د وسله والو ځواکونو ستر مشرتوب؛ د ملي شوري په تاييد د جګړې او متارکې اعلانول؛ د ځمکنۍ بشپړتيا او د خپلواکۍ د ساتنې د دفاع په حالت کې د لازمې پرېکړې کول؛ د ملي شوري په تاييد د هېواد څخه بهر د وسله والو ځواکونو د ټولګيو لېږل. (۲-٦ فقرې)
- قیادت اعلای قوای مسلح کشور؛ اعلان حرب و متارکه به تایید شورای ملی؛ اتخاذ تصمیم لازم در حالت دفاع از تمامیت ارضی و حفظ استقلال؛ فرستادن قطعات قوای مسلح به خارج از افغانستان به تأیید شورای ملی. (فقره های ۲-٦)

د دې اساسي قانون د نهمې مادې د مندرج حالت څخه پرته د لويې جرګې راغوښتل؛ (۷ فقره)

دایر نمودن لویه جرگه به استثنای حالت مندرج مادۀ شصت و نهم این قانون اساسی؛ (فقره ۷).

د ملي شوري او لويې جرګې د غونډو پرانيستل؛ (۹ فقره)

افتتاح اجلاس شورای ملی و لویه جرگه؛ (فقره ۹).

د ولسمشرۍ د مرستيالانو د استعفی منل (۱۰ فقره)

قبول استعفای معاونین ریاست جمهوری؛ (فقره ۱۰).

- د ولسي جرګې په تاييد د وزيرانو، لوي څارنوال، د مرکزي بانک، د ملي امنيت او د
- تعیین وزرا، لوی څارنوا ل، رئیس بانک مرکزی، رئیس امنیت ملی و رئیس سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرې میاشتې د رئیسانو ټاکل او د هغوي عـزل او د استعفي منل؛ (۱۱ فقره)

- د ولسي جرگې په تاییـد د سـترې محکمـې د رئیس او غړو ټاکل؛ (۱۲ فقره)
- د قـانون لـه حکمونـو سـره سـم د قاضـیانو، د وسله والو ځواکونو، پولیسـو، د ملـي امنیـت د منصـبدارانو، او د لـوړ پـوړو مـامورینو ټاکـل، تقاعد ورکول، د استعفي منل او عزلول؛
- په بهرنیو هېوادونـو او نړیوالـو موسسـو کـې د افغانستان د سیاسي نمایندگیو د مشرانو ټاکـل؛ پـه افغانسـتان کـې د بهرنیـو سیاسـي اسـتازو د باورلیکونو منل؛ د قانون له حکمونو سـره سـم د دولتونـو تـر منځ د معاهـدو د عقـد لپـاره د باورلیکونو ورکول؛ (۱٤، ۱۵ او ۱۷ فقرې).
- د قوانیـــنو او تقنینـــي فرمانونو توشیح کـول (۱٦ فقره)
- د قـانون لـه حکمونـو سـره سـم د جزاگـانو تخفیف او ببښل؛ (۱۸ فقره)
- د قـانون لـه حکمونـو سـره سـم د مـډالونو، نښانونو، او افتخاري لقبونو ورکول؛
- د هېواد د اداري د سمون په منظور، د قانون له مخې د کمېسیونونو جوړول؛ (۲۰ فقره)
- پدې اســـاســـي قانون کې نور راغلي واکونـه او دندې.

د یادو شویو واکونو برســېره ولسمشر د ٦۵ مـادې پـه بنسـټ کـــولای شـي د مهمـو ملـي، سیاسـي، ټولنیزو او اقتصادي موضوعاتو په هکله په افغانستان کــې ټولپوښــتنه وکـــړي، ټولپوښــتنه بایـد ددې

میاشت به تایید ولسی جـرگـه و عزل و قبـول استعفای آنها؛ (فقره ۱۱).

- تعیین رئیس و اعضای ستره محکمه بـه تاییـد ولسی جرگه (فقره ۱۲).
- تعیین، تقاعـد، قبـول استعفا و عـزل قضـات، صاحب منصبان قوای مسلح، پولیس و امنیـت ملی و مامورین عالی رتبـه مطـابق بـه احکـام قانون؛ (فقره ۱۳).
- تعیین سران نمایندگی های سیاسـی افغانسـتان نـزد دول خـارجی و مؤسسـات بـین المللـی؛ قبـول اعتمـاد نامـه هـای نماینـدگان سیاسـی خارجی در افغانستان، و اعطای اعتبار نامه بـه غرض عقـد معاهـدات بـین الـدول مطـابق بـه احکام قانون؛ (فقره های ١٤، ١٥ و ١٧).
- تـــوشــــیح قـــوانـــــین و فـرامین تقنینـی (فقره ١٦).
- تخفـــیف و عـــــفو مجازات مطـابق قـانون؛ (فقره ١٨)
- اعطای مدالها، نشانها و القاب افتخاری مطـابق به احکام قانون؛ (فقره ١٩)
- تأسیس کمیسـیون هـا بـه منظـور بهبـود ادارۀ کشور مطابق به احکام قانون؛ (فقره ٢٠).
- سایر صلاحیتها و وظایف منـدرج ایـن قـانون اساسی (فقره ٢١)

برعلاوه صلاحیت های فوق الذکر، رئیس جمهور طبق ماده ٦٥ می توانـد در ارتبـاط بـا موضـوعات مهم ملی، سیاسی، اجتماعی و یا اقتصادی به آرای عمومی مـردم افغانسـتان مراجعـه نمایـد، مادامیکـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اساسي قانون د حکمونو مخالفه او دهغه د تعديل مستلزم نه وي.

د يوه بنسټيز اصل په توګه د شپږ شپيتمې مادې سره سم ولسمشر پـدې اساسي قانون کې د مندرجو واکونو د عملي کولو پـه برخـه کې د افغانسـتان د خلکو لوړ مصلحتونه پـه پـام کې نيسي. او نشي کولاي د قانون د حکم پرته، دولتي ملکيتونـه او شتمنۍ وپلوري يا يې وبښي.او همدارنګـه نشي کولای د خپل کـار پـه دوران کې لـه خپـل مقـام څخـه پـه ژبنيـو، سيمه ييزو، قومي، مـذهبي، او ګوندي ملحوظاتو ګټه واخلي.

لکه څرنګه چې وينو په ٦٤ ماده کې تصريح شوي واکونه او وجايب پـدې قيد سره چې بايـد ټول واکونه د قانون ســره سم عملي شي، محـدود شوي دي.

دا څه معني لري؟

- يعنـــي ولسمــــشر پـه خپـل سر کـار نشي کولای.
- د ولسمشر عمل اقتضا کوي چې دپارلمان د هغه په اړه يو قانون تصويب کړي.
- د ولسمشر واکـونه د هغه څه په وړاندې چې د افغانســتان پــه قوانينــو کــې راغلــي دي، محدودوي.

د ولسمشر يا د اجرائيه څواک د واکونو پـه اړه دوه نور لوي محدوديتونه کوم دي؟

- د ولســـــمشر او اجـــرائيــــه څــــواک هـر اقـــــدام او فـــعاليـــت بايـــد پـه اساسي قـانون کـې د ورکـړل شـويو صـلاحيتونو پـر بنست وي.

مراجعه به آرای عمومی مناقض احکام این قـانون اساسی و يا مستلزم تعديل آن باشد.

به عنـوان يـک اصـل اساسـی، طبـق مـاده شصـت وششـم، رئـيس جمهـور در اعمـال صـلاحيتهای مندرج ايـن قـانون اساسی، مصـالح عليـای مـردم افغانــستان را رعـــايت مـی کنـد. و نمـی توانـد بـدون حکـم قـــانون، ملکيـت هـای دولتـی را بفـــروشـــد يـــا اهــــداء کنـد. و همچنـين وی نمی تواند در زمـــان تصدی وظيفه از مقـام خـود بـه ملحوظـات لسـانی، سـمتی، قـومی، مـذهبی و حزبی استفاده نمايد.

طوری که می بينيم، اعمـال صـلاحيتها و وجايـب تصريح شده در ماده ٦٤ با اين قيد کـه بايـد همـه اين صلاحيتها در مطابقت با قـانون اعمـال گـردد، محدود گرديده است.

اين به چه معنا است؟

- يعنی رئيس جمهـور نمـی توانـد خـود سـرانه عمل نمايد
- و عملکرد وی اقتضا می نمايـد تـا در مـورد، پارلمان اقدام بتصويب يک قانون نمايد
- صلاحيت و اختيارات رئيس جمهور را نسبت بـه آنچـه در قـوانين افغانسـتان آمـده اسـت، محدود می نمايد.

دو محـدوديت عمـده ديگـر در مـورد صـلاحيت های رئيس جمهور يا قوه اجرايه کدام هايند؟

- هريـک از اقـدامات و فعاليـت هـای رئـيس جمهـور و قـوۀ اجرائيـه بايـد اسـتوار بـا صـلاحيتهای اعطـاء شـده در قـانون اساسـی باشد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د اجرائیه ځواک هېڅ فعالیت د اساسي قانون د احکامو مخالف کېداي نشي.

د اجرائیه ځواک د صلاحیتونو څخه د ولسمشر ناوړه ګټه اخیستنه څه ډول او د کومې مرجع لخوا کنټرولیږي؟

- پارلمان
- ستره محکمه
- استیضاح

د دولت د مقننه او قضائیه ځواک لپاره د اساسي قانون د ټاکل شوي چوکاټ د څېړنې وروسته د کنټرول او توازن **(Checks and Balances)** ته راګرځو. مګر مخکې تر هغوي وزارتونو ته یوه لنډه کتنه کوو.

<u>وزیران:</u>

۷۱ ماده تصریح کوي چې ((حکومت)) د وزیرانو څخه جوړ شوی چې د ولسمشر تر ریاست لاندې دنده سرته رسوي. په بله وینا وزیران د ولسمشر لخوا ټاکل کېږي تر څو د حکومت ورځنۍ دندې پر مخ بوزي او د اجرائیه ځواک مسئولیتونه اداء کړي. دوي دغه کار د وزارتونو له لارې سرته رسوي.

(۷۲ ماده) څوک چې د وزیر په توګه ټاکل کیږي باید د افغانستان تبعه، د لوړو زده کړو، کاري تجربې نیک شهرت خاوند وي او عمر یې تر ۳۵ کاله کم نه وي. او همدارنګه د سترې محکمې لخوا د بشر ضد، جنایت په تور یا د مدني حقوقو څخه په حرمان نه وي محکوم شوی.

- وزیران د دندې د پیل څخه مخکې لوړه کوي. (۷٤ ماده) او د دوي دندې د حکومت

- هیچ اقدام ویا فعالیت قوهٔ اجرائیه نمی تواند مخالف با احکام قانون اساسی باشد.

سوء استفاده رئیس جمهور از صلاحیت های قوهٔ اجرائیه چه گونه و توسط کدام مرجع کنترول میگردد؟

- پارلمان
- ستره محکمه
- استیضاح

بعد از بررسی چهارچوب تعیین شده توسط قانون اساسی برای قوا مقننه و قضائیه دولت، به مسئله مهم کنترول و توازن **(Checks and Balances)** بر می گردیم. اما قبل از آن نظری به وزارت ها خواهیم داشت.

<u>وزراء</u>

ماده ۷۱ تصریح میدارد که "حکومت" متشکل است از وزراء که تحت ریاست رئیس جمهور اجرای وظیفه می نمایند. به عبارت دیگر وزراء توسط رئیس جمهور انتخاب می شوند تا وظایف روز مره حکومت را به پیش برده و مسئولیت های قوهٔ اجرائیه را ادا نمایند. ایشان این کار از طریق وزارتخانه ها انجام می دهند.

(ماده ۷۲) شخصی که به حیث وزیر تعیین می شود باید تبعه افغانستان، دارای تحصیلات عالی، تجربه کاری، شهرت نیک بوده و عمر وی از ۳۵ سال کمتر نباشد. و همچنین از طرف محکمه به ارتکاب جرایم ضد بشری، جنایت و یا حرمان از حقوق مدنی محکوم نشده باشد.

- وزراء قبل از تصدی وظیفه حلف به جا می آورند. (ماده ۷٤) و وظایف ایشان عبارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دندو څخه چې د اساسي قانون په ۷۵ ماده کې توضيح شويدي:

- د دغه اساسي قانون او نورو قوانينو د احکامو او د محکمو د قطعي پريکړو عملي کول؛ (۱ فقره)
- د خپلواکۍ ساتل، له ځمکنۍ بشپړتيا څخه دفاع او په نړيواله ټولنه کې د افغانستان د حيثيت او ګټو ساتل: (۲ فقره)
- د عامه نظم او امن ټينګلول اود هر راز اداري فساد له منځه وړل؛ (۳ فقره)
- د بوديجې تر تيبول، د دولت د مالي وضعې تنظيمول او د عامه شتمنۍ ساتل؛ (٤ فقره)
- د ټولنيزو ، فرهنګي، اقتصادي او ټکنالوژيکي پرمختيايي پروګرامونو طرح او تطبيق؛ (٥ فقره)
- ملي شورا ته د مالي کال په پاي کې د سرته رسېدلو چارو او د نوي مالي کال د مهمو پروګرامونو په باب راپور ورکول؛ (٦ فقره)
- د هغو نورو دندو تر سره کول چې د دې اساسي قانون او نورو قوانينو له مخې د حکومت له دندو څخه ګڼل کيږي. (۷ فقره)
- ۷٦ ماده حکومت ته اجازه ورکوي چې د هېواد د سياست د اساسي کرښو د تطبيق او د خپلو دندو د تنظيم لپاره ، مقررات وضع او تصويب کړي. پدې شرط چې دغه مقررات د هېڅ نص او د هېڅ قانون د روحيې مناقض نه وي.
- د ۷۷ مادې سره سم وزيران د ولسمشر او

است وظايف حکومت طوريکه در ماده ۷۵ قانون اساسی توضيح گرديده است:

- تعميل احکام اين قانون اساسي و ساير قوانين و فيصله هاى قطعي محاکم؛ (فقره ۱)
- حفظ استقلال، دفاع از تماميت ارضي و صيانت منافع و حيثيت افغانستان در جامعه بين المللي؛ (فقره ۲)
- تأمين نظم و امن عامه و از بين بردن هر نوع فساد اداري؛(فقره ۳)
- ترتيب بودجه، تنظيم وضع مالي دولت و حفاظت دارايي عامه؛ (فقره ٤)
- طرح و تطبيق پروگرام هاي انکشافي اجتماعي، فرهنگي، اقتصادي و تکنالوژيکي؛ (فقره ٥)
- ارائه گزارش به شوراي ملي در ختم سال مالي درباره امور انجام شده و پروگرام هاي عمدۀ سال مالي جديد؛ (فقره ٦)
- انجام ساير وظايفي که به موجب اين قانون اساسي و قوانين ديگر از وظايف حکومت دانسته شده است. (فقره ۷)
- ماده ٧٦ به حکومت اجازه ميدهد تا براى تطبيق خطوط اساسي سياست کشور و تنظيم وظايف خود، مقررات وضع و تصويب نمايد. بشرط آنکه اين مقررات مناقض نص يا روحيه هيچ قانون نباشد.
- طبق ماده ۷۷، وزرا از وظايف مشخصۀ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسي جرګې په وړاندې د خپلو مشخصو دندو په اړه مسئوليت لري او دوي خپلې دندې په اداري واحدونو کې د آمرينو په توګه د هغه حدودو په دننه کې چې دغه اساسي قانون او نور قوانين يې ټاکي، سرته رسوي.

خود نزد رئیس جمهور و ولسی جرگه مسئولیت داشته و ایشان وظایف خود را به حیث آمرین واحدهای اداری در داخل حدودی که این قانون اساسی و سایر قوانین تعیین می کند، اجرا می نمایند.

- (۸۰ ماده) وزيران نشي کولاي د خپل کار په دوران کې له خپل مقام څخه په ژبنيو، سيمه ييزو، قومي، مذهبي او ګوندي ملحوظاتو ګټه واخلي. او که چېرې وزير په بشر ي ضد جرمونو، ملي خيانت او يا په نورو جرمونو تورن شي، موضوع د دې اساسي قانون د (يو سلو څلور دېرشمې) مادې په رعايت ځانګړې محکمې ته سپارل کېږي. (۷۸ ماده)

- (ماده ۸۰) وزراء نباید از مقام خود برای پیشبرد اهداف زبانی، قومی، سمتی، قبیلوی، مذهبی، و یا حزبی استفاده نمایند. و در صورتیکه یکی از وزراء به جنایت علیه بشریت، خیانت ملی، و یا سایر جرائم متهم گردد، قضیه با رعایت ماده ۱۳٤ این قانون اساسی به محکمه خاص محول می گردد.(ماده ۷۸)

لکه څرنګه چې مخکې يادونه وشوه، اجرائيه ځواک هم د قانون جوړونې لپاره محدود صلاحيت لري. مثلاً حکومت کولاي شي د ولسي جرګې د تعطيل او د بېړنۍ اړتيا په وخت کې، د بوديجې او مالي چارو په اړه پرته، تقنيني فرمانونه صادر کړي. تقنيني فرمانونه د ولسمشر د توشيح څخه وروسته د قانون حکم غوره کوي. تقنيني فرمانونه بايد د ملي شوري د لمړۍ جلسې د جوړېدو څخه د دېرشو ورځو په اوږدو کې هغه ته وړاندې شي او که چېرې د ملي شوري لخوا رد شي، اعتبار نه لري. (۷۹ ماده)

طوریکه قبلا ذکر شد، قوهٔ مجریه نیز دارای صلاحیتهای محدودی برای قانونگذاری می باشد. مثلا حکومت می تواند در حالت تعطیل ولسی جرگه در صورت ضرورت عاجل، به استثنای امور مربوط به بودجه و امور مالی، فرامین تقنینی را صادر نماید. فرامین تقنینی بعد از توشیح رئیس جمهور حکم قانون را حایز می شود. فرامین تقنینی باید در خلال سی روز از تاریخ انعقاد نخستین جلسه شورای ملی به آن تقدیم شود و در صورتی که ازطرف شورای ملی رد شود، از اعتبار ساقط می گردد. (ماده ۷۹)

لوي څارنوال

لکه څرنګه چې مخکې مو هم وليدل، لوي څارنوال د ولسمشر لخوا ټاکل او مقرر کېږي، او د دولت د اجرائيه ځواک يوه برخه ده. لوي څارنوال د قضائيه ځواک تر اغېزې لاندې نه دی.

لوی څارنوال

طوریکه قبلاً نیز دیدیم، لوی څارنوال توسط رئیس جمهور انتخاب و مقرر می گردد. و بخشی از قوهٔ اجرائیه دولت می باشد. لوی څارنوال تحت اثر قوهٔ قضائیه قرار ندارد.

اساسي قانون په خپله ۱۳٤ ماده کې لوي

قانون اساسی در ماده ۱۳٤ خود لوی څارنوالی را

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښارنوالي پــــه رســمیت پېژنــي او دغــــه شــان وړاندوینه کوي:

- د جرمونــو کشــف د پولیســو پــه وســیله او د جرمونـو څېړنـه او پـه محکمـه کې پـر تـورن باندې د دعوی اقامه د ښارنوالی لخوا د قـانون له احکامو سه سم کېږي.
- ښارنوالي د اجرائیه ځواک یوه برخه ده او پـه خپلو اجرآتو کې خپلواکه ده.
- د ښارنوالی تشکیل ، صـلاحیت او د اجراآتـو څرنګوالی د قانون له لورې تنظیمېږي.
- د وسله والو ځواکونو ، پولیسو او د ملي امنیت د کارکوونکو د وظیفـوي جرمونـو کشـف او څېړنه د ځانګړي قانون له لارې تنظیمېږي.

سیمه ییز اداري واحدونه

د افغانستان په اساسي قانون کې سیمه ییز اداري واحدونه وړاندوینه شوي چې د هېواد د اجرائیه ځواک یوه برخه جوړوي.

- د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت اداره د مرکـــزي اداري د واحدونو او د سیمه ییـزو ادارو په بنسټ د قانون سره ســـم تنظیمېږي. مرکزي اداره په یو شــــمېر اداري واحـدونو وېشل کېږي چې د هر یـــوه په مشرتابه کې یو وزیر وي. (۱۳٦ ماده)
- حکومت د مرکزیت د اصل په سـاتلو سـره د اقتصادي، ټولنیزو او فرهنګي چارو د ګړندي کولو او ښه والي او د ملي ژوند په پرمختـګ کې د خلکـو د لازیـاتې ونـډې اخیسـتو پـه منظــور لازم صـــــلاحیتونه د قــانون لــه حکمونـو سـره سـم سیــــمه ییـزو ادارو تـه سپاري. (۱۳۷ ماده)

به رســــمیت شـــناخته و ایـن چنین پـیش بینـی کرده است:

- کشف جرایم، توسط پولیس و تحقیق جرایم و اقامــــه دعـوی علیـه مـتهم در محکمـه، از طـرف څـارنوالی مطـابق بـه احکـام قـانون صورت میگیرد.
- څـارنوالی جـزء قـوهٔ اجرائیـه و در اجـراآت خود مستقل می باشد.
- تشکیل، صلاحیت و طـرز فعالیـت څـارنوالی توسط قانون تنظیم میگردد.
- کشـف و تحقیـق جـرایم وظیفـوی منسـوبین قوای مسلح، پولیس و مـوظفین امنیـت ملـی، توسط قانون خاص تنظیم می گردد.

واحد های اداری محلی

واحد های اداری محلی در قانون اساسی افغانستان پیشبینی گردیده است کـه بخشـی از قـوهٔ اجرائیـه کشور را تشکیل میدهد.

- ادارهٔ جمهـوری اسـلامی افغانسـتان براسـاس واحــدهای اداره مرکــزی و ادارات محلــی، طبق قانون، تنظیم میگـردد. ادارهٔ مرکـزی بـه یـک عـده واحـدهای اداری منقسـم میگـردد که در راس هـر کـدام یـک نفـر وزیـر قـرار دارد. (ماده ۱۳٦)
- حکــــومت بـا حــــفظ اصـل مرکزیـت بـه منظــور تسـریع و بهبــود امــور اقتصــادی، اجتمـــاعی و فـــرهنگی و سـهم گیـری هـر چـه بیشـتر مـردم در انکشـاف حیـات ملـی، صلاحیـــــتهای لازم را مطـابق بــه احکـام قـــانـــون، بـه اداره محــــلی تفـویض مـی نماید. (ماده ۱۳۷)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هر ولایت کې یوه ولایتي جرګه جوړیږي، چې د لاندې صلاحیتونو او وجایبو لرونکي دي:

در هر ولایت یک شورای ولایتی تشکیل می شود که دارای صلاحیت ها و وجایب ذیل می باشد:

- د ولایتي جرګې غړي له قانون سره سم د نفوسو په تناسب د آزادو، عمومي، پټو او مستقیمو ټاکنو له مخې د ولایت د اوسېدونکو لخوا د څلورو کلونو لپاره ټاکل کیږي. (۱۳۸ ماده)

- اعضای شورای ولایتی طبق قانون، به تناسب نفوس، از طریق انتخابات ازاد، عمومی، سری و مستقیم از طرف ساکنین ولایت برای مدت چهار سال انتخاب می گردند. (ماده ۱۳۸)

- ولایتي شورى د دولت د پرمختیایي موخو په تامین او د ولایت د چارو په ښه کولو کې لکه څنګه چې په قوانینو کې څرګنده شوې، برخه اخلي او په ولایت پورې د اړونده چارو په باب مشوره ورکوي. ولایتي جرګې خپلې دندې د سیمه ییزې ادارې په مرسته سرته رسوي. (۱۳۹ ماده)

- شورای ولایتی در تأمین اهداف انکشافی دولت و بهبود امور ولایت به نحوی که در قوانین تصریح می گردد سهم گرفته و در مسایل مربوط به ولایت مشوره می دهد. شورای ولایتی وظایف خود را با همکاری ادارۀ محلی اجرا می نماید. (ماده ۱۳۹)

ولایتي جرګې چې غړي یې د آزادو، عمومي، پټو او مستقیمو ټاکنو له لارې د سیمې د اوسېدونکو لخوا د دریو کلونو لپاره ټاکل کیږي، د چارو د تنظیم او د کوچیانو په ګډون د خلکو د فعالې ونډې د تامین لپاره په ولسوالیو او کلیو کې د قانون د احکامو سره سمې جوړیږي. (۱٤۰ ماده)

شوراهای ولایتی که اعضای آنها از طریق انتخابات آزاد، عمومی، سری و مستقیم از سوی ساکنین محل برای مدت سه سال انتخاب می شوند، جهت تنظیم امور و تامین اشتراک فعال مردم، به شمول کوچی ها، در ولسوالی ها و قریه ها، مطابق به احکام قانون تشکیل می گردند (ماده ۱٤۰).

لکه څرنګه چې په قانون کې بیان شویدي، ښاروالی ګانې د ښاري چارو د ادارې لپاره جوړیږي. ښاروال او د ښاروالیو د مجالسو غړي د آزادو، عمومي، پټو او مستقیمو ټاکنو له لارې ټاکل کیږي. (۱٤۱ ماده)

طوری که در قانون بیان گردیده است، شاروالیها برای اداره امور شهری ایجاد می گردند. شاروال و اعضای مجالس شاروالی از طریق انتخابات آزاد، عمومی، سری و مستقیم انتخاب می شوند (ماده ۱٤۱).

په پای کې دولت د احکامو د عملي کولو او د اساسي قانون د مندرجو ارزښتونو د تامین لپاره لازمې اداري جوړوي. (۱٤۲ ماده)

نهایتاً، دولت به مقصد تعمیل احکام و تامین ارزشهای مندرج این قانون اساسی، ادارات لازم را تشکیل می نماید (ماده ۱٤۲).

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېړني حالات

د بېړني حالت د موجودیت په موده کې د دولت اجرائیه ځواك ته ځانګړي صلاحیتونه ورکړل شویدي، دغه صلاحیتونه تعیین شوي او محدود دي.

که د جګړې ، د جګړې د خطر، د خطرناکې بلوا، او طبیعي آفتونو او یا هم ورته حالت له امله د خپلواکۍ او د ملي ژوند ساتنه په هغه طریقه چې په اساسي قانون کې ټاکل شوې، ناشونې وګرځي، د ولسمشر لخوا د ملي شورې په تایید د هېواد په ټولو او یا ځینو برخو کې بېړنی حالت اعلانېږي.

که بېړنی حالت تر دوو میاشتو زیات دوام ومومي د اوږدولو لپاره یې د ملي شورا موافقه شرط ده.(۱٤۳ ماده)

په بېړني حالت کې ولسمشر کولای شي د ملي او د سترې محکمې له رئیسانو سره په مشوره د ملي شورا ځینې صلاحیتونه حکومت ته ولېږدوي. (۱٤٤ ماده)

پدې برسېره د ۱٤۵ مادې سره سم په بېړني حالت کې ولسمشر کولای شي د ملي شورا او سترې محکمې د رئیسانو د تایید څخه وروسته تنفیذاً لاندې احکام وځنډوي او یا پر دوي قیدونه وضع کړي:

- د اووه ویشتمې ماده دوهمه فقره (هېڅ ته سزا نشي ورکول کېدای مګر د با صلاحیته محکمې په حکم او د هغه قانون له احکامو سره سم چې د تور وړ فعل تر ارتکابه مخکې نافذ شوی وي)
- شپږ دېرشمه ماده (د بې وسلې غونډو او

حالات اضطرار

در مدت موجودیت حالت اضطرار، به قوه مجریه دولت صلاحیتهای خاص داده شده است، این صلاحیت ها تعیین شده و محدود اند.

هر گاه به علت جنگ، خطر جنگ، اغتشاش وخیم، آفات طبیعی و یا حالت مماثل، حفظ استقلال و حیات ملی از مجرایی که در قانون اساسی تعیین شده، ناممکن گردد، حالت اضطرار از طرف رئیس جمهور با تائید شورای ملی در تمام یا بعضی از ساحات کشور اعلان می شود (ماده ۱٤۳).

هرگاه حالت اضطرار بیش از دو ماه دوام نماید، برای تمدید آن، موافقت شورای ملی شرط است (ماده ۱٤۳).

در حالت اضطرار رئیس جمهور می تواند به مشوره روسای شورای ملی و قاضی القضات، بعضی از صلاحیتهای شورای ملی را به حکومت انتقال دهد (ماده ۱٤٤).

علاوتا، برطبق ماده ۱٤۵، در حالت اضطرار، رئیس جمهور می تواند بعد از تایید روسای شورای ملی و ستره محکمه، تنفیذ احکام ذیل را معطل سازد و یا بر آنها قیودی وضع نماید:

- فقره دوم ماده بیست و هفتم (هیچ شخص را نمی توان تعقیب، گرفتار و یا توقیف نمود مگر بر طبق احکام قانون)
- ماده سی و ششم (حق اجتماع و تظاهرات

(c) ketabton.com: The Digital Library

تظاهراتو حق)

- د اووه دېرشمې مادې دوهمه فقره (دولت د اشخاصو د مراسلاتو او مخابراتو د پلټنې حق نلري، مګر د قانون د احکامو سره سم)
- د اته دېرشمې مادې دوهمه فقره (هېڅوک نشي کولای د ساکن د اجازې یا د باصلاحیته محکمې د حکم څخه پرته استوګنځي ته ننوځي او هغه وپلټي)
- په بېړني حالت کې اساسي قانون نه تعدیلیږي (۱٤٦ ماده)

که چېرې د ولسمشر دوره او یا د ملي شوري تقنیني دوره په بېړني حالت کې پای ته ورسیږي، د نویو ټاکنو ترسره کېدل ځنډیږي، او د ولسمشر او ملي شوري د غړو د خدمت موده تر څلورو میاشتوپورې تمدیدیږي. که بېړنی حالت تر څلورو میاشتو زیات اوږد شي، لویه جرګه د ولسمشر لخوا راغوښتله کیږي. د بېړني حالت تر پای ته رسېدو وروسته د دوو میاشتو په دننه کې ټاکنې کیږي.(۱٤٧ ماده)

د بېړني حالت په پای ته رسېدو سره هغه اقدامات چې د دې اساسي قانون د (یوسلو څلور څلوېښتمې او یو سلو پنځه څلوېښتمې) مادې له مخې شوي، بې له ځنډه له اعتباره لویږي. (۱٤٨ ماده)

[د راتلونکي درسي ټولګي لپاره د لوستلو دنده- د اساسي قانون ۸۱-۱۱۵، او ۱٤۹، ۱۵۰ مادې]

(د). د دولت مقننه ځواک

<u>**سریزه:**</u>
په ټولیزه توګه د دولت مقننه ځواک د د ملي شورا (۸۱-۱۰۹ مادې) او لویې جرګې (۱۱۰-۱۱۵ مادې)

غیر مسلحانه)

- فقره دوم ماده سی و هفتم (دولت حق تفتیش مراسلات و مخابرات اشخاص را ندارد، مگر مطابق به احکام قانون)
- فقره دوم ماده سی و هشتم (هیچ شخص نمی توانـد بدون اجازه ساکن یا قرار محکمه باصلاحیت به مسکن شخص داخل شود و آن را تفتیش نماید)
- در حالت اضطرار، قانون اساسی تعدیل نمی شود (ماده١٤٦).

هرگاه دوره ریاست جمهوری و یا دوره تقنینیه شورای ملی در حالت اضطرار ختم شود، اجرای انتخابات جدید ملتوی گذاشته شده، مدت خدمت رئیس جمهور و اعضای شورای ملی تا چهار ماه تمدید می شود. هرگاه حالت اضطرار بیش از چهار ماه دوام نماید، لویه جرگه از طرف رئیس جمهور دعوت می شود. بعد از ختم حالت اضطرار، در خلال مدت دو ماه، انتخابات برگزار می گردد (ماده ١٤٧).

در ختم حالت اضطرار، اقداماتی که بر اساس مواد یکصد و چهل و چهارم و یکصد و چهل و پنجم این قانون اساسی به عمل آمده، بلافاصله از اعتبار ساقط می گردد (ماده ١٤٨).

[وظیفه خوانش برای صنف درسی آینده – قانون اساسی، مواد ۸۱ – ۱۱۵، و ۱٤۹، ۱۵۰]

(د). قوه مقننه دولت

<u>**مقدمه**</u>
بطور کلی، قوه مقننه دولت متشکل از شورای ملی (مواد ۸۱ – ۱۰۹) و لویه جرگه (مواد ۱۱۰ –

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه جوړ شویدي، که څه هم چې د لویې جرګې ونډه مشخصه او ډېره محدوده ده.

ملي شورا:

جوړښت او د غړیتوب لپاره لازم شرایط:

ملي شورا چې زیاتره د پارلمان په نامه یادېږي، د افغانستان د اسلامي دولت ملي شورا د ستر تقنیني اورګان په توګه د افغانستان د خلکو د ارادې ښکارندویه ده او د ټول ملت استازیتوب کوي، د شورې هر غړی د رایې د څرګندونې په وخت کې د افغانستان د خلکو عمومي مصلحتونه او سترې ګټې د خپل قضاوت محور ټاکي (۸۱ ماده) .

ملي شورې له دوو جرګو، ولسي جرګې او مشرانو جرګې څخه جوړه ده، هېڅوک نشي کولای په یوه وخت کې د دواړو جرګو غړی وي. (۸۲ ماده)

د افغانستان د ملي شورا د غړیتوب د ترلاسه کولو لپاره یو شخص باید د افغانستان اوسېدونکي وي، د محکمې لخوا د بشري ضد جرمونو او جنایت په ارتکاب او یا له مدني حقوقو څخه په محرومۍ محکوم نه وي، او لازم چې د ولسي جرګې د غړیتوب لپاره د ۲۵ کلنۍ او د مشرانو جرګې لپاره د ۳۵ کلنۍ عمر ولري. (۸۵ ماده)

د ملي شورې د غړو انتخاباتي وثیقې د انتخاباتو د څارنې د خپلواک کمیسیون لخوا اد قانون له حکمونو سره سم څېړل کېږي (۸٦ ماده)

۸۳ ماده د ولسي جرګې د غړو ټاکل تنظیموي:

- د ولسي جرګې غړی د خلکو د آزادو، عمومي، پټو او مستقیمو ټاکنو له لارې انتخابېږي.

۱۱۵) می باشد، اگرچه نقش لویه جرگه نقشی مشخص و بسیار محدود است.

شورای ملی:

ترکیب و شرایط لازم جهت عضویت

شورای ملی، که اغلب از آن بعنوان پارلمان یاد می شود، عالی ترین ارگان تقنینی دولت و مظهر اراده مردم است، و از قاطبه ملت نمایندگی می کند. هر عضو شورا در موقع اظهار رای، مصالح عمومی و منافع علیای مردم افغانستان را مدار قضاوت قرار می دهد (ماده ۸۱).

شورای ملی متشکل از دو مجلس ولسی جرگه و مشرانو جرگه می باشد و هیچ شخص نمی تواند در یک وقت عضو هر دو مجلس باشد (ماده ۸۲).

برای کسب عضویت در شورای ملی افغانستان، یک شخص باید شهروند افغانستان باشد، محکوم به جرایم ضد بشری، جرم دیگر، یا محرومیت از حقوق مدنی نشده باشد، و ۲لازم است که سن ۲۵ سالگی را برای عضویت در ولسی جرگه و ۳۵ سالگی را برای عضویت در مشرانو جرگه را دارا باشد. (ماده ۸۵).

وثایق انتخاباتی اعضای شورای ملی توسط کمیسیون مستقل انتخابات مطابق به احکام قانون تدقیق می گردد (ماده ۸٦).

ماده ۸۳ انتخاب اعضای ولسی جرگه را تنظیم میکند:

- اعضای ولسی جرگه توسط مردم از طریق انتخابات آزاد، عمومی، سری و مستقیم انتخاب می گردند.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د ولسي جرګې د کار دوره د پنځم کال د چنګاښ په لومړۍ نیټه د ټاکنو د پایلو د اعلان څخه وروسته پاي ته رسیږي، او نوې شوري په کار پیل کوي.
- د ولسي جرګې د دورې تر ختمېدو له دېرشو څخه تر شپېتو ورځو پورې په موده کې د ولسي جرګې د غړو ټاکنې کیږي.
- د ولسي جرګې د غړو شمېر د هرې حوزې د نفوسو د شمېر په تناسب زیات نه زیات تر دوه سوه پنځوس کسانو پورې دي.
- انتخاباتي حوزې او ورسره نور اړونده مسائل د انتخاباتو په قانون کې ټاکل کیږي، د انتخاباتو په قانون کې باید داسې تدبیر ونیول شي چې انتخاباتي نظام د افغانستان د ټولو خلکو لپاره عمومي او عادلانه استازیتوب تامین کړي او د نفوسو په تناسب دې له هر ولایت څخه په منځنۍ کچه لږ تر لږه دوه ښځینه استازې په ولسي جرګه کې غړیتوب تر لاسه کړي.

۸٤ ماده د مشرانو جرګې د غړو په اړه حکم کوي:

- د هرې ولایتي جرګې له غړو څخه یو تن د اړونده جرګې په ټاکنه د څلورو کلونو لپاره ټاکل کیږي.
- د هر ولایت د ولسوالیو د جرګو له غړو څخه یو تن د اړونده جرګې په ټاکنه د دریو کلونو لپاره ټاکل کیږي.
- پاتې درییمه برخه د معلولینو او معیوبینو د دوه تنو او د کوچیانو د دوه تنو استازو په ګډون د هېواد له خبیرو او تجربه لرونکو کسانو څخه د پنځو کلونو لپاره د ولسمشر لخوا ټاکل کېږي

- پس از اعلان نتایج انتخابات، دوره کار شورای قبلی ختم می گردد و شورای جدید به تاریخ اول سرطان سال پنجم کار خود را آغاز می نماید.
- انتخابات اعضای ولسی جرگه در خلال مدت سی الی شصت روز قبل از پایان دوره ولسی جرگه قبلی برگزار می شود.
- تعداد اعضای ولسی جرگه به تناسب نفوس هر حوزه حداکثر دو صد و پنجاه نفر می باشد.
- حوزه های انتخاباتی، و سایر مسایل مربوط به آن، در قانون انتخابات تعیین می گردد، که در آن باید از طریق سیستم انتخابات تدابیری اتخاذ گردد که نظام انتخاباتی، نمایندگی عمومی و عادلانه را برای تمام مردم کشور تامین نماید و به تناسب نفوس از هر ولایت طور اوسط حداقل دو وکیل زن در ولسی جرگه عضویت یابد.

ماده ۸٤ در ارتباط با اعضای مشرانو جرگه حکم می کند:

- از جمله اعضای شورای هر ولایت، یک نفر برای مدت چهار سال انتخاب می شود
- از جمله اعضای شوراهای ولسوالی ها هر ولایت، یک نفر برای مدت سه سال انتخاب می شود
- یک ثلث باقی مانده، از جمله شخصیت های خبیر و با تجربه به شمول دو نفر از میان معلولین و معیوبین و دو نفر نمایندگان کوچی ها، به تعیین رئیس جمهور برای مدت

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د دغه اشخاصو پنځوس په سلو کې باید ښځې وي.

پنج سال انتخاب میشوند و پنجاه فیصد این افراد باید از میان زنان انتخاب گردد.

- هغه شخص چې د مشرانو جرګې د غړي په توګه ټاکل کیږي په اړونده جرګه کې خپل غړیتوب له لاسه ورکوي او د ده په ځای د قانون له حکمونو سره سم بل شخص ټاکل کیږي.

- اشخاصی که به حیث اعضای مشرانو جرگه انتخاب می شوند، عضویت خود را در شورای مربوطه از دست می دهند.

د ملي شوري د غړي د مړينې، استعفی، عزل او یا د داسي معلولیدو یا معیوبیدو په صورت کې چې په دایمي توګه د دندې د اجراء خنډ شي د پاتي تقنینیه دورې لپاره د نوي استازي ټاکل د قانون د حکمونو سره سم تر سره کیږي (۱۰۸ ماده)

در حالات وفات، استعفا، عزل عضو شورای ملی و یا معلولیت یا معیوبیتی که به طور دائم مانع اجرای وظیفه گردد، تعیین نماینده جدید برای مدت باقی مانده دوره تقنینیه مطابق به احکام قانون صورت می گیرد (ماده ۱۰۸).

د ملي شوري هیڅ یو غړی د هغه رایې یا نظریې له امله چې د دندې د اجراء په وخت کې یې څرګندوي، تر عدلي تعقیب لاندې نه نیول کیږي (۱۰۱ ماده)

هیچ عضو شورای ملی به علت رای یا نظریه ای که در هنگام اجرای وظیفه ابراز می دارد، مورد تعقیب عدلی قرار نمی گیرد (ماده ۱۰۱).

که د ملي شوري غړی په یوه جرم تورن شي، مسئول مامور له موضوع څخه هغې جرګې ته چې تورن یې غړی دی، خبر ورکوي او تورن تر عدلي تعقیب لاندې راتلای شي. د مشهود جرم په مورد کې مسئول مامور کولای شي د هغه جرګې له اجازې پرته چې دی یې غړی دي تر عدلي تعقیب لاندې راولي او ویې نیسي؛ په دواړو حالاتو کې که عدلي تعقیب د قانون له مخې د توقیف ایجاب وکړي، مسئول مامور مکلف دی چې له موضوع څخه بې له ځنډه نوموړې جرګې ته خبر ورکړي او تصویب یې ترلاسه کړي. که تور د شوري د رخصتي په وخت کې رامنځ ته شي، د نیولو او توقیف اجازه د اړونده جرګې له اداري هیئت څخه ترلاسه کیږي او موضوع د نوموړې جرګې لمړنی غونډې ته د پریکړې کولو لپاره وړاندې کیږي. (۱۰۲ ماده)

هرگاه عضوی به یک جرم متهم شود، مامور مسئول از موضوع به مجلسی که متهم عضو آن است اطلاع می دهد و متهم تحت تعقیب عدلی قرار گرفته می تواند. در مورد جرم مشهود، یک عضو را می توان بدون اجازه مجلس مربوطه دستگیر نمود؛ با این حال، در هر دو حالت، اگر توقیف متهم لازم باشد و تقاضا گردد، مامور مسئول مکلف است، تصویب مجلس مربوطه را حاصل نماید (اگر شوری در حالت تعطیل باشد، اجازه گرفتاری یا توقیف از هیئت اداری مجلس مربوط حاصل می گردد و موضوع به نخستین جلسه مذکور جهت اخذ تصمیم ارائه می شود) (ماده ۱۰۲).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دواړو جرګو لپاره ګډ احکام:

د ملي شورا له دواړو جرګو څخه هره یوه د کار د دورې په پیل کې د خپلو غړیو څخه یو تن د رئیس په توګه د یوې تقنینیه دورې لپاره، دوه تنه د لمړي او دوهم نایب، او یو منشي او نایب منشي په توګه د یو کال لپاره ټاکي. دغه اشخاص د ولسي جرګې او مشرانو جرګې اداري هیئت جوړوي، د اداري هیئت دندې د هرې جرګې د داخلي وظایفو په اصولو کې ټاکل کیږي. (۸۷ ماده)

د ملي شورې له دواړو جرګو څخه هره یوه د بحث وړ موضوعاتو د کتنې لپاره د داخلي وظایفو د اصولو له مخې کمیسیونونه جوړوي (۸۸ ماده)

د ۹۰ مادې له مخې ملي شورې لاندې دندې لري:

- د قوانینو یا تقنیني فرمانونو تصویب، تعدیل یا لغو کول (۱ پاراګراف)
- د ټولنیزو، فرهنګي، اقتصادي او تکنالوژیکي پرمختیایي پروګرامونو تصویب (۲ پاراګراف)
- د دولتي بودیجې تصویب او د پور اخیستو یا ورکولو اجازه (۳ پاراګراف)
- د اداري واحدونو منځته راوړل، تعدیل یا لغو کول (٤ پاراګراف)
- د دولتونو تر منځ د تړونونو او د نړیوالو میثاقونو تصدیق او یا له هغویڅخه د افغانستان بېلول (۵ پاراګراف)
- پدې اساسي قانون کې نور مندرج واکونه (٦ پاراګراف)

احکام مشترک برای هر دو مجلس:

هر یک از دو مجلس شورای ملی، در آغاز دوره تقنینیه، یک تیم اداری را متشکل از یک رئیس برای یک دوره تقنینیه، و نایب اول و نایب دوم، یک منشی، و یک نایب منشی برای مدت یکسال انتخاب می کنند، وظایف تیمهای اداری توسط اصول وظایف داخلی هر مجلس تعیین می شود (ماده ۸۷).

هر دو مجلس کمیسیونهایی را جهت مطالعه موضوعات مورد بحث، برطبق اصول وظایف داخلی، تشکیل می دهند (ماده ۸۸).

برطبق ماده ۹۰، شورای ملی دارای وظایف ذیل می باشد:

- تصویب، تعدیل یا لغو قوانین یا فرامین تقنینی (پاراگراف ۱)
- تصویب پروگرامهای انکشافی اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و تکنالوژیکی (پاراگراف ۲)
- تصویب بودجه دولت و اجازه اخذ یا اعطای قرضه (پاراگراف ۳)
- ایجاد واحدهای اداری، تعدیل و یا الغای آنها (پاراگراف ٤)
- تصدیق معاهدات و میثاقهای بین المللی یا فسخ الحاق افغانستان به آنها (پاراگراف ۵)
- سایر صلاحیتهای مندرج در قانون اساسی (پاراگراف ٦)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مجریه ځواک پر کړنو د یوه سیاسي کنټرول په توګه د هرې جرګې هر یو کمیسیون کولای شي له هر یوه وزیر څخه په ټاکلو موضوعاتو کې پوښتنې وکړي، او هغه وزیر چې پوښتنه ترې شوې، کولای شي شفاهي یا لیکلی ځواب ورکړي، همدارنګه وزیران کولای شي د ملي شوراي د هرې جرګې په غونډو کې ګډون وکړي، او د ملي شوري هره جرګه کولای شي خپلې غونډې ته د وزیرانو د حاضرېدو غوښتنه وکړي(۹۳ او ۱۰۳ ماده).

بعنوان یک کنترول سیاسی بالای کارکردهای قوه مجریه، هر یک از کمیسیونهای هر دو مجلس شورای ملی می توانند از هر یک از وزراء در موضوعات معین سوال نماید، و آن وزیر باید جواب شفاهی یا تحریری بدهد؛ همچنین، وزراء می توانند در جلسات هر یک از دو مجلس شورای ملی اشتراک ورزند، و هر دو مجلس شورای ملی می توانند حضور یک وزیر را در جلسه خود مطالبه نمایند (مواد ۹۳ و ۱۰۳).

د قوانینو جوړول د ملي شوري خاصه کاري ساحه ده:

ایجاد قوانین ساحه کاری خاص شورای ملی است:

- د قانون د طرحې وړاندیز د حکومت یا د شوري د غړو او د قضایي چارو د تنظیم په برخه کې د سترې محکمې له خوا د حکومت له لیارې وړاندې کېدای شي. د بودیجې او مالي چارو په برخه کې د قانون د طرحې وړاندیز یوازې دحکومت لخوا کېږي. (۹۵ ماده)

- پیشنهاد طرح قانون از طرف حکومت، یا عضوی از شوری و در ساحه تنظیم امور قضایی، از طرف ستره محکمه توسط حکومت صورت گرفته می تواند، به استثنای این مورد که صرف حکومت صلاحیت پیشنهاد طرح قانون در مورد بودجه و امور مالی را دارا میباشد (ماده ۹۵).

- که چیری د قانون دطرحی پیشنهاد له دواړو جرګو څخه د یوی د لسو غړیو له خوا وشی، پیشنهاد د نوموړی جرګی د یو پر پنځمی برخی غړیو تر تائید وروسته د هماغی جرګی د کار په فهرست کی نیول کیږی (۹۷ ماده).

- هرگاه پیشنهاد طرح قانون از طرف ده نفر از اعضای یکی از دو مجلس صورت گیرد، بعد از تایید یک پنجم اعضای مجلسی که پیشنهاد به آن ارائه شده است، در فهرست کار آن مجلس داخل می گردد (ماده ۹۷).

- که د قانون د طرحې وړاندیز د نوي تکلیف یا د عایداتو د لږولو لرونکي ویي، پدې شرط د کار په فهرست کې نیول کېږي چې د وړاندیز په متن کې د جبرانولو مدرک هم وړاندوینه شوی وي (۹٦ ماده)

- هرگاه پیشنهاد طرح قانون حاوی تکلیف جدید یا تنقیص در عایدات دولت باشد، صرف به شرطی در فهرست کار داخل می شود که در متن پیشنهاد، مدرک جبران نیز پیش بینی شده باشد (ماده ۹٦).

- په استثنا د بودیجې او د حکومت پراختیایی پروګرامونو په برخه کښې د حکومت لخوا د

- پیشنهاد طرح قانون، (به استثناء موارد بودجه حکومت و پروگرام انکشافی)، از

(c) ketabton.com: The Digital Library

قانون دطرحې وړاندیز لومړی ولسي جرګې ته وړاندې کېږي، ولسي جرګه د بودیجې او مالي چارو په ګډون د قانون د طرحې وړاندیز او د پور اخیستو یا ورکړې وړاندیز له بحث وروسته د یو کل په توګه تصویب یا ردوي، که وړاندیز تصویب شي، د مشرانو جرګې ته سپارل کیږي، چې باید د ۱۵ ورځو په اوږدو کې د هغه په باره کې پرېکړه وکړي (۹۷ ماده).

طرف حکومت، نخست به ولسی جرگه تقدیم می گردد؛ ولسی جرگه مکلف است که در مدت یک ماه پس از دریافت پیشنهاد، مذکور پس از بحث آنرا به صورت کل تصویب یا رد نماید؛ درصورتی که پیشنهاد تصویب گردد، به مشرانو جرگه سپرده خواهد شد، که باید در ظرف ۱۵ روز در مورد آن تصمیم اتخاذ نماید (ماده ۹۷).

- ملي شوراي د دولت د هغو قوانینو، معاهداتو او پرمختیایي پروګرامونو په باره کې پرېکړې کولو ته لومړیتوب ورکوي چې د حکومت د وړاندیز په بنسټ د عاجل غور غوښتنه کوي. (۹۷ ماده)

- در هنگام تصمیم در مورد طرح قوانین، شورای ملی باید به معاهدات و پروگرامهای انکشافی دولت که به اساس پیشنهاد حکومت ایجاب رسیدگی عاجل را می نماید، اولویت دهد (ماده ۹۷).

- که چېرې د یوې جرګې مصوبه د بلې جرګې لخوا رد شي، د اختلاف د له منځه وړلو لپاره د دواړو جرګو د غړو لخوا یو برابر شمېر هیئت ټاکل کیږي؛ د هیئت پرېکړه د ولسمشر تر توشیح وروسته نافذه ګڼل کېږي؛ که ګډ هیئت ونکړاي شي چې د نظر اختلاف له منځه یوسي، تصویب رد شوی ګڼل کېږي. پدې حالت کې ولسي جرګه کولای شي په خپلو ورپسې غونډه کې هغه د خپلو ټولو غړو د دریو څخه د دوو برخو د رایو په اکثریت تصویب کړي، دا تصویب بې له دې چې مشرانو جرګې ته وړاندې شي، تر توشیح وروسته نافذ ګڼل کیږي.(۱۰۰ ماده) .

- اگر مصوبه یک مجلس از طرف مجلس دیگر رد شود، برای حل اختلاف، هیئت مختلط به تعداد مساوی از اعضای هر دو مجلس تشکیل می گردد؛ در صورتیکه اختلاف حل گردد، تصمیم این هیئت پس از توشیح رئیس جمهور نافذ شمرده می شود؛ درصورتیکه هیئت مختلط نتواند اختلاف نظر را رفع کند، مصوبه می تواند دوباره توسط دو ثلث آرای کل اعضا، در جلسه آینده ولسی جرگه تصویب گردد و پس از توشیح رئیس جمهور، بدون ارائه به مشرانو جرگه، نافذ شمرده می شود (ماده ۱۰۰).

د ۹۸ مادې پر بنسټ د حکومت د بودیجې او د هغه د پرمختیایي پروګرامونو په اړه ځانګړي قواعد شته:

برطبق ماده ۹۸، قواعد خاصی در ارتباط با بودجه حکومت و پروگرام انکشافی حکومت وجود دارد:

- حکومت د مالي کال د څلورمې ربعې په اوږدو کې د راتلونکي کال بودیجه د روان

- حکومت در خلال ربع چهارم سال مالی، بودجه سال آینده را با حساب اجمالی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کال د بودیجې له اجمالي حساب سره ملي شورا ته وړاندې کوي، د تېر مالي کال د بودیجې قطعي حساب د راتلونکي کال د شپږو میاشتو په موده کې د قانون له حکمونو سره سم ملي شورا ته وړاندې کیږي.

بودجه سال جاری به شورای ملی تقدیم می نماید، حساب قطعی بودجه سال مالی قبل، در خلال مدت شش ماه آینده، مطابق به احکام قانون، به شورای ملی تقدیم می گردد.

- که چېرې د ځینو عواملو له مخې د مالي کال تر پیل مخکې بودیجه تصویب نشي، د نوي بودیجې تر تصویب پورې د تېر کال بودیجه تطبیقیږي.

- در صورتی که تصویب بودجه قبل از آغاز سال مالی جدید صورت نگیرد، تا تصویب بودجه جدید، بودجه سال گذشته تطبیق می گردد.

- ولسي جرگه نشي کولای د بودیجې تصویب د یوې میاشتې څخه زیات او د هغه پور د اخیستلو یا ورکولو اجازه چې په بودیجه کې شامل نه وي تر پنځه لسو ورځو زیات وځنډوي (که چېرې ولسي جرګه پدې موده کې د پور د ورکولو یا اخیستلو د وړاندیز په اړه پرېکړه ونکړي، وړاندیز تصویب شوی ګڼل کیږي).

- ولسی جرگه نمی تواند تصویب بودجه را پس از دریافت بیش از یکماه به تاخیر اندازد، و نمی تواند اجازه اخذ یا اعطای قرضه را که شامل بودجه نباشد، بیش از پانزده روز به تاخیر اندازد (در صورتی که این اجازه در ظرف پانزده روز داده نشود، پیشنهاد اخذ یا اعطای قرضه تصویب شده پنداشته خواهد شد)

- د دولت بودیجه او د حکومت پراختیایي پروګرامونو د مشرانو جرګې له لارې د دې جرګې له مشورتي نظریې سره یوځای ولسي جرګې ته سپارل کېږي. د ولسي جرګې پرېکړه د ولسمشر تر توشیح وروسته مشرانو جرګې ته د وړاندې کېدو پرته نافذ ګڼل کیږي.

- بودجه دولت و پروگرام انکشافی حکومت از طریق مشرانو جرگه توام با نظریه مشورتی آن به ولسی جرگه تقدیم می شود تصمیم ولسی جرگه بدون ارائه به مشرانو جرگه بعد از توشیح رئیس جمهور نافذ شمرده می شود.

که چېرې د ملي شورې په اجلاس کې کلنۍ بودیجه او پرمختیایي پروګرام، یا له عامه امنیت د هېواد له خپلواکۍ او ځمکنۍ بشپړتیا سره اړونده موضوع تر خبرو لاندې وي د اجلاس موده د هغه تر تصویب مخکې پای ته نشي رسېدای. (۹۹ ماده)

درصورتی که در اجلاس شورای ملی، بودجه سالانه، یا پروگرام انکشافی، موضوع مربوط به امنیت عامه، تمامیت ارضی و استقلال کشور مطرح باشد مدت اجلاس شوری قبل از تصمیم گیری در مورد آن خاتمه یافته نمی تواند (ماده ۹۹).

د تقنینیه دورې په وروستي یوه کال کې د انتخاباتو

در یک سال اخیر دوره تقنینیه، پیشنهاد تعدیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قانون د بدلېدلو وړانديز د ملي شوراي د کار په فهرست کې نشي نېول کېداي (۱۰۹ ماده)

د ملي شوراي جلسې بايد په لاندې ډول جوړې شي:

- د ملي شوراي دواړې جرګې په عين وخت کې بېل بېل مجلسونه کوي؛ د دواړو جرګو غونډې، کله چې تقنينيه دوره يا کلنۍ غونډه د ولسمشر لخوا پرانيستل شي يا په هغه صورت کې چې ولسمشر يې ضروري تشخيص کړي د ولسي جرګې رئيس د ګډو غونډو مشري لاندې، جوړېداي شي. (۱۰٤ ماده)
- هېڅوک نشي کولاي چې په زور د ملي شوراي ودانۍ ته ننوزي، د ملي شوراي غونډې علني دي مګر دا چې د مجلس رئيس يا لږ تر لږه لس غړي يې د سري توب وړانديز وکړي او جرګه دا وړانديز ومني (۱۰۵ ماده)
- د ملي شوراي د هر مجلس نصاب د رايې د اخيستو په وخت کې د هرې جرګې د غړو د اکثريت په حضور بشپړېږي، او پرېکړې يې د حاضرو غړو د رايو په اکثريت نېول کېږي، مګر په هغه مواردو کې چې اساسي قانون بل ډول تصريح کړي وي (۱۰٦ ماده)
- ملي شوراي په هر کال کې دوې عادي غونډې دايروي، د ملي شوراي د دواړو جرګو د غونډو د کار موده په کال کې نهه مياشتې ده، د اړتيا په وخت کې شوراي کولاي شي دا موده اوږده کړي؛ د رخصتيو په ورځو کې د ملي شوراي فوق العاده غونډې د ولسمشر په امر دايرېداي

قانون انتخابات، در فهرست کار شورای ملی قرار گرفته نمی تواند (ماده ۱۰۹).

جلسات شورای ملی باید به نحوی که در ذیل آمده برگزار گردد:

- هر دو مجلس شورای ملی در وقت واحد به صورت جداگانه جلسه می کنند؛ جلسات مشترک شورای ملی در موقعی که دوره تقنینیه یا اجلاس سالانه از طرف رئیس جمهور افتتاح می گردد یا در صورتیکه رئیس جمهور ضروری تشخیص دهد توسط رئیس ولسی جرگه ریاست می شود (ماده ۱۰٤)
- هیچ شخصی نمی تواند عنفاً به مقر شورای ملی داخل شود، جلسات شورای ملی علنی می باشد مگر اینکه رئیس مجلس یا حداقل ده نفر از اعضای شورای ملی، سری بودن آنرا درخواست نماید و مجلس این درخواست را بپذیرد (ماده ۱۰۵)
- نصاب هر یک از دو مجلس شورای ملی، هنگام رای گیری با حضور اکثریت اعضا تکمیل می گردد و تصامیم آن با اکثریت آرای اعضای حاضر اتخاذ می شود، مگر در مواردی که قانون اساسی طور دیگری تصریح کرده باشد (۱۰٦)
- شورای ملی در هر سال دو اجلاس عادی دایر می کند که مدت کار هر دو اجلاس شوری در هر سال نه ماه می باشد، و در صورت ایجاب، شوری می تواند این مدت را تمدید کند؛ جلسات فوق العاده شوری در ایام تعطیل به امر رئیس جمهور دایر شده

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي (۱۰۷ ماده)

- د ملي شوراي د غړي د حاضرېدو يا نه راتلو سره اړونده چارې د داخلي وظايفو په چارو کې تنظيمېږي (۱۰۸ ماده)

د ولسي جرګې د ځانګړې ساحې اړوند حکمونه

د اجرائيه ځواک د فعاليت د کنټرول په موخه، ولسي جرګه لاندې واکونه لري:

- د غړو د دريمې برخې په وړانديز د حکومت د اعمالو د څېړنې او کتنې لپاره د يوه ځانګړي کميسيون ټاکل (۸۹ ماده)

- د هر يوه وزير څخه استيضاح (چې د ۹۱ مادې په لومړي پرګراف کې د هغه څخه د توضيحي جلسې په نوم يادونه شوې) د ولسي جرګې د ۲۰ په سلوکې غړو په وړانديز؛ په هغه صورت کې چې توضيح قناعت وړ نه وي ولسي جرګه د نه باور د رايې موضوع څېړي، چې بايد صريح، مستقيمه او پر پخو دلايلو ولاړه وي، دغه رايه د ولسي جرګې د ټولو غړو د رايو په اکثريت صادرېږي (۹۲ ماده)

د ۹۱ مادې سره سم ولسي جرګه د پرمختيايي پروګرامونو او د حکومت د بوديجې په اړه د پرېکړې کولو لپاره او همدارنګه د مقرريو د تاييد يا رد لپاره د اساسي قانون د احکامو سره سم نور صلاحيتونه هم لري.

د مقننه ځواک د صلاحيتونو د عملي کولو په باره کې د اجرائيه ځواک کنټرول

اساسي قانون په خپله ۹۴ ماده کې قانون څه ډول تعريف کړی دی؟ ((قانون هغه مصوبه ده چې د ملي شوراي د دواړو جرګو لخوا تصويب او د

می تواند (ماده ۱۰۷)

- امور مرتبط با حضور و غیاب اعضای شورای ملی در اصول وظایف داخلی تنظیم می گردد (ماده ۱۰۸)

احکام مربوط به ساحه اختصاصی ولسی جرگه

به منظور کنترول عملکرد قوه مجریه، ولسی جرگه صلاحیتهای ذیل را دارا میباشد:

- ایجاد یک کمیسیون خاص، به پیشنهاد یک ثلث اعضا، جهت بررسی و مطالعه اعمال حکومت (ماده ۸۹)

- استیضاح از هر یک از وزرا به پیشنهاد ۲۰ فیصد از اعضای ولسی جرگه (که در پاراگراف (۱) ماده ۹۱ از آن بعنوان جلسه توضیحی یاد شده است)؛ در صورتی که توضیح ارائه شده قناعت بخش نباشد، ولسی جرگه موضوع رای عدم اعتماد را بررسی می کند، که باید صریح، مستقیم و بر اساس دلایل موجه باشد؛ این رای باید با تایید اکثریت اعضای ولسی جرگه صورت گیرد (ماده ۹۲)

طبق ماده ۹۱، ولسی جرگه دارای دیگر صلاحیت ها، جهت تصمیم گیری در مورد پروگرام انکشافی و بودجه حکومت بوده، و همچنان صلاحیت تایید یا رد مقرری ها را طبق احکام قانون اساسی دارا میباشد.

کنترول قوه مجریه در مورد إعمال صلاحیت های قوه مقننه

قانون اساسی، در ماده ۹۴ خویش قانون را چگونه تعریف نموده است؟ "قانون عبارت است از مصوبه هر دو مجلس شورای ملی که به توشیح

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسمشر لخوا توشېح شوې وي، مګر دا چې پدې اساسي قانون کې بل ډول ځرګنده شوې وي)).

هغه اصلي کنټرول چې ولسمشر يې د ملي شورا پر فعاليتونو لري څه دی؟ اصلي کنټرول د ولسمشرۍ د ويټو (Veto) حق دي چې په ۹٤ ماده کې بيان شوی دي:

- که ولسمشر د ملي شوري له مصوبې سره موافقه ونه لري کولای شي چې د وړاندې کېدو تر نېټې وروسته يې په پنځلسو ورځو کې د دلايلو له ښوولو سره ملي شوري ته مسترده کړي.
- ددې وخت په تېرېدو او يا داچې ولسي جرګه يو ځل بيا هغه د ټولو غړيو له دريو برخو څخه په دوو برخو رايو تصويب کړي، مصوبه توشيح شوې ګڼله کېږي او نافذېږي.
- که چېرې ولسمشر مصوبه ويټو کړي، ولسي جرګه کولای شي هغه مجدداً د حاضرو غړو د رايو په ثلث سره تصويب کړي او ويټو باطله کړي.

لويه جرګه او په اساسي قانون کې بدلونونه:
لويه جرګه د افغانستان دخلکو د ارادې تر ټولو ستر مظهر ده، او د ملي شوراي د غړو او د ولايتي او د ولسواليو د شوراګانو د رئيسانو څخه جوړه شوېده(۱۱۰ ماده)

وزيران، د سترې محکمې رئيس او غړي او لوي څارنوال کولای شي د لويې جرګې په غونډو کې بې له دې چې د رايې ورکولو حق ولري، ګډون وکړي.

لويه جرګه د هېواد دخپلواکی، ملي حاکميت،

رئيس جمهور رسيده باشد، مگر اينکه در اين قانون اساسی طور ديگری تصريح شده باشد.״

کنترول اصلی که رئيس جمهور بالای فعاليتهای شورای ملی دارد چيست؟ کنترول اصلی حق ويتوی(Veto) رياست جمهوری است که در ماده ۹٤ بيان گرديده است:

- در صورتيکه رئيس جمهور با پيشنهادی که از سوی شورای ملی تصويب شده موافق نباشد، بايد آن را در ظرف پانزده روز پس از تاريخ دريافت، همراه با پيامی که بيان کننده دلايل رد آن است، به ولسی جرگه مسترد نمايد.
- اگر رئيس جمهور در ظرف پانزده روز در اين رابطه اقدامی ننمايد، مصوبه توشيح شده محسوب و نافذ می گردد.
- درصورتيکه رئيس جمهورمصوبه را ويتو نمايد، ولسی جرگه می تواند آنرا مجدداً با ثلث آرای اعضای حاضر تصويب نموده و ويتو را باطل سازد.

لويه جرگه و تعديلات در قانون اساسی
لويه جرگه عالی ترين مظهر اراده مردم افغانستان می باشد، و متشکل از اعضای شورای ملی و روسای شوراهای ولايات و ولسوالی ها می باشد (ماده ۱۱۰).

وزرا، رئيس و قضات ستره محکمه و لوی ثارنوال می توانند در جلسات لويه جرگه بدون حق رای اشتراک ورزند (ماده ۱۱۰).

لويه جرگه جهت تصميم گيری در مورد مسائل

ځمکنۍ بشپړتيا، او د هېواد سترو مصلحتونو، د اساسي قانون د حکمونو تعديل، او د ولسمشر د محاکمې په اړه د پرېکړې کولو لپاره د دغه اساسي قانون د شپېتمې مادې مندرج حکم سره سمه داير يږي(۱۱۱ ماده).

مرتبط با استقلال، حاکميت ملی، تماميت ارضی، و مصالح عليای کشور، تعديل احکام قانون اساسی، و محاکمه رئيس جمهور مطابق به حکم مندرج ماده شصت و نهم قانون اساسی داير می گردد (ماده ۱۱۱).

لويه جرگه په لومړۍ غونډه کې د غړو له منځه يو تن د رئيس، يو تن د ريس د مرستيال او دوه تنه د منشي او نايب منشي په توگه ټاکي (۱۱۲ ماده)

در اولين جلسه، اعضای لويه جرگه از ميان خود يک نفر را به حيث رئيس، يک نفر را به حيث معاون، يک نفر را به حيث منشی و يک نفر را به حيث نايب منشی انتخاب می نمايند (ماده ۱۱۲).

د لويې جرگې نصاب د رايې اخيستو په وخت کې د غړو په اکثريت سره بشپړيږي، مگر په هغه مواردو کې چې په اساسي قانون کې په وضاحت بيان شوي وي(۱۱۳)

نصاب لويه جرگه هنگام رای دهی، با حضور اکثريت اعضاء تکميل می گردد، مگر در مواردی که به وضاحت در قانون اساسی بيان گشته باشد (ماده ۱۱۳).

د لويې جرگې بحثونه علني دي مگر داچې د غړو څلورمه برخه يې د سري توب غوښتنه وکړي، او لويه جرگه دا غوښتنه ومني(۱۱٤ ماده)

مباحثات لويه جرگه علنی می باشد، مگر اينکه يک ربع اعضا سری بودن آنرا درخواست نمايند و لويه جرگه اين درخواست را بپذيرد (ماده ۱۱٤).

د لويې جرگې د جريان په وخت کې د اساسي قانون ۱۰۱ او ۱۰۲ مادې مندرج حکمونه د هغه د غړو په اړه تطبيقيږي (۱۱۵ ماده)

در هنگام داير بودن لويه جرگه، احکام مندرج مواد يکصدو يکم و يکصد و دوم اين قانون اساسی در مورد اعضای آن تطبيق می گردد (ماده ۱۱۵).

د ۱۵۰ مادې پر بنسټ د اساسي قانون د تعديل وړانديز چې لويې جرگې ته وړاندې کيږي بايد د ټولو غړو د دوه ثلثو په اکثريت سره د ۱۱۳ مادې په پام کې نه نيولو سره تصويب شي.

برطبق ماده ۱۵۰، پيشنهاد تعديل قانون اساسی که به لويه جرگه ارائه می گردد بايد توسط اکثريت دو ثلث کل اعضا، بدون در نظر داشت احکام ماده ۱۱۳ تصويب گردد.

د اسلام د سپېڅلي دين له حکمونو څخه د پيروۍ اصل او اسلامي جمهوري نظام په اساسي قانون کې نه تعديليږي، او د اتباعو د اساسي حقوقو تعديل يوازې د هغوي د حقوقو د ښېگڼې په منظور

اصول پيروی از احکام دين مقدس اسلام و نظام جمهوری اسلامی مندرج در قانون اساسی تعديل نمی شوند، و تعديل در حقوق اساسی اتباع صرف به منظور بهبود حقوق آنان مجاز

(c) ketabton.com: The Digital Library

جواز لري (۱٤۹ ماده)

می باشد (ماده ۱٤۹).

د تعدیل د وړاندیز لپاره د ولسمشر په فرمان د حکومت، ملي شوراي او سترې محکمې د غړو له منځه یو هیئت جوړېږي او د تعدیل طرحه تیاروي، او د ولسمشر په فرمان د هغه د پلټنې لپاره لویه جرګه دابرېږي (۱۵۰ ماده).

به منظور اجرای پیشنهاد تعدیل، هیئتی از بین اعضای حکومت، شورای ملی و ستره محکمه به فرمان رئیس جمهور تشکیل گردیده طرح تعدیل را تهیه می کنند، و لویه جرگه بر اساس فرمان رئیس جمهور جهت بررسی آن پیشنهاد، دایر می گردد (ماده ۱۵۰).

[د راتلونکي ټولګې لپاره د لوستلو دنده- د اساسي قانون ۱۱٦-۱۳۵، ۱۵۵ مادې]

[وظیفه خوانش برای صنف آینده – قانون اساسی، مواد ۱۱٦- ۱۳۵، و ۱۵۵]

(هـ). د دولت قضائیه څواک

(هـ). قوه قضائیه دولت

خپلواک قضائیه څواک:

سریزه:

د یوه دولت د جمهوري سیستم د بریالیتوب لپاره له نورو څواکونو څخه د یوه خپلواک قضائیه څواک موجودیت یو ضروري امر دي او دغه اصل په نړیواله کچه د تایید وړ ګرځیدلی دي:

قوه قضائیه مستقل:

مقدمه:

برای موفقیت سیستم جمهوری یک دولت موجودیت یک قوه قضائیه مستقل از دیگر قوای دولت، یک امر ضروری است و این اصل در سطح بین المللی مورد تایید قرار گرفته است:

د قضائیه څواک د خپلواکی په اړه اساسي اصول (د عمومي مجمع د ۱۹۸۵ د نومبر د میاشتې پرېکړه لیک او د ۱۹۸۵ د ډیسمبر د میاشتې ٤۰/۱٤٦ ګڼه پرېکړه لیک).

اصول اساسی ملل متحد در مورد استقلال قوه قضائیه (قطعنامه مجمع عمومی ٤۰/۳۲ به تاریخ نومبر ۱۹۸۵ و قطعنامه ٤۰/۱٤٦ به تاریخ دسمبر ۱۹۸۵).

د دغه اداري اصولو څخه دوه اصول زیات ارزښتناک دي چې پدې ځای کې باید یادونه وشي:

دو اصل از این اصول دارای اهمیت به سزایی بوده که در اینجا باید خاطرنشان گردند:

۳ نمبر. ((ټول هغه مسائل چې قضائي ماهیت لري د قضائیه څواک د صلاحیت په کرښه کې اېښودل کیږي او قضائیه څواک ددې په اړه چې هغه مسئله چې د پرېکړه کولو لپاره هغه ته وړاندې شوې، په قانون کې د یاد شوي تعریف په بنسټ د هغه د صلاحیت په حوزه کې راځي که نه، انحصاري صلاحیت به ولري)).

نمبر ۳. " تمام مسائلی که ماهیت قضائی دارند در حیطه صلاحیت قوه قضائیه قرار خواهند داشت و قوه قضائیه در مورد اینکه مسئله ای که برای تصمیم گیری به آن ارائه گشته است نسبت به تعریف متذکره در قانون در حوزه صلاحیت اش قرار دارد یا خیر، صلاحیت انحصاری خواهد داشت."

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤ نمبر: ((باید په قضایي پروسه کې هیڅ ډول بې ځایه او د اجازې پرته مداخله ونه کړل شي، او د محاکمو لخوا شوې پرېکړې باید د بیاکتنې سره مخ نه وي...))

قضايي خپلواکي په مناسبه توګه له دوه ليدلورو څخه د پام وړ ګرځېدلې: سازماني خپلواکي او د پرېکړه کوونکي په توګه خپله د قاضي خپلواکي.

آیا افغانستان یو رښتینی خپلواک قضائیه ځواک لري؟

دغې پوښتنې ته د ځواب ورکولو لپاره ، راځئ د قضائي خپلواکی دواړه اړخونه وڅېړو.

<u>**سازماني خپلواکي:**</u>

سازماني خپلواکي څه معني لري؟

آیا په افغانستان کې قضائیه ځواک په رښتیا هم د دولت له نورو ځواکونو څخه خپلواک دئ؟

د سازماني خپلواکی ځانګړتیاوې کومې دي؟

د قانون له لوري پېژندنه:

د ۱۱٦ مادې پر بنسټ قضائیه ځواک ((د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت یو خپلواک رکن دي)) چې د سترې محکمې، د استیناف محاکمو او ابتدائیه محاکمو څخه جوړ شوی دي چې د هغوي جوړښت او واکونه د قانون له لیاري تنظیمېږي، او ستره محکمه چې تر ټولو لوړ قضایي ارګان دي، د ټولو په سر کې ده.

جلا او خپلواکه بودیجه:

برسېره پر دې د ۱۲۵ مادې په اساس د قضائیه ځواک بودیجه د سترې محکمې لخوا او د حکومت سره په مشوره چمتو کیږي او ملي شورا

نمبر ٤. "هیچگونه مداخله بیجا یا بدون مجوز نباید در پروسه قضائی صورت گیرد، و تصامیم اتخاذ شده از سوی محاکم نباید در معرض بازبینی قرار داشته باشند ...."

استقلال قضائی بطور مناسبی از دو نقطه نظر مورد توجه قرار گرفته است: استقلال نهادی و استقلال شخص قاضی در نقش تصمیم گیرنده.

آیا افغانستان یک قوه قضائیه واقعا مستقل دارد؟

برای پاسخدهی به این سوال، بیایید هر دو جنبه از استقلال قضائی را مورد بررسی قرار دهیم.

<u>**استقلال نهادی**</u>

استقلال نهادی به چه معنی است؟

آیا قوه قضائیه در افغانستان واقعا مستقل از دیگر قوای دولت است؟

مشخصات استقلال نهادی چیست؟

شناسایی از سوی قانون اساسی:

براساس ماده ۱۱٦، قوه قضائیه "یک رکن مستقل از دولت جمهوری اسلامی افغانستان" است که متشکل از ستره محکمه، محاکم استیناف، و محاکم ابتدائیه می باشد که تشکیلات و صلاحیت آنها از سوی قانون تنظیم میگردد، و ستره محکمه که عالی ترین ارگان قضائی است در راس آن قرار دارد.

بودجه جداگانه و مستقل:

علاوتا، براساس ماده ۱۲۵، بودجه قوه قضائیه از سوی ستره محکمه و در مشوره با حکومت تهیه شده و به شورای ملی بعنوان بخشی از بودجه ملی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته د ملي بودیجې د یوې برخې په توګه وړاندې کیږي، او د سترې محکمې لخوا تطبیقیږي.

ارائـه خواهد شـد، و از سوی ستره محکمه تطبیق خواهد شد.

د مناسبو معاشاتو تضمین:

د سترې محکمې د غړو او قضاتو لپاره مناسب معاشونه د ۱۵۵ مادې پر بنسټ تضمین شوي دي.

تضمین معاشات مناسب:

معاشات مناسب برای اعضای ستره محکمه و قضات براساس ماده ۱۵۵ تضمین شده اند.

د محاکمو د ادارې کنټرول:

د ۱۲۴ مادې په پیروۍ د حکومت د ملکي خدمتونو او د اداري کارکوونکو د اړونده قوانینو سرپه سم، ستره محکمه د قضائیه څواک د اداري پرسونل د تقرر، انفکاک، ترفیع، تقاعد، مکافات او مجازات تنظیموي.

کنترول اداره محاکم:

به تاسی از ماده ۱۲٤، در تطابق با قوانین مرتبط با کارکنان خدمات ملکی و کارکنان اداری حکومت، ستره محکمه تقرر، انفکاک، ترفیع، تقاعد، مکافات، و مجازات مقامات و پرسونل اداری قوه قضائیه را تنظیم می کند.

د اساسي قانون لخوا د قضائیه څواک د کړنو ساتل:

د قضائیه څواک خپلواکي د ۱۲۲ مادې پر بنسټ د زیات حفاظت څخه برخمنه شوېده: ((هیڅ قانون په هیڅ ډول شرایطو کې نشي کولای قضیه یا هغه ساحه چې پدې فصل کې تعریف شوې، د قضائي ارګان د صلاحیت له حوزې څخه وباسي او بلې مرجع ته یې وسپاري))، د ځانګړو محکمو د جوړولو څخه پرته چې په ۶۹، ۷۸ او ۱۲۷ مادو کې مجاز ګڼل شوي، او د پوځي محکمو څخه پرته، چې باید د قانون له لیارې تنظیم شي.

حفاظت قانون اساسی از کارکرد قوه قضائیه:

استقلال قوه قضائیه براساس ماده ۱۲۲ بیشتر مورد حفاظت قرار گرفته است: "هیچ قانونی، تحت هیچ شرایطی، نمی تواند قضیه یا ساحه ای را از حوزه صلاحیت ارگان قضائی طوری که در این فصل تعریف گردیده خارج ساخته و آنرا به مرجع دیگری واگذار نماید"، به استثنای ایجاد محاکم خاص که در مواد ۶۹، ۷۸ و ۱۲۷ مجاز گشته اند، و محاکم نظامی، که باید از سوی قانون تنظیم گردند.

<u>**د پریکړه کوونکي په توګه د قاضي خپلواکي**</u>

اساسي قانون د پریکړه کوونکي په توګه د قاضي د خپلواکی په اړه چپ پاتې دی.

<u>**استقلال قاضی بعنوان تصمیم گیرنده**</u>

قانون اساسی در مورد استقلال قاضی بعنوان تصمیم گیرنده سکوت اختیار کرده است.

سره لدې د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت د قاضیانو لپاره د قضایي سلوک مقرره مستقیماً دغه مسئله سپړلې، او په ۳، ۵ او ۷ مادو کې قاضیان ملزموي چې ډاډ تر لاسه کړي چې دوي د نورو قاضیانو په ګډون چې په دعوي کې ګډون نلري،

با وجود این، مقرره سلوک قضایی برای قضات جمهوری اسلامی افغانستان مستقیما به این مسئله پرداخته، و در مواد ۳، ۵ و ۷ قضات را ملزم می سازد تا اطمینان حاصل نمایند که آنها از سوی هیچ یک از اشخاص، به شمول دیگر قضات، که

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هېڅا لخوا نه متاثر کېږي.

در دعوی شرکت ندارند متاثر نخواهند شد.

د سترې محکمې جوړښت:

لکه څرنګه چې په ۱۱۸ ماده کې بیان شویدي، د سترې محکمې غړي باید د لاندې شرایطو لرونکي وي:

- د افغانستان تبعه وي او عمر يې د ۴۰ کلونو څخه کم نه وي.
- په حقوقي مطالعاتو يا اسلامي فقه کې لوړې زده کړې ولري، او د افغانستان په عدلي او قضايي سيستم کې تخصص او کافي تجربه ولري.
- د ښه شخصيت او نېک شهرت خاوند وي.
- د بشريت ضد جرمونو، بل جرم يا د مدني حقوقو څخه په بې برخې کېدو محکوم شوی نه وي.
- د دندې د پر مخ بېولو په وخت کې په هېڅ يوه سياسي ګوند کې غړيتوب ونلري.

ستره محکمه د نهه غړو څخه جوړه شوې چې د ولسمشر لخوا او د ولسي جرګې په تاييد ټاکل کېږي، او د هغوي څخه يو د قاضي القضات په توګه تعينېږي. (۱۱۷ ماده)

د سترې محکمې قاضيان په لومړيو کې پدې ترتيب ټاکل کېږي: درې تنه د څلورو کلونو لپاره، درې تنه د اوو کلونو لپاره، او درې تنه د لسو کلونو لپاره. وروستی ټاکنې د لسو کلونو لپاره دي (۱۱۷ ماده)

د سترې محکمې غړي د دندې تر پيل مخکې لوړه کوي (۱۱۹ ماده)،او د خدمت د دورې د پای ته

ترکیب ستره محکمه:

طوری که در ماده ۱۱۸ بیان گشته است، اعضای ستره محکمه باید از شرایط ذیل برخوردار باشند:

- تبعه افغانستان بوده و نباید کمتر از ۴۰ سال عمر داشته باشند
- تحصیلات عالی در مطالعات حقوقی یا فقه اسلامی داشته، و تخصص و تجربه کافی در سیستم عدلی و قضایی افغانستان داشته باشند
- دارای شخصیت خوب و شهرت نیک باشند
- محکوم به جرایم علیه بشریت، جرم دیگر، یا محرومیت از حقوق مدنی نشده باشند
- در حال تصدی وظیفه در هیچ یک از احزاب سیاسی عضویت نداشته باشند

ستره محکمه متشکل از نه عضو است که از سوی رئیس جمهور و با تایید ولسی جرگه تعیین می گردند، و یکی از آنها بعنوان قاضی القضات تعیین می گردد (ماده ۱۱۷).

قضات ستره محکمه در ابتدا به این ترتیب تعیین می گردند: سه نفر برای مدت چهار سال، سه نفر برای هفت سال، و سه نفر برای ده سال. تعیینات بعدی برای مدت ده سال می باشد (ماده ۱۱۷).

اعضای ستره محکمه قبل از اشغال وظیفه حلف به جا می آورند (ماده ۱۱۹)، و بعد از ختم

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسېدو وروسته د خپل پاتې ژوند په موده کې د خدمت د دورې لـه مـالي حقوقو څخه برخمن کېږي. پدې شرط چې په دولتي او سياسي چارو کې بوخت نشي. (۱۲٦ ماده)

دوره خدمت برای بقیه مدت حیات خود از حقوق مالی دوره خدمت مستفید می گردند مشروط به اینکه به مشاغل دولتی و سیاسی اشتغال نورزند (ماده ۱۲٦).

د ستري محکمې غړي نشي کولای د يوې دورې څخه زيات دنده سرته ورسوي، او په ۱۲۷ ماده کې د مندرجو شرايطو پرته، د ستري محکمې غړي د دوي د خدمت د دورې تر پايه د دندې څخه نه عزل کېږي (۱۱۷ ماده).

اعضای ستره محکمه نمی توانند بیش از یک دوره انجام وظیفه نمایند، و به استثنای شرایط مندرج در ماده ۱۲۷، اعضای ستره محکمه تا ختم دوره خدمتشان از وظیفه عزل نمی شوند (ماده ۱۱۷).

د ۱۲۷ مادې پر بنسټ د دندې څخه د گوښه کولو په اړه، که چېرې د ولسي جرگې تر درېيمې برخې زيات غړي د ستري محکمې د رئيس يا غړيو محاکمه د وظيفوي جرم يا د جنايت د ارتکاب د اتهام پر اساس وغواړي او ولسي جرگه دا غوښتنه د ټولو غړيو له دريو څخه د دوو برخو په اکثريت تصويب کړي، متهم له وظيفې څخه عزل او موضوع ځانگړې محکمې ته سپارل کېږي.

در ارتباط با عزل از وظیفه براساس ماده ۱۲۷، درصورتی که یک سوم از اعضای ولسی جرگه خواستار محاکمه عضوی از ستره محکمه که متهم به ارتکاب جرمی در ارتباط با کارکرد وظیفوی او یا جرم دیگری باشند، و ولسی جرگه آن درخواست را با رای اکثریت دو ثلث از تمام اعضا تایید نماید، آن عضو ستره محکمه باید از وظیفه عزل گشته و مسئله به یک محکمه خاص برای محاکمه طوری که از سوی قانون تعین گشته است ارجاع گردد.

<u>ټيټې محکمې او قضات</u>

۱۱٦ ماده استيناف محکمې او ابتدائيه محکمې سپړلې چې د ستري محکمې تر څارنه لاندې، د قضائيه ځواک د اداري عمومي آمريت له لارې چې د اجرايي او قضايي چارو د لا ښه تنظيم او د ستري محکمې لخوا د لازمو اصلاحاتو د تامين په موخه جوړ شوي، فعاليت کوي (۱۳۲ ماده)

<u>محاکم تحتانی و قضات</u>

ماده ۱۱٦ به محاکم استیناف و محاکم ابتدائیه پرداخته است که تحت نظارت ستره محکمه، از طریق آمریت عمومی اداری قوه قضائیه که به منظور تنظیم بهتر امور اجرایی و قضائی و تامین اصلاحات لازم از سوی ستره محکمه ایجاد شده است، قرار دارند (ماده ۱۳۲).

قاضيان د ستري محکمې په وړانديز اود ولسمشر په منظورۍ ټاکل کېږي، او د قاضيانو تقرر، تبديل، ترفيع، مواخذه او د تقاعد وړانديز د قانون د حکمونو سره سم د ستري محکمې له صلاحيت څخه دي (۱۳۲ماده).

قضات به پیشنهاد ستره محکمه و منظوری رئیس جمهور تعیین می گردند، و تقرر، تبدیل، ترفیع، مواخذه و پیشنهاد تقاعد قضات مطابق به احکام قانون از صلاحیت ستره محکمه می باشد (ماده ۱۳۲).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲۳ مـاده بیـانوي چـې د تشـکیل، صـلاحیت او محاکمو د اجراآتـو او د قاضیانو اړونـده چـارې د قانون له لیاري تنظیمیږي.

مـاده ۱۲۳ بیـان مـی دارد کـه مسـائل مربـوط بـه تشـکیل، صـلاحیت و اجـراآت محـاکم و امـور مربوط به قضات توسط قانون تنظیم می گردد.

په ۱۲۳ ماده کې یاد شوي مسائل د سترې محکمې د اړونده مسائلو پـه ګـډون، د افغانسـتان د اسـلامي جمهـــوري دولـــت د محکمـــو د تشـــکیل او د صلاحیت د قانون لخوا تنظیمیږي.

مسـائل متـذکره در مـاده ۱۲۳، بـه شـمول مسـائل مرتبط با سـتره محکمـه، توسـط قـانون تشـکیل و صـلاحیت محـاکم جمهـوری اسـلامی افغانسـتان تنظیم می گردند.

د سترې محکمې غـړي او قاضـیان نشـي کـولاي د دندې پرمخ بېولو په وخت کې پـر نـورو بوختیـاوو بوخت شي، او نشـي کـولاي پـه سیاسـي ګونـدونو کې غړیتوب ولري(۱۵۲ او ۱۵۳ مادې).

اعضـای سـتره محکمـه و قضـات نمـی تواننـد در مدت تصدی به مشاغل دیگری اشـتغال ورزنـد، و نمـی تواننـد در احـزاب سیاسـی عضـویت داشـته باشند (مواد ۱۵۲ و ۱۵۳).

پـر قـــاضـــیانـــو د څـــارنـــې پـــه اړه، که قاضـي د جـــنایـــت پـــه ارتکـــاب مـتهم شـي، سـتره محکمه د قانون له حکمونو سره سـم د قاضـي پـه حالت غور کـــوي، که ستره محکمـه دده د دفـاع تر اورېدو وروسته اتهام وارد وبولي، ولسمشر تـه د عـزل وړانـدیز کـوي. کـه ولسمشـر دغـه وړانـدیز ومني، متهم قاضـي لـــه دنـدې څخـه ګوښـه او د قـــانون لـــه حکـــمونو سره سـمه جـزا ورکـول کېږي (۱۳۳ ماده).

در ارتباط با نظارت بر قضات، هرگاه یک قاضـی به ارتکاب جنایت متهم شود، ستره محکمه مطابق به احکام قانون به حالت قاضی رسـیدگی نمـوده، پس از استماع دفاع او، درصورتیکه ستره محکمـه اتهـام را وارد بدانـد پیشـنهاد عـزلش را بـه رئـیس جمهـور تقـدیم مـی کنـد. درصـورتیکه رئـیس جمهور آن پیشنهاد را منظور نماید، قاضی متهم از وظیفه معزول و مطابق بـه احکـام قـانون مجـازات می شود (ماده ۱۳۳).

هغه احکام چې په عام ډول د قضائیه ځواک سره تړاو لري:

د محکمو صلاحیت ډېر پراخ دی، او ټکې په ټولو هغو دعواوو غور شامل دي چې د دولت په ګډون د حقیقـي یـا حکمـي اشخاصـو لخـوا د مـدعي یـا مدعي علیه په توګه د قانون له حکمونو سره سم د محکمې په وړاندې اقامه شي. (۱۲۰ ماده)

احکـــامی که بطـور عـام بـا قـوه قضـائیه مـرتبط هستند:

صلاحیت محاکم بسیار گسترده می باشد و شـامل رسـیدگی بـه تمـام دعـاویی اسـت کـه از طـرف اشخاص حقیقی یا حکمی، بـه شـمول دولـت، بـه حیث مـدعی یـا مـدعی علیـه در پیشـگاه محکمـه مطابق به احکام قانون اقامه شود (ماده ۱۲۰).

او همدارنګه ستره محکمـه صـلاحیت لـري چـې د اساسـي قـانون سـره د موضـــوعه قوانینـو سـمون کنټرول کړي:

و همـــچنان ســـتره محکمـه صـلاحیت دارد تـا تـطابـــق قـوانین موضـوعه را بـا قـانون اساسـی کنترول نماید:

(c) ketabton.com: The Digital Library

له اساسي قانون سره د قوانينو، تقنيني فرمانونو، بين الدول معاهداتو، او نړيوال ميثاقونو د سمون څېړل او د هغوي تفسير د حکومت يا د محکمو په غوښتنه د قانون له حکمونو سره سم د سترې محکمې صلاحيت دي (۱۲۱ ماده)

بررسی مطابقت قوانین، فرامین تقنینی، معاهدات بین الدول و میثاق های بین المللی با قانون اساسی و تفسیر آنها بر اساس تقضای حکومت ویا محاکم، مطابق به احکام قانون از صلاحیت ستره محکمه می باشد (مادۀ ۱۲۱).

وروسته د قضايي بياکتنې موضوع په اړه په مشرحه توګه هغه ته بيراګرځو:

ما بعداً در مورد موضوع بازبینی قضائی، بصورت مشرح بدان برخواهیم گشت:

د افغانستان په محکمو کې محاکمه په علني ډول دايرېږي او هر څوک حق لري د قانون له حکمونو سره سم په هغه کې ګډون وکړي، محکمه کولاي شي په هغه حالاتو کې چې قانون څرګند کړي وي، يا د محکمې سري توب ضروري وګڼل شي، سري جلسه دائره کړي خو د حکم اعلان بايد په هر حال علني وي (۱۲۸ ماده)

در محاکم افغانستان، محاکمه به صورت علنی دایر می گردد و هر شخص حق دارد با رعایت احکام قانون در آن حضور یابد، محکمه می تواند در حالاتی که در قانون تصریح گردیده، یا سری بودن محاکمه ضروری تشخیص گردد، جلسات سری دایر کند ولی اعلام حکم باید به هر حال علنی باشد (مادۀ ۱۲۸).

محکمه مکلفه ده د خپل صادر شوي حکم اسباب په فيصله کې ذکر کړي، د محکمو د ټولو قطعي فيصلو عملي کول واجب دي خو د شخص د مړګ د حکم په حالت کې د ولسمشر منظوري شرط ده (۱۲۹ ماده)

محکمه مکلف است اسباب حکمی را که صادر می نماید، در فیصله ذکر کند، تمام فیصله های قطعی محاکم واجب التعمیل است مگر در حالت حکم به مرگ شخص که مشروط به منظوری رئیس جمهور می باشد (مادۀ ۱۲۹).

د قانون د انفاذ لپاره د مراتبو لړۍ، په واضحه توګه تعيين شوېده:

سلسلۀ مراتب برای انفاذ قانون، بشکل واضح تعیین گردیده است:

محکمې تر غور لاندې قضاياوو کې د دغه اساسي قانون او نورو قوانينو حکمونه پلي کوي (۱۳۰ماده)

محاکم در قضایای مورد رسیدگی، احکام این قانون اساسی و سایر قوانین را تطبیق می کنند (مادۀ ۱۳۰).

که د غور لاندې قضاياوو له ډلې څخه د کومې قضيې لپاره په اساسي قانون او نورو قوانينو کې حکم موجود نه وي، محکمه د حنفي فقهې د احکامو له مخې او په هغه حدودو کې د ننه چې دې اساسي قانون ټاکلي قضيه په داسې ډول حل او فصل کوي چې عدالت په ډېره ښه توګه تامين

هرگاه برای قضیه یی از قضایای مورد رسیدگی، در قانون اساسی و سایر قوانین حکمی موجود نباشد محاکم به پیروی از احکام فقه حنفی و در داخل حدودی که این قانون اساسی وضع نموده، قضیه را به نحوی حل و فصل می نمایند که عدالت را به بهترین وجه تأمین

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي. (۱۳۰ ماده)

نماید (ماده ۱۳۰).

محکمې د اهل تشیع لپاره په شخصي احوالو پورې اړونده قضایاوو کې د قانون د احکامو سره سم د تشیع د مذهب حکمونه تطبیقوي، په نورو دعواوو کې هم که پدې اساسي قانون یا نورو قوانینو کې حکم موجود نه وي، محکمې قضیه ددې مذهب له حکمونو سره سم حل وفصل کوي. (۱۳۱ ماده)

محاکم برای اهل تشیع، در قضایای مربوط به احوال شخصیه، احکام مذهب تشیع را مطابق به احکام قانون تطبیق می نمایند، در سایر دعاوی نیز اگر در این قانون اساسی و قوانین دیگر حکمی موجود نباشد، محاکم قضیه را مطابق به احکام این مذهب حل و فصل می نمایند (مادۀ ۱۳۱).

د دغه سرچینو د شتون په وخت کې قاضي دیوې قضیې د پرېکړې په وخت کې لمړی کوم ځای ته مراجعه وکړي؟

در صورت موجودیت این منابع، قاضی حین فیصله نمودن یک قضیه، اولاً بکجا مراجعه خواهد کرد؟

- اساسي قانون
- نور موضوعه قوانین
- نړیوال معاهدات، میثاقونه او الزامي کنوانسیونونه
- د ولسمشرۍ د مقام تقنیني فرمانونه
- هغه جوړ شوي مقررات چې قانوني ځواک ولري

- قانون اساسی
- سایر قوانین موضوعه
- معاهدات، میثاق ها و کنوانسیون های الزامی بین المللی
- فرامین تقنینی مقام ریاست جمهوری
- مقررات اتخاذ شده که متضمن نیرو و تأثیر قانونی باشد

په کومو مواردو کې باید قاضي حنفي فقې ته مراجعه وکړي؟

در کدام موارد قاضی باید به فقۀ حنفی مراجعه نماید؟

یواځې په هغه صورت کې چې اساسي قانون او نور قوانین د قضیې په اړه حکم ونلري.

تنها در صورتیکه قانون اساسی وسایر قوانین در رابطه به قضیه، حکم نداشته باشد.

په کومو مواردو کې قاضي باید د اهل تشیع مذهب ته مراجعه وکړي؟

در کدام موارد قاضی باید به مذهب اهل تشیع مراجعه نماید؟

- د شخصي احوالو په قضایاوو کې لکه د کورنۍ او میراث موضوعات چې د قضیې دواړه لوري اهل تشیع وي، پدې صورت کې

- در قضایای احوال شخصیه مانند موضوعات خانواده و میراث، که جانبین قضیه اهل تشیع باشند، دراین صورت اجراأت طبق احکام

(c) ketabton.com: The Digital Library

اجراآت د قانون د احکامو سره سم تطبیقیږي.

قانون تطبیق میگردد.

- په نورو دعواګانو کې چې د دعوي طرفین اهل تشیع وي او په اساسي قانون او نورو قوانینو کې د دغه ډول دعوی د غور لپاره حکم وجود ونلري.

- در سایر دعاوی که طرفین دعوی اهل تشیع باشند و در قانون اساسی و قوانین دیگر حکمی برای رسیدگی همچو دعوی وجود نداشته باشد.

که د دعوي طرفین په هغه ژبه چې محاکمه پرې کیږي، ونه پوهیږي، د قضیې د موادو او اسنادو څخه د اطلاع حق او په محکمه کې په خپله مورنۍ ژبه د خبرو حق د ژباړونکي په وسیله ورته تامینیږي. (۱۳۵ ماده)

اگر طرف دعوا زبانی را که محاکمه توسط آن صورت می گیرد ندانند، حق اطلاع به مواد و اسناد قضیه و صحبت در محکمه به زبان مادری توسط مترجم برایش تأمین میگردد (مادۀ ۱۳۵).

(و). د ځواکونو تفکیک - کنټرول او توازن (Checks and Balances)

(و). تفکیک قوا – کنترول و توازن (Checks and Balance)

څوک په هېواد کې تر ټولو ځواکمن شخص دی؟

چه کس قدرتمندترین شخص در کشور است؟

د دولت کومه برخه تر ټولو ځواکمنه ده؟

کدام بخش دولت نیرومندترین بخش است؟

اوس چې مونږ د دولت دریو برخو، د هغوی دندو او مسئولیتونو ته پاملرنه وکړه، پوښتنه بیا تکرارېږي: د یوه ولسمشر اساسي ماهیت څه دی؟

حالا که ما به قوا، وظایف و مسئولیتهای گوناگون این سه بخش دولت توجه کردیم، سوال دوباره تکرار میشود: ماهیت اساسی یک جمهوریت چیست؟

ځواب توپیر لري مګر د دولت مختلفې برخې د کنټرول او توازن (Checks and Balances)، د اساسي کاري چوکاټ سره په سمون جوړ شویدي.

پاسخ تفاوت میکند ولی بخش های مختلف دولت با کنترول وتوازن (Checks and Balance) در تطابق با چارچوب کاری اساسی تشکیل شده اند.

ولې دغه کنټرول او توازن (Checks and Balances) په یوه حکومت کې چې جمهوري غوښتونکي وي، شتون لري؟ د یوه شخص یا یوه ارګان لخوا د غیر متجانس قدرت د تجمع د مخنیوي لپاره، ځکه چې د استبداد څخه مخنیوی وشي.

چرا این کنترول و توازن (Checks and Balance) در یک حکومت که دارای طرز جمهوری خواه است، وجود دارد؟ جهت اجتناب از تجمع قدرت غیر متجانس توسط یک شخص ویا یک نهاد، این بخاطریکه تا از استبداد جلوگیری بعمل آید.

راځئ د قدرت د توازن پدې ساتنه یو ځل بیا غور

بیایید این حفظ توازن قدرت را تجدید نظر

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړو، پداسې حال کې چې ځينې يې اساسي دي او نور يې سياسي.

نمائيم. درحاليکه بعضی انها اساسی هستند و بعض ديگر انها سياسی.

پـر پارلمـان د ځـواک د کـارولو پـه برخـه کـې د ولسمشر کنټرول څه دی؟

کنترول رئيس جمهور بالای پارلمان در بکاربردن قوه، چه است؟

- د قوانينـو لپـاره د وړانـديزونو ويټـو کـول، د ممکنه الغاء په بنسټ
- د جديت پرته کم تر کمه د قانون له حکمونو سره د پروګرامونو تطبيق
- د بېړني حالت اعلان

- ويتـــو کـردن پيشـنهادات بـرای قـوانين، بـر اساس الغاء ممکنه
- تطبيق حد اقل احکـام قـانون و پروگـرام هـا بدون جديت
- اعلام حالت اضطراری

د ولسمشـر د واکونـو د کـارولو پـه برخـه کـې د پارلمان کنټرول څه دی؟

کنترول پارلمان در مورد بکاربرد صـلاحيت هـای رئيس جهمور چه ميباشد؟

- د قـانون دهغـه وړانـديزونو د تصـويب څخـه امتناع چې د دولت لخوا وړاندې کيږي.
- د بوديجې ديوې برخـې يـا ټـولې او يـا هـم د ملي پرمختيايي پروګرام د تصويب څخه امتناع
- د اړتيا په وخت کې د وزيرانو څخه ملي شورا ته د حاضرېدو لپاره غوښتنه
- د څېړنې د کميسيونونو جوړول
- وزيرانو ته د نه باور د رايې ورکول
- استيضاح

- امتنـاع از تصـويب پيشـنهادات قـانون کـه از سوی دولت ارائه ميگردد.
- امتناع از تصويب تمام يا يک قسمت بوديجۀ ويا برنامۀ انکشاف ملی
- درخواست از وزرا بخاطری حاضـر شـدن در مجالس شورای ملی عندالزوم
- تأسيس کمسيون های تحقيقاتی
- رای عدم اعتماد برای وزراء
- استيضاح

د سـترې محکمـې د واکونـو پـر عملـي کېـدو د ولسمشر کنټرول څه دی؟

کنترول رئيس جمهور بالای اعمال صلاحيت های ستره محکمه ، چه است؟

- د سترې محکمې د کلنی بـوديجې د غوښـتنې نه منظوري

- امتنـاع از منظـوری تقاضـای بوديجـۀ سـالانه ستره محکمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د هغه قاضي د تقرر د منظوري څخه ډډه چې د سترې محکمې لخوا وړاندیز شوی وي
- په هغه کرسي کې چې نه وي اشغال شوې، د سترې محکمې د غړي د تقرر څخه ډډه
- د سترې محکمې د پرېکړې د فسخ کولو لپاره پارلمان ته د قانون د مسودې وړاندې کول
- د قضائي پرېکړو د اجراء څخه ډډه (۷۵ ماده، لمړی جز)

د ولسمشر د واکونو پر عملي کولو د سترې محکمې کنټرول څه دی؟

- د ځانګړو قضیو د اقدام یا هم د هغه څخه د ډډې په اړه ولسمشر ته حکم کول.
- د تقنیني فرمانونو او مقرراتو اعلانول د اساسي قانون خلاف او غیر قابل الاجراء، په ځانګړو مواردو کې.

د سترې محکمې د واکونو پر عملي کېدو د پارلمان کنټرول څه دی؟

- د هغه بودیجې نه تصویبول چې د سترې محکمې لخوا وړاندېز شوېده
- د ولسمشر لخوا د سترې محکمې د غړي نه تاییدول
- د سترې محکمې د پرېکړې د الغاء کولو لپاره د قانون وړاندې کول یا تصویب
- استیضاح

- امتناع از منظوری تقرر قاضی که از سوی ستره محکمه پیشنهاد شده باشد
- امتناع از تقرر عضو ستره محکمه درکرسی که اشغال نگردیده باشد
- تقدیم یک مسوده قانون به پارلمان غرض فسخ تصمیم ستره محکمه
- امتناع از اجرا تصامیم قضائی (مادهٔ ۷۵، جزء ۱)

کنترول ستره محکمه بالای اعمال صلاحیت های رئیس جمهور، چه است؟

- دستور به رئیس جمهور برای اتخاذ یک اقدام لازمه یا امتناع از آن در رابطه به قضایای خاص.
- اعلام نمودن فرامین تقنینی و مقررات خلاف قانون اساسی و غیر قابل اجراء، در موارد خاص.

کنترول پارلمان بالای اعمال صلاحیت های ستره محکمه، چه است؟

- امتناع از تصویب پیشنهاد بودیجهٔ که از سوی ستره محکمه پیشنهاد شده است
- امتناع از تأیید عضو ستره محکمه که توسط رئیس جمهور تعیین شده است
- پیشنهاد یا تصویب قانون غرض ملغی کردن تصمیم ستره محکمه
- استیضاح

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پارلمان د واکونو پر عملي کېدو د سترې محکمې کنټرول څه دی؟

• په ځینو ځانګړو مواردو کې ځینې قوانین یا نړیوال معاهدات، میثاقونه او یا کنوانسیونونه د اساسي قانون خلاف اعلانول.

[د راتلونکي درسي ساعت لپاره د لوستلو دنده- اساسي قانون ۲۲-۳۳ مواد]

III اساسي حقوق او وجایب

د ښوونې موخې- ۷ او ۸ درسي ساعتونه

• هغه اساسي حقوق چې په اساسي قانون کې مشخص شویدي، بیان کړئ

• د ځینو اساسي حقوقو پیچلتیا توضیح کړئ.

• هغه ابهامات چې په ځینو اساسي حقوقو کې شته، واضح کړئ.

• د دغه اساسي حقوقو په تامین کې د یوه خپلواک قضائي ځواک ارزښت ته پاملرنه وکړئ

(الف). سریزه

په لومړي درسي ساعت کې د ټولنیز تړون او د هغه علت په اړه چې خلک څرنګه د دولتونو د جوړولو پریکړه کوي، بحث وشو.

یو ځل بیا هغه دلایل کوم دي؟

• د ګاونډیانو په وړاندې خوندیتوب او ساتنه (اردو)

کنترول ستره محکمه بالای اعمال صلاحیت های پارلمان، چه است؟

• در موارد خاص، بعضی قوانین یا معاهدات بین المللی، میثاق ویا کنوانسیون را خلاف قانون اساسی، اعلام نمودن.

[وظیفهٔ خوانش برای ساعت درسی بعدی – قانون اساسی، مواد ۲۲ – ۳۳]

III حقوق و وجایب اساسی

اهداف آموزش – ساعات درسی ۷ و ۸

• حقوق اساسی ای که در قانون اساسی مشخص شده است، بیان نمائید.

• پیچیدگی برخی از حقوق اساسی را توضیح نمأیید.

• ابهاماتی را که در برخی از حقوق اساسی وجود دارد، واضح سازید.

• اهمیت یک قوهٔ قضائیهٔ مستقل را تأمین این حقوق اساسی، مورد توجه قرار دهید.

(الف). مقدمه

در ساعت درسی اول راجع به قرارداد اجتماعی و علتی که مردم چطور تصمیم تشکیل دول را میگیرند، بیان داشتیم.

یکبار دیگر آن دلایل کدام اند؟

• نگهداری و مصئونیت درمقابل همسایه گان (اردو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د پولنې د ننه امنیت او ثبات (پولیس)
- د دولت د لازمه عامه خدماتو لپاره ضروري مقررات (دولت)
- د اساسي حقوقو او خپلواکیو تامین

مونږ خوندیتوب، امنیت او لازم خدمات مطرح کړل، راځئ اوس د افغانستان په تاریخ کې د اساسي حقوقو او خپلواکیو په اړه بحث وکړو، زیاتره دغه حقوق او خپلواکۍ نړیوال دي چې د ډیرو هېوادونو په اساسي قوانینو او همدارنګه په نړیوالو میثاقونو او کنوانسیونونو کې تر لاسه کېداي شي.

په وروسته ګام کې د دغه اساسي حقوقو او خپلواکیو د ساتنې په اړه خبرې کوو، او همدارنګه د دغه حقوقو او خپلواکیو د ثبوت په اړه د یوه خپلواک قضائیه ځواک بې سیاله ارزښت تر بحث لاندې نیسو.

(ب). اساسي حقوق او وجایب (د اساسي قانون ۲۲–۵۹ مادې)

۲۲ ماده- د افغانستان د اتباعو تر منځ هر ډول تبعیض او امتیاز منع دي. د افغانستان اتباع نارینه او ښځینه د قانون په وړاندې مساوي حقوق او وجایب لري.

- آیا ۲۲ ماده واضح ده؟
- آیا پدې اړه کوم ابهام شته؟
- ولې؟ ولې نه؟
- د اساسي قانون د دریمې مادې په اړه چې په لاندې ډول صراحت لري، څه نظر لري ((په

- امنیت و ثبات داخلی جامعه (پولیس)
- مقررات ضـــــروری بـــرای خدمات عامه لازمه (دولت)
- تأمین حقوق و ازادی های اساسی

ما حفاظت، امنیت و خدمات لازم را مطرح کردیم. بیائید حالادر مورد حقوق و ازادی های اساسی در دیرینه افغانستان مباحثه نمائیم. بسیاری ازین حقوق و ازادی ها جهانی اند که در قوانین اساسی اکثر کشورها وهمچنان در میثاق ها و کنوانـــسیون های بین المللی، میتوان آنها را دریافت نمود.

در قدم بعدی راجع به حفظ این حقوق و ازادی های اساسی حرف خواهیم زد، و همچنان اهمیت بی همتا یک قوهٔ قضائیهٔ مستقل را در رابطه به اثبات این حقوق و ازادی ها، تحت بحث قرار خواهیم داد.

(ب). حقوق و وجایب اساسی (مواد ۲۲ – ۵۹ قانون اساسی)

ماده ۲۲ – هر نوع تبعیض و امتیاز بین اتباع افغانستان ممنوع است. اتباع افغانستان اعم از زن و مرد در برابر قانون دارای حقوق و وجایب مساوی می باشند.

- آیاماده ۲۲ واضح میباشد؟
- آیا دراین مورد کدام نوع ابهام وجود دارد؟
- چرا؟ چرا نه؟
- راجـــع بـــه مادهٔ ۳ قانون اساسی که طور ذیـل صـراحت دارد، چه نظر دارید ″ در

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان کې هېڅ قانون نشي کولاي چې د اسلام د سپېڅلي د معتقداتو او احکامو مخالف وي))؟

افغانستان هیچ قانون نمی تواند مخالف معتقدات واحکام دین مقدس اسلام باشد"؟

- آيا دا پدې معني ندي چې اسلامي معتقدات د اساسي قانون تر احکامو وړاندې دي؟

- آیا این بدین معنی نیست که معتقدات اسلام نسبت به احکام قانون اساسی مقدم میباشند؟

- ولې؟ ولې نه؟

- چرا؟ چرا نه؟

- که ځواب مثبت وي، څوك پرېکړه کوي؟

- اگر پاسخ مثبت باشد، چه کس تصمیم خواهد گرفت؟

- په پاي کې آيا منصفانه به نه وي چې ومنو چې په لويه جرګه کې د اساسي قانون تصويب د خلکو د استازو اصلي پرېکړه ده، او د اساسي قانون ټول احکام د اسلامي شريعت له احکامو سره سم دي؟

- در نهایت امر، آیا منصفانه نخواهد بود تا قبول کنیم که تصویب قانون اساسی در لویه جرگه، تصمیم اصلی نمایندگان مردم بوده، و تمام احکام قانون اساسی در مطابقت با احکام شریعت اسلامی قرار دارند؟

۲۳ ماده- د ژوندانه حق:
ژوند د خداي ښېنه او د انسان طبيعي حق دي، هېڅوك له قانون مجوز پرته لدې حقه بې برخې کېداي نشي.

مادۀ ۲۳ – حق زندگی:
زندگی موهبت الهی و حق طبیعی انسان است، هیچ شخص بدون مجوز قانونی از این حق محروم نمی گردد.

۲۴- د خپلواکۍ او انساني کرامت حق:
خپلواکي د انسان طبيعي حق دي، دا حق د نورو د خپلواکۍ او له عامه مصالحو پرته چې د قانون له مخې تنظيمېږي، حدود نلري. د انسان خپلواکي او کرامت له تېري خوندي دي، دولت د انسان د خپلواکۍ او کرامت په ساتنه او درناوي مکلف دي.

مادۀ ۲۴ – حق آزادی و کرامت انسانی:
آزادی حق طبیعی انسان است، این حق جز آزادی دیگران و مصالح عامه که توسط قانون تنظیم می گردد، حدودی ندارد. آزادی و کرامت انسان از تعرض مصئون است، دولت به احترام و حمایت آزادی و کرامت انسان مکلف می باشد.

۲۵ ماده: د ذمې برائت حق:
د ذمې برائت اصلي حالت دي، تر هغه چې د باصلاحيته محکمې په قطعي حکم تورن محکوم عليه ثابت نشي، بې ګناه ګڼل کېږي.

مادۀ ۲۵ – حق برائت الذمه:
بخاطریکه برائت الذمه حالت اصلی است، متهم تا وقتی که به حکم قطعی محکمه با صلاحیت محکوم علیه قرار نگیرد، بی گناه شناخته میشود.

- د ذمې د برائت د حالت مفهوم په حقيقي

- مفهوم حالت برائت الذمه در زندگی حقیقی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوند کې څه دی؟

- د هغه موخه څه ده (د دولت د نظم د لوېې توانمندۍ په وړاندې درېدل)؟
- آیا منصفانه به وي چې د یوه قاضي مفکوره داسې وي چې کله چې یو شخص د څارنوال لخوا د جرم په ارتکاب تورن شي، ښايي دغه د نوموړي د محکوم کولو لپاره یو ښه فرصت وي.
- که چېرې د ذمې د برائت رعایت شي او خپلواکي اصلي حالت وي، آیا کولای شو پدې صورت کې یو تورن چې دوسیه یې د محکمې تر غور لاندې وي، د خپلواکی د حق څخه بې برخې او په زندان کې وساتل شي؟
- دغه عمل څرنګه توجیه کولای شو؟
- آیا د خپلواکۍ اخیستل یوه استثناء ده او یا هم د قاعدې په توګه کېږي؟
- که چېرې د محاکمې په جریان کې تورن د ذمې د برائت څخه مستفید وي، آیا څارنوال مکلف دي چې جرم ثابت کړي؟
- آیا تورن مکلف دی چې په هر صورت کې د څارنوال او محکمې سره د جرم په اثبات کې مرسته وکړي؟
- د دغه ډول اثبات کچه څومره ده؟
- که د محاکمې په جریان کې د یوه واقعیت په اړه یو معقول شک وجود ولري، د یاد شوي شک رفع کول تر کومه حده لازمي ده؟

چیست؟

- هدف آن چی میباشد (ایستادگی در مقابل توانمندی بزرگ نظم دولت) ؟
- آیا منصفانه خواهد بود که مفکوره یک قاضی طوری باشد که وقتی یک شخص توسط څارنوال به ارتکاب جرم متهم شده، ممکن این یک فرصت خوب برای محکوم نمودن وی میباشد.
- در صورتیکه برائت الذمه رعایت گردد و ازادی حالت اصلی باشد، آیا میتوان در این صورت یک متهم را که دوسیه او تحت رسیدگی محکمه قرارداشته باشد، از حق آزادی محروم و در زندان نگه داشت؟
- چه گونه میتوان همچو عملی را توجیه نمود؟
- آیا سلب آزادی یک استثنا خواهد بود یا بطور قاعده قرار خواهد گرفت؟
- در صورتی که در جریان محاکمه، متهم از حق برائت الذمه مستفید باشد، آیا څارنوال مکلف است جرم را ثابت نماید؟
- آیا متهم مکلف است که در هر صورت څارنوال و یا محکمه را در اثبات جرم اش همکاری نماید؟
- میزان اثبات چنین ادعا چه است؟
- اگر درجریان محاکمه یک شک معقول راجع به یک واقعیت وجود داشته باشد، رفع شک مذکور تا چه حد لازم است؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۶ ماده- د خپلوۍ له کبله د جرم نه سرایت:
جرم یو شخصي عمل دي، د تورن تعقیبول، نیول یا توقیفول او پر هغه باندې د جزاء تطبیقول بل هیچا ته سرایت نه کوي.

- د دغه مادې په بنسټ آیا یوه ښځه یا مېړه د هغه جرم له کبله چې د ژوند ملګري یې کړی دي، محکومېداي شي؟
- د صغیرو کوچنیانو د جرم په باره کې د دوي د والدینو د مسئولیت په هکله څه نظر لرئ؟
- آیا یو شرکت (کمپنی) د یوه جرم په تور محکومېداي شي؟
- آیا د یوه شرکت مسئول د هغه جرم له کبله چې یوه بل شخص د هغه د شرکت په نامه کړی وي، محکومېداي شي؟

مادهٔ ۲۶ – عدم سرایت جرم به سبب قرابت:
جرم یک عمل شخصی است ، تعقیب، گرفتاری یا توقیف متهم و تطبیق جزا او به شخص دیگر سرایت نمی کند.

- طبق این مادهٔ ، آیا یک همسرنسبت به جرم که همسرش مرتکب شده، محکوم شده میتواند؟
- در رابطه به جرم کودکان صغیر، درمورد مسئولیت والدین شان چه نظر دارید؟
- آیا یک شرکت (کمپنی) به ارتکاب یک جرم محکوم شده میتواند؟
- آیا مسئول یک شرکت (کمپنی) نسبت به جرمی که یک شخص دیگر به نام شرکت وی مرتکب شده باشد، محکوم شده میتواند؟

۲۷ ماده- د قانوني تشریفاتو مراعاتول او مخکیني قانون ته نه راګرځېدنه:
هېڅ عمل جرم نه ګڼل کېږي مګر د هغه قانون په حکم چې د هغــه د ارتکاب څخه مخکې نافذ شوی وي.

هېڅوک د قانون له حکمونو پرته تعقیبېداي ، نېول کېداي یا توقیفېداي نشي.

هېچا ته سزا نشي ورکول کېداي مګر د باصلاحیته محکمې په حکم او د هغه قانون له احکامو سره سم چې د اتهام وړ فعل تر ارتکابه مخکې نافذ شوی وي.

- د قانوني تشــریفــاتو د رعایت څخه موخه څه ده؟
- آیا پولیس باید د یوه شخص د تعقیب یا نیولو

مـادهٔ ۲۷ – رعایـت تشـریفات قـانونی و عـدم برگشت قانون به ماقبل:
هیــچ عملــی جرم شمرده نمی شود مگر به حکـم قـــانونی که قبل از ارتکـاب آن نافـذ گردیده باشد.

هیچ شخص را نمی توان تعقیب، گرفتار و یا توقیف نمود مگر بر طبق احکام قانون.

هیچ شخص را نمی توان مجازات نمود مگر به حکـم محکمهٔ با صلاحیت و مطابق به احکـام قانونی که قبل از ارتکاب فعل مورد اتهام نافذ گردیده باشد.

- مفهــــوم از رعـــــایت تشـریفات قـانونی چیست؟
- آیا پولیس باید برای تعقیب ویا گرفتاری

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره موجه دلیلونه ولري؟

- دغـه ډول دلایـل پـه کومـو ځـایونو کـې وړاندوینه شویدي؟
- آیـا کېـداي شـي يـو شـخص د نیولـو او محکمې ته د احضار په موده کې په زنـدان کې وساتل شي؟
- په کومو حالاتو کې؟
- دغـه ډول حالتونـه پـه کومـو ځـایونو کـې وړاندوینه شوي دي؟
- آیـا داسې معینـه مـوده شـته چې تـر څـارنې لاندې تـورن بایـد پـه هغـه کې محکمې تـه احضار شي؟
- آیا داسی معینه موده شته چه پـه هفـه کښی، تعقیب، نیول او احضار کول په محکمه کښی باید ترسره شی.
- دغه ډول معینـه مـوده پـه کومـو ځـایونو کې موندل کېداي شي؟
- آیـــا دا د قـــانـــــون اړونـــده بهیـــر یـوه برخه ده؟
- د دولـت کومـه شـعبه د جرمونـو مجـازات تعیینوي؟
- آیـا د یـوه ځـانګړي جـرم پـه مجـازاتو کـې زیاتوالی راتلاي شي؟
- که د جرم مجازات د هغـه د ارتکـاب څخـه وروسته زیات شي، آیا پدې صورت کې پـر تورن نوي مجازات تطبیقیږي؟

یک شخص، دلایل مؤجه داشته باشد؟

- چنیـــن دلایـــل در کـــجا پیـــش بینی شده اند؟
- آیـا میتـوان یـک شـخص را در مـدت بـین گرفـــتاری و احضـار بـه محکمـه، در زنـدان نگه داشت؟
- در کدام حالات؟
- چنیـــن حـــالات در کـــجا پـیش بینـی گردیده اند؟
- آیا مـــدت معینـی وجـود دارد کـه مظنـونی تحـت نظـــارت، در آن بایـد بـه محکمـه احضار گردد؟
- آیـا مـدت معینـی وجـود دارد، کـه در آن تعقیب، گرفتاری و احضـار بـه محکمـه بایـد صورت گیرد.
- همچو مدت معیین را درکجا میتوان دریافت نمود؟
- آیا این یـک قسـمت از رونـد مربـوط قـانون است؟
- کدام شعبهٔ دولت مجازات جـرایم را تعیـین مینماید؟
- آیـا در مجازات یـک جـرم خـاص افـزایش بعمل آمده میتواند؟
- اگر مجازات جرم بعد از ارتکاب آن افزایش یابد، آیا دراین صورت مجازات جدید بالای متهم تطبیق میگردد؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ولې؟ ولې نه؟

۲۸ ماده- د تابعیت او عدم تبعید حق مګر د بالمثل معاملې په بنسټ:

د افغانستان هېڅ تبعه په جرم بانـدې د تـورن کېـدو له کبله بهرني دولـت تـه نـه سپارل کېږي مګـر د ورته معاملو او د هغه بین الدول تړونونو له امله چې افغانستان ورسره تړاو لري. هېڅ افغان د تابعیـت پـه سلبېدو یا په افغانستان کې دننه یا بهر په شړل کېدو نه محکومېږي.

- چرا؟ چرا نی؟

مادۀ ۲۸ – حق تابعیت و عدم تبعید مگر بر اساس معامله بالمثل:

هیچ یک از اتباع افغانستان به علت اتهام به جـرم، به دولت خارجی سپرده نمی شود مگر بـر اسـاس معامله بالمثل و پیمان های بین الدول که افغانستان به آن پیـــوسته باشد. هیچ افغان بـه سـلب تابعیـت ویا تبعید در داخــل یـا خـارج افغانسـتان محکـوم نمی شود.

۲۹ مـاده- د عـدم تعـذیب او تعقیـب او د انسـاني کرامت حق:

هېڅوک نشي کولای له بل شـخص څخـه حتـي د حقایقو د ترلاسه کولو لپاره که څه هم تـر تعقیـب لانـدې وي او یـا پـه جـزاء محکـوم وي، د هغـه د تعـذیب لپـاره اقـدام وکـړي یـا یـې د تعـذیب امـر ورکړي.

مادۀ ۲۹ – عدم تعذیب و تعقیب و حـق کرامـت انسانی:

هیچ شـخص نمـی توانـد حتـی بـه مقصـد کشـف حـــقایق از شـــــخص دیگـر، اگـر چـه تحـت تعقیب، گرفـــتاری یـــا تـــوقیـــف ویا محکوم بــــه جـــزا باشـــد، به تعذیب او اقـدام کنـد یـا امر بدهد.

- د ((تعــذیب)) او انســاني کرامــت تعریــف څوک کولای شي؟
- آیا کېدای شي په خطرناکو حالاتو کې د بې ګنـاه اشخاصـو د تلـف کېـدو د مخنیـوي پـه موخه د معلوماتو د لاسته راوړولو لپاره تعذیب توجیه کړل شي؟
- آیا کوم دلیل یا عقیده وجود لري چې په هغـه کې تعذیب د مؤثقو معلوماتو د لاسـته راوړلـو لپاره مناسبه لاره ګڼل شوې وي.
- څرنګـه پوهېـداې شـو چـې کـوم مجـازات د انساني کرامت خلاف دي؟

- تعریـف "تعـذیب" و کرامـت انسـانی را کـی ارائه مینماید؟
- آیـــــا میتــوان تعــذیب را جهــت کشــف معلــــــومات در حـــالات وخــیم، بـــرای جلوگـــیری از اتـلاف اشـخاص بـی گنـاه توجیه نمود؟
- آیا کدام دلیل یـا عقیـدۀ وجـود دارد کـه در آن تعــذیب شـیوۀ مناســب بــرای کشــف معلومات مؤثق، نامیده شده باشد.
- چطـور میتـوان فهمیـد کـه کـدام مجـازات، خلاف کرامت انسانی اند؟

۳۰ مــاده- پــر جــرم د اجبــاري اعتــراف څخــه خوندیتوب:

له تورن یا بل شخص څخه په زور تـر لاسـه شـوې

مــادۀ ۳۰ – مصـــئونیت از اعـــــتراف اجباری بر جرم:

اظهار، اقـرار و شـهادتی کـه از مـتهم یـا شـخص

(c) ketabton.com: The Digital Library

څرګندونې، اقرار او شهادت اعتبار نلري. په جرم اقرار د تورن هغه اعتراف ته وايي چې په بشپړه خوښه او د عقلي روغتيا په حالت کې يې د باصلاحيته محکمې په وړاندې کړی وي.

دیگری به وسیلهٔ اکراه به دست آورده شود، اعتبار ندارد. اقرار به جرم عبارت است از اعتراف متهم با رضایت کامل و در حالت صحت عقل ، در حضور محکمه با صلاحیت.

- کومې محکمې د مجرم د اعترافاتو او دفاع د منلو په اړه صلاحيت لري؟
- ((اجبار)) څه مفهوم لري؟
- د ۲۹ مادې په پام کې نیولو سره، آيا د پوليس او څارنوال لپاره د شکنجې يا داسې طريقه چې د شکنجې په حد کې نه وي، څخه پرته بله کومه لاره شته چې تورن په خپله خوښه اعتراف وکړي؟
- آيا پوليس يا څارنوال کولای شي د اعتراف د ترلاسه کولو لپاره تورن ته درواغ ووايي.
- استنطاق څومره وخت اوږدېدای شي چې داسې ونه ګڼل شي چې استنطاق غير دواطلبانه او اعتبارنلري؟
- که د تورن اعتراف د دغه مادې د مندرجو احکامو خلاف وي، آيا په محاکمه کې د ياد شوي تورن د محکوم کولو لپاره د دغه ډول اعتراف څخه ګټه اخيستلای شو؟
- آيا کولای شو چه دغه سوالونه د موضوعه قوانينو په نظر نیولو کښی ځواب ورکړو؟
- که ځواب منفی وی، نو څوک کولای شی دغه سوالونو ته ځواب ووايی او د اساسی قانون دغه ماده تطبيق کړی؟

- کدام محاکم در عرصهٔ پذیرفتن اعترافات و دفاع مجرم، دارای صلاحیت میباشد؟
- "اجبار" چه مفهوم دارد؟
- با در نظرداشت ماده ۲۹، آیا برای پولیس و څارنوال کدام چاره دیگر بدون از توسل به شکنجه یا شیوه که در حد شکنجه نباشد، وجود دارد، تا متهم داوطلبانه اعتراف نماید؟
- آیا پولیس یا څارنوال میتواند غرض کسب اعتراف، به متهم سخنان دروغ بگوید.
- استنطاق چه مدت میتواند طول بکشد تا تلقی نگردد که استنطاق، غیر داوطلبانه و یا خارج از اعتبار است؟
- اگر اعتراف متهم خلاف احکام مندرج این ماده صورت گیرد، آیا از اعتراف مذکور در محاکمه جهت محکوم نمودن وی، میتوان استفاده نمود؟
- آیا این سوالات را با در نظر داشت قوانین موضوعه پاسخ داده میتوانیم؟

در صورتیکه پاسخ منفی باشد، پس چه کس میتواند این سوالات را پاسخ دهد و این مادهٔ قانون اساسی را تطبیق نماید؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۱ ماده- د تور ثخه د خبرېدو اود مدافع وکیل د نیولو حق:

هر څوك کولاي شي چې له نیول کېدو سره سم له ځانه د اتهام د لرې کولو او یا د حق د ثابتولو لپاره مدافع وکیل وټاکي، متهم حق لري چې له نیولو سره سم له منصوب اتهامه ځان خبر کړي او د هغې مودې دننه چې قانون یې ټاکي محکمه کې حاضر شي، دولت په جنایي پېښو کې د بېوزله متهم لپاره مدافع وکیل ټاکي. د متهم او د هغه د وکیل تر منځ د مکالماتو، مراسلاتو او مخابراتو پټوالی له هر ډول تعرض څخه خوندي دي، د مدافع وکیلانو وظایف او واکونه د قانون له لیارې تنظیمېږي.

مادۀ ۳۱ – حق اطلاع از اتهام و وکیل مدافع:

هر شخص می تواند برای دفع اتهام به مجرد گرفتاری ویا برای اثبات حق خود، وکیل مدافع تعیین کند. متهم حق دارد به مجرد گرفتاری، از اتهام منسوب اطلاع یابد و در داخل میعادی که قانون تعیین گردیده در محکمه حاضر گردد. دولت در قضایای جنائی برای متهم بی بضاعت وکیل مدافع تعیین می نماید. محرمیت مکالمات، مراسلات و مخابرات بین متهم و وکیل آن، از هر نوع تعرض مصئون می باشد. وظایف و صلاحیت های وکلای مدافع توسط قانون تنظیم می گردد.

- آیا مظنون شخص د نیولو څخه مخکې د پولیسو د استجواب په عر صه ،د مدا فع وکیل د لرولو حق لري ؟
- آیا شخص مظنون قبل از گرفتاری در عرصۀ استجواب پولیس، حق داشتن وکیل مدافع را دارد؟

- آ یا مظنون شخص د نیول کېدو څخه مخکې د پولیسو د استجواب په برخه کې د مدافع وکیل د نیولو حق لري؟
- آیا شخص مظنون قبل از گرفتاری ولی قبل از وارد شدن اتهام، در عرصۀ استجواب پولیس، حق داشتن وکیل مدافع را دارد؟

- پدې حالت کې د مسخر وکیل په اړه کوم نظر شته؟
- راجع به وکیل مسخر در این حالت چه نظر وجود دارد؟

- آیا مظنون شخص د نیول کېدو څخه وروسته، مګر د تور د واردېدو څخه مخکې، د پولیسو د استجواب په برخه کې د مدافع وکیل د درلودلو حق لري؟
- آیا شخص مظنون بعد از گرفتاری و قبل از وارد شدن اتهام در عرصۀ استجواب پولیس حق داشتن وکیل مدافع را دارد؟

- آیا قاضي کولاي شي په محکمه کې د استماع په وخت کې د مظنون څخه داسې پوښتنه وکړي چې ښایي د اعتراف د لاسته راوړل کېدو باعث شي.
- آیا قاضی میتواند حین استماع در محکمه، از مظنون طوری سوال نماید که ممکن باعث بدست آوردن اعتراف گردد؟

- که چېرې قاضي داسې عمل وکړي ، مدافع
- اگر قاضی چنین عمل را انجام دهد، وکیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکیل باید پدې اړه څه وکړي؟

- که مظنون مدافع وکیل ته د خپل جرم په اړه اعتراف وکړي، آیا پدې صورت کې مدافع وکیل کولای شي د خپل موکل راز چاته افشاء کړي؟
- کــه مؤکل خپل مدافع وکیل ته داسې اعتراف وکړي چې د جرم ارتکاب ته نږدې وي، پدې صورت کې مدافع وکیل باید څه وکړي؟
- د مدافع وکیل واکونه او دندې د کوم قانون له مخې تنظیمیږي؟

مدافع باید در مورد چه اقدام نماید؟

- اگر مظنون یا متهم جرم خویش را به وکیل مدافع اش اعتراف نماید، آیا در این صورت وکیل مدافع میتواند اسرار مؤکل خویش را بکسی افشا کند؟
- اگر مؤکل به وکیل مدافع خویش اعتراف نماید کــه نــزدیــک به ارتکاب جرم میباشد، درین صورت وکیل مدافع باید چه اقدام نماید؟
- کدام قانون وظایف و صلاحیت های وکیل مدافع را تنظیم مینماید؟

۳۲ ماده –د زندان څخه د مدیون خوندیوالي :
پور د پوروړي د آزادي د سلبیدو یا محدودیدو سبب کیداي نشي .د پور د بیرته اخستلو لا رې چارې او وسایل د قانون له لارې تنظیمیږي.

مادۀ ۳۲ – مصئونیت مدیون از زندان:
مدیون بودن شخص موجب سلب یا محدود شدن آزادی وی نمی شود. طرز و وسایل تحصیل دین توسط قانون تنظیم میگردد.

۳۳ مــاده – د انتخــاب (ټاکــل کیــدو) او انتصاب(غوره کېدو) حق :
لکه څرنګه چې تنظیم شوي، د افغانستان اتباع د ټاکلو او ټاکل کېدو حق لري.

مــادۀ ۳۳ – حــق انتــخاب و انتصاب:
طوری که تنظیم گردیده، اتباع افغانستان حق انتخاب کردن و انتخاب شدن را دارا میباشند.

[د راتلونکي درسي ساعت لپاره د لوستلو دنده- د اساسي قانون ٣٤-٥٩ مادې]

[وظیفۀ خوانش برای ساعت درسی بعدی – قانون اساسی، مواد ٣٤ – ٥٩]

٣٤ ماده- د وینا خپلواکي:
د وینا خپلواکي له تېري څخه خوندي ده. هر افغان حق لري چې خپل فکر د وینا، لیکنې، انځور او یا نورو وسیله له لارې، په دې اساسي قانون کې د راغلو حکمونو په رعایت، څرګند کړي. هر افغان حق لري د قانون له حکمونو سره سم مطالب، بې لدې چې مخکې له مخکې یې دولتي چارواکو ته وښیي ، چاپ او خپاره کړي. د مطبعو، راډیو او

مادۀ ٣٤ – آزادی بیان:
آزادی بـــیان از تعرض مصئون است، هر افغان حق دارد فکر خود را به وسیله گفتار، نوشته، تصویر و یـــا وسایل دیگر، با رعایت احکام مندرج این قانون اساسی اظهار نماید. هر افغان حق دارد مطابــق بــه احکام قانون، به طبع و نشر مطالب، بدون ارائه قبــلی آن به مقامات دولتـــی، بـــپردازد. احـــکام مربوط به مطابع،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټلويزيون، د مطبوعاتو د خپرولو او د ټوليزو اړيکو په نورو وسايلو پورې اړوند حکمونه د قانون له لياري تنظيميږي.

- آيا پدې ماده کې د محدوديت څخه پرته د وينا خپلواکي تضمين شوېده؟

  - څينې ممکنه محدوديتونه کوم دي؟
  - د تاوتريخوالي خواته تحريک
  - د اسلام د سپيڅلي دين سپکاوی
  - رئيس جمهور او د دولت نورو مامورينو ته سپکاوی.
  - عامه امنيت ته ګواښ پېښول

- آيا دولت کولای شي د خلکو نظرونه او افکار سانسور کړي؟
- آيا دولت کولای شي هغه څه چې د خلکو وينا ده، سانسور کړي؟
- آيا دولت کولای شي هغه څه چې خلک په ټلويزيون کې ګوري، سانسور کړي؟
- که داسې وي، نو پر کوم اساس او کومې موخې ته د رسېدو لپاره؟

۳۵ ماده- ټولنو ته د انتساب خپلواکي:

د افغانستان اتباع حق لري چې د خپلو مادي او يا معنوي غوښتنو د تامين لپاره، د قانون له حکمونو سره سم، ټولنې جوړې کړي. د افغانستان اتباع حق لري چې د قانون له حکمونو سره سم، سياسي ګوندونه جوړ کړي، پدې شرط چې:

۱. د ګوند مرامنامه او اساسنامه د اسلام د

راديو و تلويزيون، نشر مطبوعات و ساير وسايل ارتباط جمعی توسط قانون تنظيم ميگردد.

- آيا در اين ماده ازادی بيان بدون محدوديت تضمين ميگردد؟

  - بعضی از محدوديتها ممکنه کدام است؟
  - تحريک بسوی خشونت
  - نکوهش دين مقدس اسلام
  - نکوهش رئيس جمهور ويا ديگر مامور دولت
  - در مخاطره قراردادن امنيت عامه

- آيا دولت ميتواند نظريات و افکار مردم را سانسور نمايد؟
- آيا دولت ميتواند آنچه را که گفتار مردم است، سانسور نمايد؟
- آيا دولت ميتواند آنچه را که مردم در تلويزون تماشا ميکنند، سانسور نمايد؟
- اگر چنين است، پس به کدام اساس و برای نيل به کدام اهداف؟

مادۀ ۳۵ – آزادی انتساب به انجمن ها:

اتباع افغانستان حق دارند به منظور تأمين مقاصد مادی و يا معنوی، مطابق به احکام قانون، جمعيتها تأسيس نمايند. اتباع افغانستان حق دارند، مطابق به احکام قانون، احزاب سياسی تشکيل دهند، مشروط بر اينکه:

۱- مرامنامه و اساسنامه حزب، مناقض

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپېڅلي دين د احکامو او پدې اساسي قانون کې د راغلو نصوصو او ارزښتونو مخالف نه وي؛

احکام دین مقدس اسلام و نصوص و ارزشهای مندرج این قانون اساسی نباشد;

۲. د ګوند جوړښت او مالي سرچينې څرګندې وي؛

۲- تشکیلات و منابع مالی حزب علنی باشد;

۳. پوځي او پوځي ډوله جوړښت او موخې ونلري؛

۳- اهداف وتشکیلات نظامی و شبه نظامی نداشته باشد;

٤. له بهرنيو ګوندونو يا نورو بهرنيو سرچينو سره تړلي نه وي

٤- وابسته به حزب سیاسی و یا دیگر منابع خارجی نباشد.

د ګوند تاسيس او فعاليت د قوميت، سمت، ژبې او مذهب په بنسټ جواز نلري. هغه ټولنه او ګوند چې د قانون د حکمونو سره سم تشکيلېږي، د قانون موجباتو څخه پرته او د باصلاحيته محکمې حکم نه منحل کېږي.

تأسیس و فعالیت حزب بر مبنای قومیت، سمت، زبان و مذهب جواز ندارد. جمعیت و حزبی که مطابق به احکام قانون تشکیل می شود، بدون موجبات قانونی و حکم محکمهٔ با صلاحیت منحل نمی شود.

- له هغه ځايه چې د ټولنې جوړولو خپلواکي د قانون له حکمونو سره تړلې ده، پس آيا قانون کولاي شي د کارګرانو د ټولنې څخه په بشپړه ممانعت وکړي؟
- از آن جائیکه آزادی جمعیت وابسته به احکام قانون است، پس، آیا قانون میتواند از تشکیل یک اتحادیهٔ کارگران بکلی ممانعت نماید؟
- آيا د اساسي قانون ۳۵ ماده د اسلام د سپېڅلي دين په مذهب د يوه سياسي ګوند جوړول، ممنوع کړي دي؟
- آیا مادهٔ ۳۵ قانون اساسی، تشکیل یک حزب سیاسی را بر اساس مذهب مقدس اسلام، ممنوع قرار میدهد؟
- آيا وکيلان کولاي شي د مدافع وکيلانو ټولنه جوړه کړي؟
- آیا وکلاء میتوانند، انجمن وکلای مدافع را تشکیل دهند؟
- آيا ښځينه وکيلانې کولاي شي، د مدافع وکيلانو خپلواکه ټولنه جوړه کړي؟
- ایا وکلای اناث میتوانند، انجمن مستقل وکلای مدافع را تشکیل دهند؟
- آيا ستره محکمه کولاي شي، د قضاتو د ټولنې د جوړېدو مخنيوی وکړي، او يا ښځينه
- آیا ستره محکمه میتواند، قضات را از تشکیل انجمن قضات، جلوگیری نماید، ویا قضات

(c) ketabton.com: The Digital Library

قضات د ښځينه قضاتو د ټولنې د جوړولو څخه منع کړي؟

- که داسې وي، نو د کوم نظر پر بنسټ؟
- آيا دغه ډول ټولنې د قانون په وسيله ممنوع يا محدودېداي شي؟

۳۶ ماده- د سوله ييز غونډې او د دولت په وړاندې د اعتراض حق:

د افغانستان اتباع حق لري چې د روا او سوله ييزو غوښتنو د تامين لپاره دقانون سره سم بې وسلې غونډې او مظاهرې وکړي.

- آيا يو قانون سوله ييزې مظاهرې منع کولاي شي؟
- قانون د سوله ييزو غونډو د حق په اړه څه ډول محدوديتونه وضع کولاي شي؟
- په قانون کې د ذکر شويو مشروعو محدوديتونو برسېره آيا پوليس کولاي شي د سوله ييزو مظاهرو مخنيوي وکړي يا يې محدودې کړي؟
- د کومو دلايلو پر بنسټ؟
- آيا د قانون له لحاظه، د سوله ييزو مظاهرو د کولو لپاره د پوليسو اجازه لازمه ده.
- څه فکر کوئ که په شخصي توګه د چا په کور کې وشي؟
- پدې اړه چې په قانون کې مندرج محدوديتونه، د سولې ايزو مظاهرو د مخنيوي يا محدودولو لپاره د پوليسو اقدامات يا د اساسي قانون د حکمونو سره سم د اجازې د

اناث را از تشکيل انجمن قضات اناث، جلوگيری نمايد؟

- اگر چنين است، پس بر اساس کدام نظر؟
- آيا چنين جمعيت ها توسط قانون، ممنوع و يا محدود شده ميتوانند؟

مادهٔ ۳۶ – حق تجمع مسالمت آميز و اعتراض عليه دولت:

اتباع افغانستان حق دارند برای تأمين مقاصد جايز و صلح آميز، بدون حمل سلاح، طبق قانون اجتماع و تظاهرات نمايند.

- آيا يک قانون تظاهرات صلح آميز را، ممنوع ساخته ميتواند؟
- قانون چه نوع محدوديت ها را راجع به حق تجمعات صلح آميز، وضع نموده ميتواند؟
- برعلاوهٔ محدوديت های مشروع که در قانون ذکر شده، آيا پوليس ميتوانند تظاهرات مسالمت آميز را محدود و يا جلوگيری نمايد؟
- براساس کدام دلايل؟
- ايا از لحاظ قانون، اجازهٔ پوليس برای انعقاد تظاهرات صلح آميز، لازم است.
- چه فکر می کنيد اگر بطور شخصی در خانهٔ کسی منعقد گردد؟
- در مورد اينکه محدوديت های مندرج در قانون، اقدامات پوليس در راستای جلوگيری و يا محدود نمودن مظاهرات صلح آميز يا تقاضای اجازهٔ در مطابقت با احکام قانون

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوښتنې په اړه پرېکړه کول د کومې مرجع په غاړه دي؟

اساسی قرار دارنـد، کـدام مرجع عهـده دار تصمیم گیری میباشد؟

۳۸ ماده- کورونـو تـه د غیـر قـانوني ننوتـو څخـه خونديتوب:

د شخــص اســتوګنځۍ لـه تېـري څخـه خونـدي دي. هېڅوک د دولـت پـه ګـډون نشـي کـولاي د استوګن له اجـازې يا د واکمنې اجازې لـه قـرار پرته او بـې لـه هغـه حـالاتو او لارو چې پـه قانون کې ښـوول شـوي، د چا کور ته ورننوزي يا يې وپلټي.

مادهٔ ۳۸ – مصئونیت از دخول در منازل بطورغیر قانونی:

مسـکن شـخص از تعـرض مصـئون اسـت، هـیچ شخص، به شمول دولت، نمی تواند بـدون اجازه ساکن یا قـرار محکمـه بـا صـلاحیت و بـه غیـر از حـالات و طـرزی کـه در قـانون تصـریح شـده اسـت، بـه مسـکن شـخص داخـل شـود یـا آن را تفتیش نماید.

د څرګند جرم په مورد کې مسئول مـامور کـولاي شي د محکمې له مخکینۍ اجازې پرتـه د شـخص کور ته ورننـوځي يـا هغـه وپلټـي، نومـوړی مـامور مکلف دی کورته له ننوتو يا پلټنې وروسته په هغـه موده کې چې قانون يې ټاکي د محکمې قـرار تـر لاسه کړي.

در مـــورد جـرم مشـهود، مـامور مسـئول بـدون اجـــازهٔ قبلـــی محکمـــه، بـه مسـکن شـخص داخل شود یا آن را تفتیش کنـد. مـامور مـذکور مکلف است بعد از داخل شدن یا اجرای تفتـیش، در خـلال مدتی کـه قـانون تعیـین مـی کنـد قـرار محکمه را حاصل نماید.

- په دغه ماده کې د مشهود جرم پـه اړه اسـتثناء راغلې ده، نـور کـوم حـالات او اسـتثناآت پـه قانون کې تعيين شويدي؟
- ((مشهود جرم)) څه دی؟
- آيا پوليس مامور بايد د ارتکاب په حـال کـې جرم او کور ته د ننوتو په حـال کـې شـخص مشاهده کړي؟
- که پوليس مامور دغه مـاده رعايـت نـه کـړي، يعني د يوه شخص کورته ننوزي او د جرم پـه اړه مدارک او شواهد تر لاسه کړي، آيا دغـه مدارک کولاي شي د تورن د محکوميـت پـه جريان کې دهغه د محکوميت اساس شي؟
- آيا دغه شواهد او مدارک چې په غيـر قـانوني

- این ماده شامل اسـتثنا راجـع بـه جـرم مشـهود است، دیگر کدام حالات و یـا اسـتثناأت، در قانون تعیین گردیده است؟
- "جرم مشهود" چه است؟
- آیا مامور پولیس باید جرم در حال ارتکـاب و شخص در حالت داخـل شـدن بـه منـزل را مشاهده نماید؟
- اگر مامور پولیس این ماده رعایت نـه نمایـد، یعنی در منزل شخص داخل شود و شـواهد و مدارک ارتکاب جرم را بدست آرد، آیا این مـدارک میتوانـد، در جریـان محاکمـهٔ مـتهم اساسی محکومیت او را تشکیل دهد؟
- آیـا ایـن شـواهد و مـدارکی کـه بطـور غیـر

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه لاسته راغلي،کولاي شي په فيصله کې د متهم محکوميت توجيه کړي؟

قانونی بدست آمده، میتواند در فیصله راجع محکومیت متهم را توجیه نماید؟

- که داسې وي، نو دا خونديتوب تر کومې کچې ګټور دی، او د تورن لپاره د حل لاره څه ده؟
- اگر چنین است، پس این مصئونیت تا چه حد مفید است، و برای متهم راه حل چه خواهد بود؟
- د پوښتنو په اړه څوک پريکړه کوي؟
- راجع به این سوالات چه کس تصمیم خواهد گرفت؟

۴۰ ماده- د ملکيت حق:

هيڅوک د مکليت د لاسته راوړلو او په هغه کې د تصرف څخه نه منع کيږي، مګر د قانون د احکامو په حدودو کې. د هيچا ملکيت د قانون دحکم او د باصلاحيته محکمې له پريکړې پرته نه مصادره کيږي. د شخص د ملکيت استملاک يوازې د عامه ګټو د تامين په موخه، د مخکيني او عادلانه بدل په ورکولو د قانون له مخې مجاز دي. د شخص د شتمنی پلټنه او اعلان يوازې د قانون په حکم کيداي شي.

مادۀ ۴۰ – حق ملکیت:

هیچ شخص از کسب ملکیت و تصرف در آن منع نمی شود، مگر در حدود احکام قانون. ملکیت هیچ شخص، بدون حکم قانون و فیصله محکمۀ با صلاحیت مصادره نمی شود. استملاک ملکیت شخص، تنها به مقصد تأمین منافع عامه، در بدل تعویض قبلی و عادلانه، به موجب قانون مجاز می باشد. تفتیش و اعلان دارایی شخص، تنها به حکم قانون صورت می گیرد.

- آيا دغه ماده د افغان سوداګريزو سازمانونو او افغانانو پر ملکيتونو د پلي کيدو وړ ده؟
- آیا این مادۀ بالای ملکیت های سازمان های تجارتی افغانی و شهروندان افغان قابل تطبیق است؟
- دولت کولاي شي د عامه ګټو لپاره غير منقول شخصي مالونه استملاک کړي. د دغه عامه ګټو ځينې يې کوم دي؟
- دولت می توانـد اموال شخصی غیر منقول مردم را غرض مصالح عامه، استملاک نماید. بعضی ازاین مصالح عامه چه خواهند بود؟
- که د دغه غير منقولو اموالو مالک له دولت سره د عامه ګټو په اړه موافق نه وي، پدې صورت کې څه کيږي؟
- اگر مالک این اموال غیر منقول با دولت در مورد مصالح عامه موافق نباشد، دراین صورت چه خواهد شد؟
- مالک څه کولاي شي؟
- مالک چه اقدام نموده میتواند؟
- څوک تشخيص کولاي شي چې استملاک د عامه ګټو په موخه دي؟
- چه کس تشخیص خواهد کرد که این استملاک غرض مصالح عامه میباشد؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- که د شتمنۍ مالک د هغه معاوضې سره چې د دولت لخوا ورته وړاندې کېږي، موافق نه وي، څه پېښه کېداي شي؟

- اگر مالك جايداد با معاوضۀ كه از سوی دولت برايش ارائه ميگردد، موافق نباشد، چه صورت خواهد گرفت ؟

- مالك څه كولاي شي؟

- مالك چه اقدام نموده ميتواند؟

- څوك تشخيصولاي شي چې هغه معاوضه چې د دولت لخوا د شتمنۍ مالك ته وړاندې كيږي، منصفانه او د ملكيت د ارزښت سره سمه ده؟

- چه كس تشخيص خواهد كرد كه معاوضۀ كه از سوی دولت برای مالك جايداد ارائه ميگردد، منصفانه و در مطابقت با ارزش ملكيت ميباشد؟

٤٢ ماده:

هر افغان مكلف دي د قانون له حكمونو سره سم دولت ته ماليه او محصول وركړي، هېڅ راز ماليه او محصول د قانون له حكم پرته نه وضع كيږي. د ماليې او محصول اندازه او د وركړې ډول يې د ټولنيز عدالت په رعايت، د قانون په وسيله تعينيږي. دا حكم د بهرنيو كسانو او موسسو په برخه كې هم تطبيقېږي. هر ډول وركړه شوې ماليه، محصول او عايدات دولتي واحد ته تحويليږي.

مادۀ ٤٢:

هر افغان مكلف است مطابق به احكام قانون به دولت ماليه و محصول تأديه كند، هيچ نوع ماليه و محصول بدون حكم قانون وضع نميشود. اندازه ماليه و محصول و طرز تاديه آن ، با رعايت عدالت اجتماعی، توسط قانون تعيين ميگردد. اين حكم در مورد اشخاص و مؤسسات خارجی نيز تطبيق ميشود. هر نوع ماليه، محصول و عوايد تأديه شده، به حساب واحد دولتی تحويل داده ميشود.

- كه يو شخص په قصدي توگه ماليات ورنكړي، آيا دغه ډول عمل جرم يا د ۳۲ مادې پر بنسټ پور گڼل كيږي؟

- اگر يك شخص بطور عمدی ماليات را تأديه نكند، آيا همچو عمل جرم ويا براساس مادۀ ۳۲ قرض پنداشته ميشود؟

- د ((هېڅ ډول ماليه او محصول د قانون له حكم پرته نه وضع كېږي)) عبارت څه مفهوم لري؟

- عبارت ″ هيچ نوع ماليه و محصول بدون حكم قانون وضع نميشود ″ چه مفهوم دارد؟

۴۳ ماده- د زده كړې حق:

زده كړه د افغانستان د ټولو اتباعو حق دی چې د ليسانس تر درجې پورې وړيا د دولت لخوا تامينيږي. دولت مكلف دي چې په ټول افغانستان كې د انډولې پوهې د عامولو او د منځنيو اجباري زده كړو د تامين لپاره اغېزناك پروگرام

مادۀ ۴۳ – حق تعليم:

تعليم حق تمام اتباع افغانستان است كه تا درجه ليسانس در مؤسسات تعليمی دولتی به صورت رايگان از طرف دولت تأمين می گردد. دولت مكلف است به منظور تعميم متوازن معارف در تمام افغانستان، تأمين تعليمات متوسطه اجباری،

(c) ketabton.com: The Digital Library

طرح او پلي کړي او د مورنيو ژبو د تدريس لپاره په هغو سيمو کې چې پرې خبرې کېږي، لار هواره کړي.

پروگرام مؤثر طرح و تطبیق نماید و زمینه تدریس زبان های مادری را در مناطقی که به آنها تکلم می کنند فراهم کند.

٤٤ ماده- د ښځو او کوچيانو لپاره د انډول زده کړې حق:

دولت مکلف دي د ښځو د زده کړو د پراختيا او انډول د رامنځته کولو، د کوچيانو د زده کړې د ښه والي او په هېواد کې د نالوستيتوب د له منځه وړلو لپاره اغېزناک پروګرامونه طرحه او پلي کړي.

مادهٔ ٤٤ – حق تعلیم متوازن برای زنان و کوچیان:

دولت مکلف است به منظور ایجاد توازن و انکشاف تعلیم برای زنان، بهبود تعلیم کوچیان و امحای بی سوادی در کشور، پروگرامهای مؤثر طرح و تطبیق نماید.

- آيا د ((انډولې پوهنې)) مفهوم دادی چې ښځې د عين هماغه فرصتونو څخه ګټه اخيستلاي شي چې د نارينه وو لپاره شته دي؟
- که داسې نه وي، نو څه مفهوم لري؟

- آیا مفهوم از "تعلیم متوازن" این است که زنان از حین فرصتهای تعلیمی که برای ذکور فراهم گردیده است، مستفید گردند؟
- اگر اینطور نیست، پس چه مفهوم دارد؟

٤٥ ماده- د پوهنې واحد نصاب:

دولت د اسلام د سپېڅلي دين د حکمونو او د ملي فرهنګ پر بنسټ او له علمي اصولو سره سم د پوهنې واحد نصاب طرح او پلي کوي او د ښوونځيو د ديني مضمونو نصاب په افغانستان کې د شته اسلامي مذهبونو پر بنسټ تدوينوي.

مادهٔ ٤٥ – نصاب تعلیمی واحد:

دولت نصاب واحد تعلیمی را، بر مبنای احکام دین مقدس اسلام و فرهنگ ملی و مطابق با اصول علمی، طرح و تطبیق می کند و نصاب مضامین دینی مکاتب را، بر مبنای مذاهب اسلامی موجود در افغانستان، تدوین می نماید.

٤٦ ماده- د لوړو زده کړو حق:

د لوړو، عمومي او اختصاصي زده کړو د موسسو جوړول او اداره کول د دولت دنده ده. د افغانستان اتباع کولاي شي د دولت په اجازه د لوړو، عمومي، اختصاصي او د سواد د زده کړې موسسې جوړې کړي. دولت کولاي شي د بهرنيو کساتو ته هم د قانون له حکمونو سره د لوړو، عمومي او اختصاصي زده کړو د موسسو د جوړولو اجازه ورکړي. د لوړو زده کړو په دولتي موسسو کې د شاملېدو شرطونه او د هغوي سره نورې اړونده چارې د قانون له لياري تنظيمېږي.

مادهٔ ٤٦ – حق تحصیلات عالی:

تأسیس و ادارهٔ مؤسسات تعلیمات عالی، عمومی و اختصاصی وظیفهٔ دولت است. اتباع افغانستان می توانند به اجازه دولت به تأسیس مؤسسات تعلیمات عالی، عمومی، اختصاصی و سواد آموزی اقدام نمایند. دولت می تواند تأسیس مؤسسات تعلیمات عالی، عمومی و اختصاصی را به اشخاص خارجی نیز مطابق به احکام قانون اجازه دهد. شرایط شمول در مؤسسات تعلیمات عالی دولتی و سایر امور مربوط به آن، توسط قانون تنظیم میگردد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤٧ ماده- د معنوي شتمنی د خونديتوب حق:
دولت د علم، فرهنگ، ادب او هنر د پرمختگ لپاره اغېزناک پروگرامونه طرح کوي. دولت د مؤلف، مخترع او کاشف حقوق تضمينوي او په ټولو برخو کې علمي څېړنې هڅوي او ملاتړ يې کوي او د هغوي له پايلو څخه گټوره گټه اخيستنه د قانون له حکمونو سره سم عاموي.

٤٨ – د کار حق:
کار د هر افغان حق دي، د کار د ساعتونو ټاکل، او بامعاشه رخصتي، د کار او کارگر حقوق او له هغوي سره نورې اړونده چارې د قانون له لیارې تنظيمېږي. د قانون د حکمونو په حدودو کې د کار او کسب انتخاب آزاد دي.

٤٩ ماده- جبري کار ممنوع دي:
د جبري کار تحميل منع دي، د جگړې، آفتونو او نورو داسې حالاتو کې چې عامه ژوند او هوساينه تهديد کړي، فعاله برخه اخيستنه د هر افغان ملي وجيبه ده. پر ماشومانو د کار تحميل جواز نلري.

- آيا والدين کولاي شي د دوي ماشومان د کرنې يا کورنۍ اړوند کارونو کولو ته اړ باسي؟
- آيا والدين کولاي شي ماشومان پر نورو د کار تحميل ته اړ کړي؟

٥٠ ماده- د ربښتيني او سالم دولت د درلودلو حق:
دولت مکلف دی چې د يوې سالمې اداري او د هېواد په اداري سيستم کې د سمون د رامنځته کېدو لپاره لازم تدبيرونه ونيسي. اداره خپل اجراآت په بشپړه بې پرېتوب او د قانون له حکمونو سره سم عملي کوي. د افغانستان اتباع

مادۀ ٤٧ – حق حفظ دارائی معنوی:
دولت برای پيشرفت علم، فرهنگ، ادب و هنر پروگرامهای مؤثر طرح می نمايد. دولت حقوق مؤلف، مخترع و کاشف را تضمين می نمايد و تحقيقات علمی را در تمام عرصه ها تشويق و حمايت می کند و استفاده مؤثر از نتايج آن را، مطابق به احکام قانون، تعميم می بخشد.

مادۀ ٤٨ – حق کار:
کار حق هر افغان است، تعيين ساعات کار، رخصتی با مزد، حقوق کار و کارگر و ساير امور مربوط به آن توسط قانون تنظيم ميگردد. انتخاب شغل و حرفه، در حدود احکام قانون، آزاد می باشد.

مادۀ ٤٩ – کار اجباری ممنوع است:
تحميل کار اجباری ممنوع است، سهم گيری فعال در حالت جنگ، آفات و ساير حالاتی که حيات و آسايش عامه را تهديد کند، از وجايب ملی هر افغان می باشد. تحميل کار بر اطفال جواز ندارد.

- آيا والدين ميتوانند اطفال ايشان را به کار های زراعتی و يا کارهای مربوط به خانواده، مجبور سازند؟
- آيا والدين ميتوانند اطفال ايشان را به تحميل کار برای ديگران وادار سازند؟

مادۀ ٥٠ – حق داشتن دولت راستکار و سالم:
دولت مکلف است به منظور ايجاد اداره سالم و تحقق اصلاحات در سيستم اداری کشور تدابير لازم اتخاذ نمايد. اداره اجراأت خود را با بيطرفی کامل و مطابق به احکام قانون عملی می سازد. اتباع افغانستان حق دسترسی به اطلاعات از

(c) ketabton.com: The Digital Library

حق لري د قانون د حکمونو په حدودو کې له دولتي ادارو څخه اطلاعات تر لاسه کړي. دا حق د نورو حقوقو او عامه امنیت ته له زیان رسولو پرته حدود نلري. د افغانستان اتباع د اهلیت له مخې او د هر ډول تویپیر څخه پرته د قانون له حکمونو سره سم د دولت خدمت ته منل کیږي.

- آیا وزارتونه کولای شي د لږکیو او ښځو لپاره د برابرۍ د رامنځته کولو لپاره د شرایطو نه لرونکي کسان وګماري.
- د بېلګې په توګه، آیا د ښځو چارو وزارت کولای شي هغه ښځې چې د یوه نارینه کاندید په پرتله کمه زده کړه او تجربه ولري، وګماري؟
- آیا په عمومي ډول وزارتونه کولای شي په کاري ځواک کې دجنسیتي توازن د ترلاسه کېدو لپاره هغه ښځې چې په کمه کچه د لازمو شرایطو لرونکې دي، وګماري؟
- آیا دغه موخې په قانون کې د ونډو د وضع کولو له لارې تر لاسه کړو؟

۵۱ ماده- د هغه زیانونو د جبران حق چې د دولت له خوا اوښتی دي:

هر څوک چې له ادارې څخه بې موجبه زیانمن شي د تاوان اخیستلو مستحق دي او کولای شي د تاوان تر لاسه کولو لپاره دعوي اقامه کړي، له هغو حالاتو پرته چې قانون ښوولي، دولت نشي کولای د باصلاحیته محکمې له حکم پرته د خپلو حقوقو تر لاسه کولو لپاره اقدام وکړي.

- آیا دا پدې مفهوم دی چې دولت په ټولو هغه دعواګانو کې چې پر دولت د اوښتي زیان د جبران په اړه کیږي، له خپل خوندیتوب څخه

ادارات دولتی را در حدود احکام قانون دارا می باشند. این حق جز صدمه به حقوق دیگران و امنیت عامه حدودی ندارد، اتباع افغانستان بر اساس اهلیت و بدون هیچگونه تبعیض و به موجب احکام قانون به خدمت دولت پذیرفته می شوند.

- آیا وزارت ها میتوانند برمبنای هدف ایجاد توازن برای اقلیت ها و زنان، اشخاص غیر واجد شرایط را استخدام نمایند؟
- طور مثال، آیا وزارت امور زنان میتواند زنی را که نسبت به یک کاندید مرد، تحصیل و تجارب کمتر داشته باشد، استخدام نماید؟
- آیا بطور عموم وزارتها میتوانند غرض نیل به هدف توازن جنسیتی در نیروی کاری، زنانی را که به میزان کمتر مستفید از شرایط لازم اند، استخدام نمایند؟
- آیا میتوا این اهداف را توسط وضع نمودن سهمیه در قانون، بدست آورد؟

مادۀ ۵۱ – حق جبران برای خساراتی که از سوی دولت صورت گرفته:

هر شخص که از اداره بدون موجب متضرر شود مستحق جبران خساره می باشد ومی تواند برای حصول آن در محکمه اقامه دعوی نماید. به استثنای حالاتی که در قانون تصریح گردیده است، دولت نمی تواند بدون حکم محکمۀ با صلاحیت به تحصیل حقوق خود اقدام کند.

- آیا این به مفهومی است که دولت در تمام دعاوی که علیه آن در مورد جبران خسارۀ وارده صورت میگیرد، از مصئونیت اش

(c) ketabton.com: The Digital Library

منصرف کیږي؟

منصرف گردیده است؟

- عملاً یو شخص څه ډول استیناف غوښتلای شي؟
- د دغــــه ډول قضــایاوو یــو شــمېر بېلګــې وړاندې کـــړئ؟
- وروستنی جمله څه مفهوم لري؟

- عملاً یک شخص چه گونـه میتوانـد اسـتیناف طلب گردد؟
- بعضــــی از مـثالـهای چنـین قضـایا را ارائـه کنید؟
- جملۀ اخر چه مفهوم دارد؟

۵۲ ماده- په وړیا توګـه د روغتیـایي آسـانتیاوو د ترلاسه کولو حق:

دولت د افغانستان د ټولو اتبـاعو لپـاره د نـاروغیو د مخنیـوي او د وړیـا درملنـې وسـیلې او روغتیـایي آسانتیاوې د قانون له حکمونـو سـره سـم تـامینوي. دولت لـه قـانون سـره سـم د خصوصـي روغتیـایي خدمتونو او روغتیایي مرکزونـه جـوړول او پراختیـا هڅوي او ملاتړ يې کـوي، دولـت د سـالمې بـدني روزنې د پیاوړتیا او د ملي او سیمه ییزو ورزښـتونو د پراختیا لپاره لازم تدبیرونه نیسي.

مــــادۀ ۵۲ حـــــق تســــهیلات صــــــحی رایگان:

دولت وسایل وقایـه و عـلاج امـراض و تسـهیلات صحی رایگان را برای همه اتباع مطابق بـه احکـام قانون تأمین مـی نمایـد. دولـت تأسـیس و توسـعه خدمات طبی و مراکز صحی خصوصـی را مطـابق به احکام قانون تشویق و حمایت می کند. دولـت بــه منظـــور تـــقویت تربیـت بـــدنی سـالم و انکشـاف ورزشـهای ملـی و محـــلی تـدابیر لازم اتخاذ می نماید.

۵۳ مــاده د اشـــخاصــــو د خاصـو طبقــاتو د مساعدت حق :

دولـت د شـهیدانو او مفقودینـو لـه پـاتې کسـانو د معلولینو او معیوبینو د بیاځواکمنی او په ټولنه کې د هغوي د فعالې ونډې اخیستنې پخاطر د مالي مرستو او روغتیـایي خـدمتونو د تنظیـم لپـاره د قـانون لـه حکمونو سره سـم لازم تدبیرونـه نیسـي. دولـت د متقاعدینو حقوق تضمینوي، او له زړو کسـانو، بې سرپرسته ښځو، معیوبینو او معلولینو او بېوزله یتیمانو ســــره د قـــانون لـه حکمونـو سـره سـم لازمـې مرستې کوي.

مــادۀ ۵۳ حـــق مســــاعدت طبقـات خـاص اشخاص:

دولت به منظور تنظیم خـدمات طبـی و مسـاعدت مالی بـرای بازمانـدگان شـهدأ و مفقـودین وبـرای بازتوانی معلـولین و معیـوبین و سـهم گیـری فعـال آنان در جامعه، مطابق به احکام قانون، تدابیر لازم اتخـاذ مـی نمایـد. دولـت حقـوق متقاعـدین را تضـمین نمـوده، بـرای کهـن سـالان، زنـان بـی سرپرســـت، معــــیوبین و معلـولین و ایتـام بـی بضاعت مطـابق بـه احکـام قـانون کمـک لازم بـه عمل می آورد.

- آیا هغه حقوق چې په ۵۱-۵۳ مـادو کـې بیـان شـول، مطلـق دي یـا پـه دولـت کـې لـه شـته سرچینو سره تړلي دي؟

- آیا حقوقی که در ماده ۵۱ – ۵۳ بیـان گردیـد است، مطلق میباشند و یا منوط به منابع موجود دولت اند؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- که يو بېوزله کس روغتيايي ساتنې ته اړتيا ولري، مګر کلينيک يا ډاکټر موجود نه وي، پدې صورت کې ياد شوي کس څه کولاي شي؟

- اگر یک شخص نادار به مراقبت طبی نیاز داشته باشد، ولی کلینک صحی ویا داکتر موجود نباشد، دراین صورت شخص مذکور چه میتواند بکند؟

- آيا ياد شوی شخص د دولت په وړاندې دعوي کولاي شي؟

- آیا شخص مذکورمیتواند علیه دولت اقامه دعوی نماید؟

- آيا نورې لارې شته چې د يادو شويو حقوقو او لازمه خدماتو د تامين په برخه کې د دولت ناتواني جبران کړي؟

- آیا طرق دیگری وجود دارد تا ناتوانی های دولت را در راستائ تأمین حقوق مذکور و فراهم سازی خدمات لازمه، جبران نماید؟

٥٤ ماده- د کورنۍ د ملاتړ حق:

کورنۍ د ټولنې اساسي رکن دي او د دولت تر پاملرنې لاندې ده. دولت د کورنۍ او په ځانګړي توګه د مور او ماشوم د جسمي او روحي روغتيا د تامين د ماشومانو د روزنې او د اسلام د سپېڅلي دين له احکامو سره د مغايرو دودونو د له منځه وړلو لپاره لازم تدبيرونه نيسي.

مادۀ ٥٤ – حق حمایت خانواده:

خانواده رکن اساسی جامعه را تشکیل می دهد و مورد حمایت دولت قرار دارد. دولت به منظور تأمین سلامت جسمی و روحی خانواده، بالاخص طفل و مادر، تربیت اطفال و برای از بین بردن رسوم مغایر با احکام دین مقدس اسلام تدابیر لازم اتخاذ می کند.

- د هغه دودونو په اړه چې د اسلام د سپېڅلي دين خلاف وي، څو بېلګې ووايئ؟

- چند امثال را راجع به بعضی از عنعنات که خلاف اصول اسلام اند، ارائه نمائید؟

٥٥ ماده- له هېواد څخه د دفاع وجيبه:

له هېواد څخه دفاع د افغانتسان د ټولو اتباعو وجيبه ده. د عسکري مکلفيت د دورې د تېرولو شرطونه د قانون له لیارې تنظيمېږي.

مادۀ ٥٥ – وجیبۀ دفاع از کشور:

دفاع از وطن وجیبه تمام اتباع افغانستان است. شرایط اجرای دوره مکلفیت عسکری توسط قانون تنظیم میگردد.

٥٦ ماده- د قانون د حکمونو د پيروۍ وجيبه:

د اساسي قانون د حکمونو پيروي د قوانينو اطاعت او د عامه نظم او امنيت رعايت د افغانستان د ټولو خلکو وجيبه ده. د قانون له حکمونو څخه بې خبري عذر نه ګڼل کيږي.

مادۀ ٥٦ – وجیبۀ پیروی از احکام قانون:

پیروی از احکام قانون اساسی، اطاعت از قوانین و رعایت نظم و امن عامه وجیبه تمام مردم افغانستان است. بی خبری از احکام قانون عذر دانسته نمی شود.

٥٧ ماده- د بهرنيو اتباعو حقوق او وجايب:

دولت په افغانستان کې د بهرنيو اتباعو حقوق او

مادۀ ٥٧ – حقوق و وجایب اتباع خارجی:

دولت حقوق و آزادی های اتباع خارجی را در

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلواکۍ له قانون سره سم تضمینوي. دا کسان د نړیوالو حقوقو د قواعدو په حدودو کې د افغانستان د دولت د قوانینو په رعایت مکلف دي.

۵۸ ماده- د بشر د حقوقو د خپلواک کمیسیون جوړول:

دولت په افغانستان کې د بشر د حقوقو د رعایت د څارنې، ښه والي او ملاتړ لپاره د افغانستان د بشر د حقوقو خپلواک کمیسیون جوړوي. هر څوک کولای شي د خپلو بشري حقوقود نقض کېدو په صورت کې دې کمیسیون ته شکایت وکړي. کمیسیون کولای شي د افرادو د بشري حقوقو د نقض موارد اړونده قانوني ځانګو ته راجع کړي، او د هغوي له حقوقو څخه په دفاع کې مرسته وکړي. ددې کمیسیون جوړښت او د کار ډول يې د قانون له لیارې تنظیمیږي.

- آیا د مادې موخه داده چې د بشر د حقوقو شکایتونه باید په لومړي قدم کې دغه کمیسیون ته وړاندې شي؟
- آیا یو کس پریکړه کولای شي چې کمیسیون ته د شکایت کولو په ځای، په محکمه کې دعوي اقامه کړي؟
- او یا دا چې دغه موضوع په موضوعه قانون کې بیان شوېده؟

۵۹ ماده- د وفادارۍ وجیبه:

هېڅوک نشي کولای پدې اساسي قانون کې له راغلو خپلواکیو او حقوقو څخه په ناوړه ګټې اخیستنې د هېواد د خپلواکۍ، ځمکنی بشپړتیا، ملي واکمنۍ او ملي یووالي پر ضد عمل وکړي.

[د راتلونکي درسي ساعت لپاره د لوستلو دنده- د ملګرو ملتونو منشور، د بشر د حقوقو نړیواله

افغانستان، طبق قانون تضمین می کند. این اشخاص در حدود قواعد حقوق بین المللی به رعایت قوانین دولت افغانستان مکلف می باشند.

مادهٔ ۵۸ – تأسیس کمیسیون مستقل حقوق بشر:

دولت به منظور نظارت بررعایت حقوق بشر در افغانستان و بهبود و حمایت از آن، کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان را تأسیس می نماید. هر شخص می تواند در صورت نقض حقوق بشری خود، به این کمیسیون شکایت نماید. کمیسیون می تواند موارد نقض حقوق بشری افراد را به مراجع قانونی راجع سازد و در دفاع از حقوق آنها مساعدت نماید. تشکیل و طرز فعالیت این کمیسیون توسط قانون تنظیم میگردد.

- آیا هدف ازاین مادهٔ اینست که شکایات حقوق بشر باید در قدم اول به این کمیسیون تقدیم گردد؟
- آیا یک شخص میتواند تصمیم بگیرد تا بعوض شکایت به کمیسیون، دعوی را در محکمه اقامه کند؟
- و یا اینکه این موضوع در قانون موضوعه بیان شده است؟

مادهٔ ۵۹ – وجیبهٔ وفاداری:

هیچ شخص نمی تواند با سوء استفاده از حقوق و آزادیهای مندرج این قانون اساسی، بر ضد استقلال، تمامیت ارضی، حاکمیت و وحدت ملی عمل کند.

[وظیفهٔ خوانش برای ساعت درسی بعدی – منشور ملل متحد، اعلامیهٔ جهانی

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعلامیه، د شکنجې په وړاندې د مبارزې میثاق، ظالمانه مجازات، غیر انساني یا سپکوونکې رویه، او د ماشوم د حقوقو میثاق]

حقوق بشر، میثاق علیه شکنجه، مجازات ظالمانه، رفتار غیر انسانی یا اهانت آمیز، و میثاق حقوق طفل]

IV د بشر د حقوقو نړیوال قوانین

IV قوانین بین المللی حقوق بشر

ښوونیزې موخې- ۹ او ۱۰ درسي ساعتونه

اهداف آموزشی – ساعت درسی ۹ و ۱۰

- په افغانستان کې د بشر د حقوقو د نړیوالو قوانینو رول
- د ټاکل شویو میثاقونو او کنوانسیونو د موادو تشریح چې د افغانستان په اساسي قانون کې یې پر اساسي حقوقو اغېزه کړېده.
- نړیوالو سرچینو ته، د افغانستان په اساسي قانون کې زیاتره بیان شویو اساسي حقوقو ته اشاره وکړئ؟

- بیان نقش قوانین بین المللی حقوق بشر در افغانستان
- تشریح مواد میثاقها و کنوانسیونهای انتخاب شده که بالای حقوق اساسی، در قانون اساسی افغانستان تاثیر گذار اند
- به منابع بین المللی، اکثریت حقوق اساسی بیان شده در قانون اساسی افغانستان اشاره نمائید؟

(الف). د نړیوالو قوانینو په بنسټ د دولت مکلفیت

لکه څرنګه چې مو ولیدل، د اساسي قانون ۷ ماده، بیانوی چې دولت باید د ملګرو ملتونو د منشور، د افغانستان له لوري د تصویب شویو نړیوالو معاهداتو، او د بشر دحقوقو د نړیوالې اعلامیې پیروي وکړي.

(الف). مکلفیت دولت براساس قوانین بین المللی

همانطور که مشاهده کردیم، برطبق ماده ۷ قانون اساسی، دولت باید از منشور ملل متحد، معاهدات بین المللی تصویب شده از سوی افغانستان، و اعلامیه جهانی حقوق بشر پیروی کند.

ستاسو په نظر دا څه معني لري؟

به نظر شما این به چه معنی است؟

آیا دا پدې معني ده چې د دغه معاهداتو او نړیوالو کنوانسیونونو احکام د کورنیو قوانینو څواک او اغېزه لري، او دهغه موضوعه قوانینو په اندازه چې د اساسي قانون پر بنسټ تصویب شویدي، الزامي دي؟

آیا این بدان معنی است که احکام این معاهدات و کنوانسیونهای بین المللی، دارای قوت واثرات قوانین داخلی هستند و به اندازه قوانین موضوعه ای که برطبق قانون اساسی تصویب شده اند الزام آور اند؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ب) د بشر د حقوقو اړوند معاهدات، میثاقونه، او کنوانسیونونه

<u>سریزه:</u>

د ټولو هغه نړیوالو معاهداتو څېړنه چې افغانستان تایید کړي دي، د دغه کورس له محدودې څخه بهر دي.

مونږ یوازې هغه معاهدات او نړیوال کنوانسیونونه چې د بشر د اساسي حقوقو سره تړاو لري په لاندې ډول تر څېړنې لاندې نیسو:

- د ملګرو ملتونو منشور
- د بشر د حقوقو نړیواله اعلامیه
- د شکنجې، بې رحمه، غیرانساني یا سپکوونکو رویو په وړاندې د مبارزې کنوانسیون
- د ماشوم د حقوقو کنوانسیون
- د ښځو پر وړاندې د هر ډول تبعیض د له منځه وړلو کنوانسیون
- د هر ډول نژادي تبعیض د له منځه وړلو نړیوال کنوانسیون
- د اقتصادي، ټولنیزو او فرهنګي حقوقو نړیوال میثاق
- د مدني او سیاسي حقوقو نړیوال میثاق

د دغه معاهداتو او کنوانسیونونو څېړنه د دوی له اصولو سره محدوده ده چې په نېغه توګه د بشر پر حقوقو اغېزه کوي او د افغانستان د ۱۳۸۲ کال په اساسي قانون کې ذکر شوي ندي.

(ب). معاهدات، میثاقها، و کنوانسیونهای مرتبط با حقوق بشر

<u>مقدمه:</u>

بررسی تمام معاهدات بین المللی که از سوی افغانستان مورد تایید قرار گرفته اند خارج از محدوده این کورس آموزشی می باشد.

ما صرف آن معاهدات و کنوانسیونهای بین المللی را که با حقوق اساسی بشر مرتبط هستند، در ذیل مورد بررسی قرار می دهیم:

- منشور ملل متحد
- اعلامیه جهانی حقوق بشر
- کنوانسیون علیه شکنجه و دیگر رفتارها یا مجازات بی رحمانه، غیر انسانی یا تحقیرآمیز
- کنوانسیون حقوق طفل
- کنوانسیون محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان
- کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض نژادی
- میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
- میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی

بررسی این معاهدات و کنوانسیونها محدود به آن اصول این معاهدات و کنوانسیونها خواهد بود که مستقیماً بالای حقوق بشر تأثیر گذار بوده و در قانون اساسی سال ۱۳۸۲ افغانستان ذکر نگردیده اند می باشد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ملګرو ملتونو منشور:

ددې منشور د څلورم فصل (٦١-٧٢ مادې) څخه اقتصادي او ټولنيزه شوراي جوړوي.

د دغه شورا د موخو څخه يوه د ټولو لپاره د بشر د حقوقو د درناوي او رعايت د کچې لوړوالی او د اساسي خپلواکيو پراختيا ده. (٦٢ ماده، ۲ پرګراف)

دغه شوراي کولاي شي عمومي مجمع ته د وړاندې کولو لپاره د کنوانسيونونو مسوده چمتو کړي(٦٢ ماده، ۳ پره ګراف) او ډېر ژر به ځينې دغه کنوانسيونونه تر ځېړنې لاندې ونيسو.

منشور ملل متحد:

فصل ٤ (مواد ٦١-٧٢) از این منشور شورای اقتصادی و اجتماعی را ایجاد می کند.

یکی از اهداف این شوری ارائه پیشنهادات جهت ارتقای احترام و رعایت حقوق بشر و آزادی های اساسی برای همه است (ماده ٦٢، پاراگراف ۲).

این شوری می تواند مسوده کنوانسیونها را برای ارائه به مجمع عمومی تهیه کند (ماده ٦٢، پاراگراف ۳)، و به زودی تعدادی از این کنوانسیونها را مورد بازبینی قرار خواهیم داد.

د بشر د حقوقو اعلاميه:

د بشر د حقوقو اعلاميه د ۱۹۴۸ د ډيسمبر په مياشت کې د ملګرو ملتونو د عمومي مجمع لخوا تصويب شوه.

پدې اعلاميه کې زياتره حقوق او آزادۍ د افغانستان د اساسي قانون د حقوقو او آزاديو په لست کې منعکس شويدي، او دلته نه تکراريږي.

ځيني اضافي حقوق او آزادۍ شته چې د يادولو اړتيا يې نشته:

۸ ماده بيانوي چې هر څوک حق لري چې په قانون کې د خپلو تضمين شويو اساسي حقوقو د نقض په صورت کې، د يوې ملي باصلاحيته محکمې په وسيله د زيان جبران تر لاسه کړي.

- په بله وينا، هغه حق چې د نقض له کبله يې هيڅ ډول جبران نلري، بې مفهومه حق دي.
- آيا ۸ ماده په افغانستان کې د اجراء وړ ده؟

اعلامیه جهانی حقوق بشر:

اعلامیه جهانی حقوق بشر در ۱۰ دسمبر ۱۹۴۸ توسط مجمع عمومی ملل متحد تصویب گردید.

بسیاری از حقوق و آزادی های مندرج در این اعلامیه، به طور ماهوی در لست حقوق و آزادی های اساسی در قانون اساسی افغانستان منعکس گردیده اند، و در اینجا تکرار نخواهند شد.

برخی حقوق و آزادی های اضافی وجود دارند که ضرورت به تذکر ندارند:

ماده ۸ بیان می دارد که هر شخص حق دارد که در صورت نقض حقوق اساسی تضمین گردیده خویش در قانون اساسی، توسط یک محکمه ملی باصلاحیت بشکل مؤثر جبران خساره گردد.

- به عبارت دیگر، حقی که از هیچ نوع جبران خساره به خاطر نقض آن برخوردار نیست، حقی بی مفهوم است.
- آیا ماده ۸ در افغانستان قابل اجرا است؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ولې؟

- په اساسي قانون کې د مطرح شویو حقوقو او آزادیو اجراء څه معني لري؟

۹ ماده بیانوي چې هېڅوک په خپل سر د نیول کېدو، توقیف یا تبعید سره نه مخ کېږي.

- په خپل سر نیول د موجه دلیلونو پر بنسټ د نیولو سره توپیر لري.

- په افغانستان کې د نیولو او توقیف کېدو لپاره حقوقي معیارونه په کوم ځای کې تر لاسه کېداي شي؟

- آیا په هېڅ ډول شرایطو کې په افغانستان کې د تبعید اجازه نشته (اساسي قانون، ۲۸ ماده) ؟

۱۰ ماده بیانوي چې هر څوک د خپلو حقوقو او وجایبو د تعیین، او یا هم د جنایي اتهام په صورت کې په یوه خپلواکه او بې پرې محکمه کې د منصفانه او علني استماع له حق څخه برخمن دي. همدارنګه ۱۱ ماده په خپله یوه برخه کې بیانوي چې جزائي محاکمې باید په ښکاره ترسره شي.

- یوه علني او منصفانه استماع د حقوقي مراتبو د لړۍ له اصولو څخه ده (اساسي قانون، ۲۷ ماده)

- آیا تاسو کولاي شئ هغه شرایط چې په هغه کې د یوه شخص محاکمه په پټه توګه وشي ، تصور کړئ؟

- آیا دغه ډول شرایط کېداي شي د دغه موادو

- چرا؟

- اجرای حقوق و آزادی های اساسی مطرح شده در قانون اساسی به چه معنی است؟

ماده ۹ بیان می دارد که هیچ شخص در معرض دستگیری، بازداشت یا تبعید خودسرانه قرار نخواهد گرفت.

- دستگیری خودسرانه مغایر دستگیری برمبنای دلایل موجه میباشد.

- در افغانستان، استندردهای حقوقی برای دستگیری و بازداشت را در کجا دریافت خواهیم کرد؟

- آیا در هر گونه شرایط، اجازه تبعید در افغانستان وجود ندارد (قانون اساسی، ماده ۲۸)؟

ماده ۱۰ بیان می دارد که هر شخص در مساوات کامل در ارتباط با تعیین حقوق و وجایب خود، و یا هرگونه اتهام جنایی، ازحق استماع منصفانه و علنی در یک محکمه مستقل و بی طرف برخوردار می باشد. همچنین **ماده ۱۱** در یک جز خویش بیان می دارد که محاکمات جزایی باید بطور علنی انجام شوند.

- یک استماع منصفانه و علنی یکی از اصول اساسی سلسله مراتب حقوقی می باشد (قانون اساسی، ماده ۲۷).

- آیا شما می توانید شرایطی را که در آن امکان محاکمه یک شخص، بطور محرمانه انجام شود، تصورنمائید؟

- آیا چنین شرایطی می توانند برطبق این مواد

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره سم توجيه کړل شي؟

۱۶ ماده: په خپله يوه برخه کې د واده او د کورنۍ د جوړلو لپاره مساوي حق، او همدارنګه د واده او د هغه د فسخ کولو په حال کې د هغه نارينه وو او ښځو لپاره د مساوي حقوقو تضمين کوي چې د بلوغ سن ته رسېدلي دي، او په زوره واده کول منع کوي.

- آيا داسې دليل شته چې د هغه پر بنسټ په اساسي قانون کې په زوره واده کولو ته اجازه ورکړل شوې وي؟
- که داسې وي، آيا هغه دليل ته د دې مادې له لارې ځواب ورکړل شوی او رد شوی دی؟
- لکه څرنګه چې دغه اعلاميه په ځانګړې توګه داساسي قانون په ۷ ماده کې تاييد شوېده، آيا مناسبه ده چې و انګېرو چې لويه جرګه د اساسي قانون د تصويب په وخت کې ، په دغه اعلاميه کې د ځاي په ځاي کړل شويو حقوقو څخه باخبره وه؟

۲۳ ماده: په خپله يوه برخه کې بيانوي چې هر څوک د هر ډول تبعيض پرته حق لري د مساوي کار په وړاندې مساوي مزد تر لاسه کړي، او حق لري د خپلو ګټو د خونديتوب لپاره اتحادېې جوړې کړي او يا هم له هغوی سره يوځاي شي.

<u>**د شکنجې، بې رحمه، غيرانساني يا سپکوونکي سلوک د منعې کنوانسيون:**</u>
د شکنجې په وړاندې کنوانسيون د ۱۹۷۸ د جون په ۲٦ نېټه نافذ شو.

لکه څرنګه چې مو وليدل ، شکنجه او د انساني کرامت مغاير مجازات د اساسي قانون د ۲۹ مادې په بنسټ منع شويدي، مګر دغې مادې ((شکنجه))

توجيه گردند؟

مــاده ۱٦، در بخــشی از خــود، حق مساوی بــرای ازدواج و تشکــیل خــانواده، و همچنــین حقــوق مســاوی در دوران ازدواج و فســخ آن را بــرای مـردان و زنــانــی کـه بـه ســن بلـوغ رسیده اند تضمــین کـرده، و ازدواج اجبـاری را منع می کند.

- آیـا دلیلـی وجـود دارد کـه براسـاس آن در قانون اساسی بـه ازدواج اجبـاری اجـازه داده شده باشد؟
- اگر چنین است، آیا به آن دلیل از طریق ایـن ماده پاسخ داده شده و رد شده است؟
- از آنجایی کـه ایـن اعلامیـه بطـور خـاص در ماده ۷ قانون اساسی مورد تاییـد قـرار گرفتـه است، آیـا مناسـب است بپنداریم کـه لویـه جرگــه از حقــوق گنجانیــده شــده در ایــن اعلامیه در زمان تصویب قانون اساسی بـاخبر بوده است؟

ماده ۲۳، در بخشی از خود، بیان می دارد که هـر شخص، بدون هـیچ گونـه تبعیض، حـق دریافـت مزد مساوی در برابر کار مساوی را داشـته، و حـق دارد اتحادیه هایی را جهت حفاظت از منافع خود تشکیل داده و یا به آن بپیوندند.

<u>**کنوانسیون منع شکنجه و دیگر رفتارها یا مجازات بی رحمانه، غیرانسانی یا تحقیر آمیز:**</u>
کنوانسـیون علیـه شـکنجه بتـاریخ ۲٦ جـون ۱۹۷۸ نافذ گردید.

همانطور که مشاهده کـردیم، شکنجه و مجـازات مغـایر بـا کرامـت انسـانی توسـط مـاده ۲۹ قـانون اساسی منع گردیده است، اما ایـن مـاده "شـکنجه"

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا ((انساني کرامت)) ندي تعریف کړي.

یا "کرامت انسانی" را تعریف نکرده است.

مونږ کولای شو پدې اړه دغه کنوانسیون ته یوه کتنه ولرو.

ما می توانیم جهت معاونت در این رابطه نظری به این کنوانسیون بیندازیم.

۱ ماده: په خپله یوه برخه کې پر یوه چا که روحي وي او که فزیکي شکنجه د شدید درد او رنج د تحمیل په توګه تعریف کړېده.

ماده ۱، در بخشی از خود، شکنجه را بعنوان تحمیل عمدی درد و رنج شدید، چه جسمی یا روحی، بالای یک شخص تعریف می کند.

۲ ماده، په خپله یوه برخه کې بیانوي چې په قطعي ډول هیڅ ډول استثنایي شرایط یا د لوړپوړي افسر یا دولتي مقام امر نشي کولای د شکنجې لپاره د توجیه په توګه استناد کړای شي.

ماده ۲، در بخشی از خود، بیان می دارد که بطور قطعی هیچ گونه شرایط استثنایی یا یک دستور از سوی افسر ارشد یا مقام دولتی نمی تواند بعنوان توجیه برای شکنجه مورد استناد قرار گیرد.

۱۴ ماده، په خپله یوه برخه کې بیانوي چې هر تصویبوونکی هېواد باید په خپل قضایي سیستم کې تضمین کړي چې د شکنجې قرباني کولای شي د زیان جبران تر لاسه کړي او د منصفانه جبران مستحق دي.

ماده ۱۴، در بخشی از خود، بیان می دارد که هر کشور تصویب کننده باید در سیستم قضایی خود تضمین نماید که یک قربانی شکنجه می تواند جبران خساره حاصل کند و و مستحق جبران خساره منصفانه و مناسب میباشد.

- یوه مناسبه مرجع چې په هغه کې یو زیانمن شخص د تاوان غوښتنه وکړي، کومه ده؟

- یک مرجع مناسب که در آن یک متضرر خواهان جبران خساره و تاوان می گردد، کدام است؟

۱۵ ماده په خپله یوه برخه کې بیانوي چې ټول تصویبوونکي هېوادونه تضمینوي چې هر هغه اقرار چې د شکنجې له لارې تر لاسه شوی وي نشي کېداي چې د زیانمن په وړاندې د اثبات د مدرک په توګه وکارول شي.

ماده ۱۵ در بخشی از خود بیان می دارد که همه کشورهای تصویب کننده، تضمین مینمایند، که هر اقراریکه از طریق شکنجه حاصل شده باشد نمی تواند بعنوان مدرک اثبات علیه متضرر مورد استفاده قرار گیرد.

- په هغه صورت کې چې یو تصویبوونکی هېواد یادشوی تضمین تامین نه کړي، څه پېښنه کېداي شي؟

- در صورتیکه یک کشور تصویب کننده تضمین مذکور را تأمین ننماید، چه اتفاق خواهد اُفتد؟

- سره لدې هم زیانمن کولای شي ددې غوښتنه وکړي چې هغه اقرار چې د شکنجې له لارې ترې اخیستل شوی، د ده د محکومیت لپاره

- با وجو این آیا متضرر میتواند خواستار آن گردد که اقراری که از طریق شکنجه حاصل شده است، در مورد محکومیت اش مورد

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونه کارول شي؟

د ماشوم د حقوقو کنوانسیون:

د ماشوم د حقوقو کنوانسیون د ۱۹۹۰ د سپټمبر په ۲ نافذ شو.

۳ ماده، ۱ پره ګراف،

دا یو پراخه اصل بیانوي چې د ماشومانو اړونده ټولو قضایاوو کې د هغوي له ډلې، د محکمو اقدامات، د ماشومانو لوړې ګټې باید لمړنی ملحوظ وي.

۱۲ ماده، ۲ پره ګراف،

حکم کوي چې په هر ډول قضایي یا اداري اقداماتو کې چې یو ماشوم اغېزمن کېږي، باید ماشوم ته ددې فرصت ورکړل شي چې خپل نظرونه مستقیماً یا د یوه استازي یا یوه مناسب شخص له لارې او ملي قوانینو په وسیله د ټاکل شوې کړنلارې د اصولو سره سم بیان کړي.

د اساسي قانون ٤۹ ماده پر ماشومانو په زوره کار کول منع کوي.

د ماشوم د حقوقو د کنوانسیون ۳۲ ماده غوښتنه کوي چې تصویبوونکي هېوادونه کم تر کمه د استخدام سن، د کار د ساعتونو او د ګمارل کېدو د شرایطو په اړه مناسب مقررات او د هغوي د رعایت د تضمین لپاره مناسبې جریمې او نور بندیزونه تعیین کړي.

٤۰ ماده

پر جرمونو د تورنو ماشومانو لپاره زیاتره شکلي حقوق او ساتنې، شهادت یا پر ګناه اعتراف ته د نه اړ ایستل کېدو په ګډون، حکم کوي.

استفاده قرار نگیرد؟

کنوانسیون حقوق طفل:

کنوانسیون حقوق طفل در ۲ سپتمبر ۱۹۹۰ نافذ گردید.

ماده ۳، پاراگراف ۱،

این اصل فراگیر را بیان می دارد که در تمام قضایای مربوط به اطفال، منجمله اقدامات محاکم، منافع علیا طفل باید ملحوظ اولی را تشکیل دهد.

ماده ۱۲، پاراگراف ۲،

حکم مینماید که در هرگونه اقدامات قضایی یا اداری که یک طفل را متاثر می سازد، میبایست به طفل این فرصت داده شود تا نظریات خود را مستقیماً یا از طریق یک نماینده یا یک شخص مناسب ودر مطابقت به اصول طرزالعمل تعیین شده توسط قوانین ملی، بیان نماید.

ماده ٤۹ قانون اساسی کار اجباری اطفال را منع می کند.

ماده ۳۲ کنوانسیون حقوق طفل فراتر رفته و خواستار آن است که کشورهای تصویب کننده حداقل سن استخدام، مقررات مناسب در مورد ساعات کار و شرایط استخدام، و جریمه های مناسب و دیگر تحریمها را جهت تضمین رعایت از آنها را تعیین نمایند.

ماده ٤۰

بسیاری از حقوق شکلی و محافظتها را برای اطفال متهم به ارتکاب جرایم، به شمول حق مجبور نشدن به شهادت دادن یا اعتراف به گناه، حکم می نماید.

(c) ketabton.com: The Digital Library

[د راتلونكي درسي ساعت لپاره د لوستلو دنده- د ښځو پر وړاندې د هر ډول تبعيض د له منځه وړلو كنوانسيون؛ د هر ډول نژادي تبعيض د له منځه وړلو نړيوال كنوانسيون؛ د اقتصادي، ټولنيزو او فرهنګي حقوقو نړيوال ميثاق؛ او د مدني او سياسي حقوقو نړيوال ميثاق]

[وظیفه خوانش برای صنف درسی آتی – کنوانسیون محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان؛ کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض نژادی؛ میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی؛ و میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی]

د ښځو پر وړاندې د هر ډول تبعيض د له منځه وړلو نړيوال كنوانسيون:

د ښځو پر وړاندې د هر ډول تبعيض د له منځه وړلو كنوانسيون د ۱۹۹۷ د ډيسمبر په ۱۸ نافذ شو.

کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان:

کنوانسیون محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان در ۱۸ دسمبر ۱۹۹۷ نافذ گردید

د اساسي قانون ۲۲ ماده د ښځو او نارينو لپاره د مساوي حقوق او فرصتونه تضمينوي، او دغه ماده د افغاني ژوند په ټولو برخو كې كارول كيږي.

ماده ۲۲ قانون اساسی حقوق و فرصتهای مساوی را برای زنان و مردان تضمین مینماید، و این ماده در تمام جوانب زندگی افغانی کاربرد دارد.

دغه كنوانسيون د تر ټولو زياتو جزئياتو په بيانولو سره تصويبوونكي هيوادونه د پوهنې، استخدام، اقتصادي او ټولنيز ژوند او د ښځو په وړاندې د مساوي سلوك او د آسانتياوو او حقوقو څخه د سړيو سره د مساوي برخمن كولو په اړه هدايت كوي.

این کنوانسیون با بیان بیشترین جزئیات، کشور های تصویب کننده را جهت اتخاذ تدابیر لازمه در مورد معارف استخدام، زندگی اقتصادی و اجتماعی و تضمین برخورد مساویانه در مورد زنان و مستفید گردیدن آنها از امکانات و حقوق مساوی با مردان، هدایت مینماید.

۱۵ ماده په ځانګړي ډول ددې غوښتنه كوي چې تصويبوونكي هيوادونه د محكمو او ديوانونو په ټولو مرحلو كې د مساوات په ګډون له نارينه وو سره د ښځو برابري تضمين كړي.

ماده ۱۵، با لاخص، خواستار این است که کشورهای تصویب کننده به زنان تساوی آنها را با مردان، به شمول مساوات در تمام مراحل طرزالعملهای محاکم و دیوان ها، تضمین نمایند.

- آيا د اساسي قانون ۲۲ ماده او همدارنګه د كنوانسيون ۱۵ ماده، د ښځو په وړاندې پر تبعيض ولاړو كړنلارو او سرچينو د كارولو په اړه د دولت ممانعت كوي؟
- د غير رسمي عدلي سيستم په اړه څه فكر كوئ؟
- آيا د حقوقو رياست كولاي شي په قانوني

- آیا ماده ۲۲ قانون اساسی، و همچنین ماده ۱۵ کنوانسیون، دولت را از استفاده از منابع و طرزالعمل های تبعیض آمیز در مورد زنان ممانعت مینماید؟
- در مورد سیستم عدلی غیر رسمی چه فکر میکنید؟
- آیا ریاست حقوق می تواند بطور قانونی

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه هغه قضیه چې یوه ښځه پکې شامه وي، داسې شریعت یا جرګې ته راجع کړي چې په هغه کې یوازې د ښځې پلار یا د هغې مېړه اجازه ولري چې د ښځې لخوا د دعوي اقامه وکړي؟

قضـیه ای را کـه یـک زن در آن شـامل اسـت بـه شـریعت یـا جرگـه ای محـول نماید که آن صرف پدر یا شـوهر زن اجـازه داشـته باشـند کـه ازجانـب زن اقامـه دعـوی نماید؟

۱٦ ماده، ۱ پره ګراف،

د واده پر مسئله غور کـوي او ددې غوښـتنه کـوي چې د کنوانسیون تصویبوونکي هېوادونـه د نارینـه وو اوښځو د مساوات پـر بنسـټ پـه آزاده توګـه د ژوند د ملګـري د ټـاکلو حـق؛ د اولادونـو اړونـده مسائلو کې د والـدینو پـه توګـه مسـاوي حقـوق او دنـدې؛ او د مالکیـت، اکتسـاب، برخمنتـوب او د شتمنۍ د واک پـه هکلـه یـو شـان حقـوق تضـمین کړي.

ماده ١٦، پاراگراف ۱،

به مسئله ازدواج رسیدگی مینماید و خواستار ایـن است که کشورهای تصویب کننده کنوانسیون، بر مبنای اصل مساوات مرد و زن، حق مساوی جهت انتخـاب آزادانـه یـک همسـر؛ حقـوق و وظـایف یکسـان بعنـوان والـدین در مسـائل مـرتبط بـا فرزندانشـان؛ و حقـوق یکسـان در ارتبـاط بـا مالکیت، اکتساب، برخورداری، و اختیـار دارایـی را تضمین نمایند.

۱٦ ماده، ۲ پره ګراف،

بیـانوي چـې د یـوه ماشـوم کـوژده او واده هـېڅ حقوقي اثر نلري، او باید په قوانینو کې د واده د تر ټولو کم سـن د تعیین او د ټولـو ودونـو د رسـمي ثبتولو د ملزوم والـي پـه هکلـه ټـول لازم اقـدامات وکړي.

ماده ١٦، پاراگراف ۲،

بیـان می دارد که نـامزدی و ازدواج یـک طفـل هیچ اثر حقوقی ندارد، و تمام اقـدامات لازم بایـد جهـت تعیـین حـداقل سـن ازدواج در قـوانین و ملزوم ساختن ثبـت رسـمی تمـام ازدواجهـا انجـام گیرند.

<u>د هر ډول نژادي تبعیض د له منځـه وړلـو نړیـوال کنوانسیون:</u>

د هر ډول نژادي تبعیض د لـه منځـه وړلـو نړیـوال کنوانسیون د ۱۹٦۹ د جنوري په ٤ نېټه نافذ شو.

<u>کنوانسیون بین المللی محو تمـام اشـکال تبعـیض نژادی:</u>

کنوانسیون بین المللی محـو تمـام اشـکال تبعـیض نژادی در ٤ جنوری ۱۹٦۹ قابل اجرا گردید.

د اساسي قانو ن ۲۲ مـاده د افغانسـتان د اتبـاعو تـر منځ هر ډول تبعیض او تمـایز ممنـوع کـړی دي. ٤ ماده بیانوي چې د افغانستان ملت له مختلفو قومونـو څخـه جـوړ شـویدی، او د اساسـي قـانون زیـاتره احکام بیانوي چې د اسلام د سپېڅلي دین د دواړو مذهبونو پیروان د افغانستان اتباع دي. نژادي تبعیض لکه څرنګه چې مطرح شول، په اساسي قـانون کـې ندی ذکر شوی.

ماده ۲۲ قانون اساسی هر نوع تبعیض و تمایز بـین شهروندان افغانستان را ممنـوع مـی سـازد. مـاده ٤ بیان می دارد که ملت افغانسـتان متشـکل از اقـوام مختلف است، و بسیاری از احکـام قـانون اساسـی بیـان مـی دارنـد کـه پیـروان هـر دو مـذهب دیـن مقدس اسلام شهروندان افغانستان هسـتند. تبعـیض نژادی، طوری که مطرح گشت، در قانون اساسـی ذکر نگردیده است.

((نژادي تبعيض)) د دغه کنوانسيون د لمړۍ مادې په لمړي پره گراف کې په پراخه ډول تعريف شويدي تر څو د ((نژاد، رنګ، نسب، مليت يا قومي سرچينې ...)) په بنسټ تبعيض احتوا کړي.

- ((قومي سرچينه)) څه معني لري؟
- آيا تاسو فکر کوئ چې د دغه کنوانسيون احکام د قبيلوي سرچينې پر بنسټ تبعيض په پام کې نيولی دي؟
- آيا دغه پوښتنه په افغانستان کې ارزښتناکه ده؟
- آيا په تېرو کې د قبيلوي سرچينې په بنسټ تبعيض شويدي؟

دغه کنوانسيون په **۵** ماده کې بيانوي چې تصويبوونکي هېوادونه به هڅه وکړي چې هر ډول تبعيض له منځه يوسي او د قانون په وړاندې مساوي حقونه او په بشري او مدني حقوقو کې د شموليت کې د بشپړ پوښښ د برخمنتيا تضمين وکړي.

٦ ماده بيانوي چې:

غړي (تصويبوونکي) هېوادونه ډاډ ورکوي چې د خپلې واکمنۍ په حوزه کې د هر چا خونديتوب او د باصلاحيته ملي محکمو او نورو دولتي ارگانونو له لارې د هر هغه نژادي تبعيض مناسب جبران چې د ده بشري حقوق او اساسي خپلواکۍ د دغه کنوانسيون سره په مغايرت کې نقض کړي، او همدارنګه د هر ډول هغه تاوان چې د دغه ډول تبعيض په پايله کې اوښتی دی د کافي او عادلانه جبران يا د حق د استرداد د غوښتلو حق، تضمين کړي.

"تبعيض نژادی" در **ماده ۱، پاراگراف ۱**، اين کنوانسيون بطور گسترده تعريف گرديده است تا تبعيض "برمبنای نژاد، رنگ، نسب، مليت يا منشا قومی و غيره را احتوا نمايد".

- "منشاء قومی" به چه معنی است؟
- آيا شما فکر می کنيد که احکام اين کنوانسيون، تبعيض برمبنای منشاء قبيلوی را در نظر گرفته است؟
- آيا اين سوال در افغانستان مهم می باشد؟
- آيا در گذشته تبعيض بر مبنای منشاء قبيلوی صورت گرفته است؟

اين کنوانسيون در **ماده ۵** بيان می دارد که کشورهای تصويب کننده تلاش خواهند کرد، تبعيض نژادی را در تمام اشکال آن محو نمايند و حق تمام اشخاص را برای مساوات در برابر قانون و برخورداری از پوشش کامل شموليت از حقوق بشری و مدنی، تضمين نمايند.

ماده ٦ بيان می دارد که:

کشورهای عضو (کشورهای تصويب کننده) اطمينان خواهند داد که در حوزه حاکميت خويش برای هر شخص محافظت و جبران خساره موثر را از طريق محاکم باصلاحيت ملی و ديگر نهادهای دولتی، دربرابر هر اقدام تبعيض نژادی که حقوق بشری و آزاديهای اساسی وی را در مغايرت با اين کنوانسيون نقض می نمايد، و همچنين حق درخواست جبران خساره کافی و عادلانه و يا استرداد حق را به خاطر هر گونه خسارتی که در نتيجه چنين تبعيضی متحمل شده است، تضمين خواهند کرد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- آیـا پـه افغانسـتان کـې ملـي محکمې او نـور دولتــي ارګانونــه شــته چــې (د شــخص خونديتوب او هغه ته د تاوان مناسب جبـران) تر سره کړي؟

- دوي کوم دي؟

- آيا د بشر د حقوقو خپلواک کميسيون کولاي شي د تاوان مناسب جبران چمتو کړي؟

د اقتصـادي، ټـولنيزو او فرهنګـي حقوقـو نړيـوال ميثاق:

د اقتصـادي، ټـولنيزو او فرهنګـي حقوقـو نړيـوال ميثاق د ۱۹۷٦ د جنوري په ۳ نافذ شو.

۳ مـاده بيـانوي چـې د کنوانسـيون تصـويبوونکي هېوادونه ژمنه کوي چې د نارينه وو او ښـځو لپـاره مســاوي حقــوق؛ د ټولــو اقتصــادي، ټــولنيزو او کلتـوري حقوقـو څخـه بـرخمن کېـدل چـې پـه کنوانسيون کې بيان شويدي د نورو حقوقو، د کـار او د مساوي کار د درلودلو په حـال کې د مسـاوي معاش درلودلو حق، د سوداګريزو اتحاديو جوړول او د قانوني اعتصاباتو مشري، ټـولنيز خونـديتوب او بيمـه، د کـورنې سـاتنه او ملاتـړ د ژونـد د مناسبو معياري حقوقو سره سم د خوړو، جامې او مناسـب استوګنځي په ګډون؛ د روحـي او جسـمي روغتيـا حق د تر ټولو لوړ ستنډرډ سره سم، د پـوهنې حـق او په کلتوري ژوند کې د ګـډون حـق او د علمـي پرمختګونو څخه ګټه اخيستنه تضمينوي.

د مدني او سياسي حقوقو نړيـوال ميثاق:

د مدني او سياسي حقوقو نړيـوال ميثـاق د ۱۹۷٦ د مارچ په ۲۳ نېټه نافذ شو.

په داسې حـال کـې چـې پـه دغـه ميثـاق کـې ډېـر زيات شمېر مدني او سياسي حقـوق چـې پـه نـورو

- آیــا محــاکم ملــی و نهادهــای دولتــی در افــــغانســــتان وجــود دارند کـه (محافظـت و جــــبران خــــساره مـؤثر بـه شـخص) را انجام دهند؟

- آنها کدام اند؟

- آیا کمیسیون مستقل حقـوق بشـر مـی توانـد یک جبران خساره موثر را فراهم نماید؟

میثاق بـین المللـی حقـوق اقتصـادی، اجتمـاعی و فرهنگی

میثـاق بـین المللـی حقـوق اقتصـادی، اجتمـاعی و فرهنگی در ۳ جنوری ۱۹۷٦ نافذ گردید.

ماده ۳ بیان میدارد که کشورهای تصـویب کننـده کنوانسیون متعهد میشوند که بـرای مـردان و زنـان حقوق مساوی مسـتفید گردیـدن از تمـام حقـوق اقتصادی، اجتماعی و کلتوری کـه در کنوانسـیون بیان گردیـده بشـمول دیگـر حقـوق، حـق کـار و داشتن مزد مساوی در حالت کـار مسـاوی، ایجـاد اتحادیـه تجـارتی و رهبـری اعتصـابات قـانونی، مصـؤنیت اجتمـاعی و بیمـه، محافظـت و معاونـت خـانواده در مطابقـت بـا حقـوق اسـتاندرد مناسـب زندگی بشمول غـذا، لبـاس و خانـه مناسـب؛ حـق صحت روحی و جسمی در مطابقـت بـا بلنـدترین اسـتاندرد، حـق تعلـیم و حـق سـهیم گردیـدن در زندگی کلتوری و استفاده از پیشرفت های علمـی را تضمین نمایند.

میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی

میثاق بـین المللـی حقـوق مـدنی و سیاسـی در ۲۳ مارچ ۱۹۷٦ نافذ گردید.

درحالی که ایـن میثـاق شـامل بسـیاری از حقـوق مــدنی و سیاســی کــه در دیگــر میثاقهــا و

(c) ketabton.com: The Digital Library

میثاقونو او کنوانسیونونو کې هم څېړل شوي دي، راغلي دي، دغه میثاق همدارنګه نور هغه شمېر اضافي حقوق تضمینوي چې د یادولو وړ دي مګر په اساسي قانون کې د دوي یادونه نده شوې.

کنوانسیونهای نیز مورد بازبینی قرار گرفته، میباشد، این میثاق همچنان حقوق اضافی دیگری را تضمین مینماید که قابل یاداوری بوده ولی در قانون اساسی از آنها تذکر بعمل نیامده است.

٦ ماده:

د ژوند حق او د اعدام جزاء څېړي او په خپله یوه برخه کې بیانوي چې:

- د اعدام حکم کېداي شي یوازې د لویو جرمونو او د باصلاحیته محکمې د وروستنی پرېکړې څخه وروسته پلی شي.
- په اعدام محکموم هر شخص باید د دغه حکم په اړه د بښنې یا د تخفیف د غوښتلو د حق څخه برخمن وي او دغه حق په ټولو قضایاوو کې تضمین شوی دی.
- د اعدام حکم باید د هغه جرمونو په اړه چې د ۱۸ کلونو څخه د کمو اشخاصو او امېدوارې ښځې لخوا کېږي، تطبیق نشي.

ماده ٦:

حق زندگی و مجازات اعدام را بررسی مینماید و در بخشی از خود بیان می دارد که:

- حکم اعدام می تواند صرف به خاطر جنایات وخیم و پس از حکم نهایی صادره از سوی یک محکمه باصلاحیت تطبیق گردد.
- هر شخص محکوم به اعدام، باید از حق درخواست عفو یا تخفیف مجازات در مورد این حکم مستفید باشد و این حق قابل تطبیق در تمام قضایا تضمین میباشد.
- حکم اعدام نباید در مورد جرایمی که از سوی اشخاص کمتر از ۱۸ سال و حامله صورت میگیرد، تطبیق گردد.

۹ ماده،

د نیولو او توقیف پر مسئله غور کوي او په خپله یوه برخه کې بیانوي:

- هر هغه څوک چې نیول کېږي باید د نیولو په وخت کې د نیول کېدو له دلایلو خبر شي او باید سمدلاسه د هر ډول منسوب تور څخه خبر کړل شي.
- هر څوک چې د جنایي تور له کبله نیول او توقیف شوی دی باید فوراً د یوه قاضي په وړاندې راوړل شي او باید په یوه موجه زماني محدوده کې محاکمه یا خوشی

ماده ۹،

به مسئله دستگیری و بازداشت می پردازد و در بخشی از خود، بیان می دارد:

- هر کسی که دستگیر می شود میبایست در حین دستگیری از دلایل دستیگری آگاه گردد و باید فوراً در مورد هرگونه اتهام منسوب مطلع گردد.
- هر شخصی که به خاطر اتهام جنایی دستگیر و بازداشت شده است باید فوراً در برابر یک قاضی آورده شود و میبایست در یک محدوده زمانی موجه محاکمه شده یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړل شي.

- تـولیزه قـاعـده بایـد دا نـه وي چـې محاکمې ته منتـظر دې د پولیسو پـه توقیـف کې وي.

- هر څوک چې د نیول کېدو یا توقیف له کبله له خپلواکۍ څخه بې برخې شوی وي بایـد وکولای شي د محکمې په وړانـدې د قضـایي غور څخه بـرخمن کـړل شـي ترڅـو محکمـه وکولای شي د ځنډ پرته د توقیـف د قانونیـت په اړه پرېکړه وکړي، او په هغه صـورت کـې چـې توقیـف غیـر قـانوني وي، توقیـف شـوی شخص باید خوشې کړل شي.

- هر څوک چې د غیـر قـانوني نیـول کېـدو یـا توقیف قرباني شي باید د تاوان د جبـران لپـاره د رعایت وړ حق ولري.

۱۰ ماده،

په خپله یوه برخه کـې بیـانوي چـې توقیـف شـوي تورن اشخاص باید د محکومـو کسـانو څخـه جـلا کړل شي، او توقیف شوي نوي ځوانان باید د بالغو اشخاصـو څخـه جـلا وسـاتل شـي او ژر تـر ژره د محاکمې لپاره حاضر کړل شي.

۱٤ ماده،

د جنایت په ارتکاب د تورنو اشخاصـو پـر حقوقـو غور کوي، په خپله یوه برخه کې بیانوي چې تورن شخص باید د لاندې حقوقو څخه برخمن وي.

- د منصـفانه او علنـي دعـوي اسـتماع (د هغـه مواردو پرته چې غیر علني محاکمه د قانون او تر ځانګړو شرایطو لانـدې مجاز وي) د یـوې ځـانګړې، باصـلاحیته، خپلـواکې او بـې پـرې محکمې لخـوا چـې د قـانون لـه مخـې جـوړه

رها گردد.

- قاعده کلی نباید این باشد کـه اشخاصـی کـه منتظر محـاکمه هستند در توقیـف پـولیس قرار گیرند.

- هـر شـخصی کـه بواسـطه دسـتگیری یـا بـازداشت از آزادی محـروم شـده باشـد بـایـد بتوانـد در برابـر یـک محکمـه از رسیـدگی قضـایی مسـتفید گـردد تـا محکمه بدون تأخـیر در مـورد قـانونیت بازداشـت تصـمیم بگیـرد، و در صـورتی کـه بازداشـت غیـرقـانـونی باشـد، وی را رها سازد.

- هر شخصی که قربانی دستگیری یا بازداشت غیرقانونی بوده است بایـد حـق قابـل رعایـت برای جبران خساره داشته باشد.

ماده ۱۰ ،

در بخشی از خود بیان می دارد که اشخاص متهم بازداشت شده بایـد از اشـخاص محکـوم علیحـده گردند، و نوجوانان بازداشت شده باید از اشخاص بالغ جدا نگاه داشته شده و هر چـه زودتـر جهـت محاکمه حاضر گردد.

ماده ١٤،

به حقوق اشخاص متهم بـه ارتکـاب جنایـت مـی پـردازد، در بخشـی از خـود، بیـان مـی دارد کـه شخص متهم باید از حقوق ذیل مستفید باشد.

- استماع دعوی منصفانه و علنـی (بـه اسـتثنائی مواردی که محاکمه غیرعلنی توسط قـانون و تحـت شـرایط خـاص اجـازه داده میشـود) توسط یک محکمـه اختصاصـی باصـلاحیت، مستقل، و بی طرف که از سوی قانون ایجاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوې وي.

شده باشد.

- بېگناه ګڼل کېدل تر هغه وخته چې د قانون سره سم مجرم ثبوت شوی نه وي.

- بیگناه پنداشته شدن تا زمانی که بر طبق قانون مجرم اثبات گردد.

- د وارده اتهام د ماهيت او علت څخه ژر تر ژره د متهم خبرول په جزئياتو او په هغه ژبه چې نوموړی پرې وپوهېږي.

- آگاه ساختن بلافاصله متهم از ماهیت و علت اتهام وارده با جزئیات و به زبانی که وی آن را بفهمد.

- د دفاعيې د چمتو كولو او د هغه مدافع وكيل سره چې د تورن په ټاكنه وي، د اړيكو لپاره د كافي وخت او امكاناتو درلودل .

- داشتن زمان و امکانات کافی برای آماده سازی دفاعیه و ارتباط با وکیل مدافع که به انتخاب شخص متهم باشد.

- د غير موجه وقفې پرته محاكمه كېدل.

- محاکمه شدن بدون وقفه غیر موجه.

- حاضرېدل او خپله د متهم لخوا دفاع يا د منتخب مدافع وكيل له لارې، د دغه حقوقو په اړه خبرتيا تر لاسه كول او د بېوزلې په صورت كې په وړيا توګه د لګښت پرته د مدافع وكيل موندل.

- حاضر شدن و دفاع از سوی خود متهم یا از طریق وکیل مدافع منتخب، آگاهی یافتن در مورد این حقوق، و در صورت تنگدستی دریافت وکیل بدون هزینه.

- د مقابل لوري د شهودو استنطاق، د شهود احضار، او محكمې ته د مغايرو شهودو راغوښتل.

- استنطاق شهود طرف مقابل، احضار شهود، و فراخواندن شهود مغایر در محکمه

- د اړتيا په وخت كې د يوه ژباړونكي د وړيا مرستې څخه برخمنتيا

- در صورت نیاز، برخورداری رایگان از معاونت یک ترجمان

- پر ځان د شهادت يا پر ګناه اقرار ته نه اړ ايستل كېدل.

- مجبور نشدن به شهادت علیه خود یا اقرار به گناه.

- د يوې لوړې محكمې لخوا د قانون سره سم د محكوميت بيا كتنه.

- بازبینی محکومیت توسط یک محکمه فوقانی بر طبق قانون.

- د هغه محكوميت له كبله د اوښتي تاوان جبران ، چې د قضايي تېروتنو له كبله وي.

- جبران خساره به خاطر محکومیتی که ناشی از اشتباهات قضایی باشد.

- د عين جرم لپاره د نوې محاكمې منع

- منع محاکمه مجدد برای عین جرم

(c) ketabton.com: The Digital Library

V. د اساسي حقوقو اجراء

ښوونيزې موخې- ۱۱ او ۱۲ درسي ساعتونه

- د دولـت د اجرائيـه او مقننـه څـواک لخـوا د قدرت څخه د ناوړه ګټې اخيستنې د کنټـرول د وسيلې په توګه د قضائيه ځواک د خپلواکۍ د ارزښت بيان
- د اجرائيـوي شـعبې د اقـداماتو څخـه قضـايي بياکتنې د مفهوم تشريح
- د موضوعه قوانينو د قضايي بيـاکتنې د مفهـوم تشريح
- د قضايي بياکتنې د اصولو شرح

(الف). سريزه

مونږ اوس څو درسي ساعتونه د افغانستان په اساسي قانون کې د معيين شويو اساسي بشـري حقوقـو، او څـو هغـه ميثـاقونو او نړيوالوکنوانسـيونو څېړلـو تـه ځـانګړي کـړي چـې د افغانسـتان لخـوا تيويـب شويدي.

مونږ همدارنګه پـه افغـان دولـت کـې د جمهـوري سيستم په اړه چې د دريو جلا مګر مسـاوي برخـو څخه جوړ شوی، پر پراخه بحث لاس پورې کړ او د کنټرول او توازن پر اصولو مو بحث وکړ.

مونږ د ۱۱٦ مادې څخه پوهيږو چې قضائيه ځواک د دولت يو خپلواک ارګان دی چې مشـري يـې د سـترې محکمـې لخـوا کيـږي. مګـر د قضـايي خپلواکۍ معني څه ده، او د هغه اساسي حقوقـو پـه دفاع کې چې د افغانسـتان د خلکـو لپـاره تضـمين شويدي، د هغه رول څه دی؟

V. اجرای حقوق اساسی

اهداف آموزشی – ساعات درسی ۱۱ و ۱۲

- بيـــــان اهميـت اســـتقلال قـــوه قضـائيه بعنـوان وســـيله کنـــترول علـــيه سـوء اســـتفاده از قـــدرت توسـط قـوا اجرائيـه و مقننه دولت
- تشريح مفهوم بازبينی قضائی از اقدامات شعبه اجرائيوی
- تـــشريح مفهـوم بـازبينی قضـائی قـوانين موضوعه
- شرح اصول بازبينی قضائی

(الف). مقدمه

مـا اکنـون چنـدين سـاعات درسـی را بـه بررسـی حقوق اساسی بشری معيين شده در قـانون اساسـی افغانسـتان و چنـدين ميثاقهـا و کنوانسـيونهای بـين المللی که از سوی افغانستان مـورد تصـويب قـرار گرفته اند پرداخته ايم.

ما همچنين در مورد سيسـتم جمهـوری در دولـت افغانسـتان، کـه متشـکل از سـه شـعبه مجـزا ولـی مساوی می باشـد، بـه بحـث گسـترده پـرداختيم و اصول کنترول و تعادل را مورد بحث قرار داديم.

ما از ماده ۱۱٦ مـی فهمـيم کـه قـوه قضـائيه يـک ارگـان مستقل از دولـت اسـت کـه توسـط سـتره محکمـه رهبـری مـی گـردد. امـا معنـای اسـتقلال قضـائی چيسـت، و نقـش آن در دفـاع از حقـوق اساسی بشری کـه بـرای مـردم افغانسـتان ضـمانت شده است چيست؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا هغه پوښتنې دي چې د دغه کورس په اوږدو کې زموږ پاملرنه ځانته جلبوي.

اینها سوالاتی هستند که توجه ما را در طول این کورس به خود جلب خواهند کرد.

(ب) . قضايي خپلواکي

موږ وکتل چې د ۱۱٦ مادې سره سم قضائيه ځواک په افغانستان کې د دولت يو خپلواک ارګان دي، چې د دولت د نورو رکنونو څخه ګوښه مګر د اجـــرائيه او مقننه ځواکونو سره مساوي دی.

(ب). استقلال قضائی

مـا مشـاهـده کـردیم که برطبق ماده ۱۱٦، قـوه قضائـیه در افغـانسـتان یـک ارگـان مستـقل از دولـت است، کـه مجـزا ولـی مساوی با شـعبات اجـرائـیوی و مقننه دولت می باشد.

ستره محکمه يو وزارت، يـو رياست، يا يو دفتر ندی.

ستره محکمه یک وزارتخانه، یک ریاست، یا یک دفتر نیست.

ستره محکمه د هغه څه چې ((عدلي او قضايي سکتور)) نوميږي، يوه برخه نده.

ستره محکمه بخشی از آنچه که بعنوان "سکتور عدلی و قضائی" نامیده میشود، نمی باشد.

داسې يو ليد د خپلواکه قضائيه ځواک ماهيت له ګواښ سره مخ کوي.

چنین دید، ماهیت یک قوه قضائیه مستقل را مورد تهدید قرار می دهد.

موږ داسې وليدل چې د قضائيه ځواک د خپلـواکی ارزښت پـه نړيـواله کچه پيژندل شوی دی.

ما همچنین مشاهده کردیم که اهمیت استقلال قوه قضائیه در سطح بین المللی مورد شناسایی قرار گرفته است.

دا ارزښـت پـدې اصـل ولاړ دی چې قضائيه ځـواک بايـد د دولـت د مقننه او اجرائيه ځـواک پـر اقداماتو خپلـواک او آزاد کنټرول ولري.

این اهمیت بـر مبنای این اصل اساسی که قوه قضائیه باید کنترول مستقل و آزاد را بـالای اقدامات شعبات مقننه و اجرائیه دولت داشته باشد، استوار است.

(ج). قضايي مرور

د يوه خپلواک قضائيه ځواک اصل د يوه نوي او مخ پر ودې جمهوريت لپاره چې د لسيزو جنګ جګړو وروسته جوړ شوی، مهم دی.

(ج). مرور قضائی

اصل یک قوه قضائیه مستقل خصوصاً برای یک جمهوری جوان و درحال انکشاف که پس از دهه ها آشفتگی ایجاد شده است، مهم می باشد.

د يوه جمـــهوريت پـه بڼـه د افغانستان بقاء په اساسي قـــانـون کې د اساسي حقوقو د دفاع لپـاره د دولت د دری ګونو ځواکونو له وړتيا سره تړلې ده.

بقای افغانستان بعنوان یک جمهوری به توانایی هر سه شعبه دولت جهت دفاع از حقوق اساسی مطرح شده در قانون اساسی بستگی خواهد داشت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پارلمان قوانين تصويبوي. ولسمشر د کورنيو چارو وزارت، نورو وزارتونو، لوي څارنوالۍ له لارې قوانين تطبيقوي.

د دغه اساسي حقوقو په اړه د قضائيه ځواک ونډه څه ده؟

په بله وينا د دغه حقوقو د خونديتوب د تضمين وروستنی مسئوليت د چا په غاړه دی؟

د بحث لپاره فرضي سناريو
راځئ چې دوه فرضي قضيې تر بررسی لاندې ونيسو.

<u>لمړی سناريو:</u>

- راځئ فرض کړو چې پارلمان يو قانون تصويبوي او ولسمشر هغه توشيح کوي چې د هغه په بنسټ د پارلمان يا د ولسمشرۍ د ماڼۍ مخې ته د پنځوسو تنو څخه د زياتو کسانو راغونډېدل د دولت د يوه عمل په وړاندې د اعتراض لپاره، غير قانوني اعتراض ګڼل کېږي او جرم ګڼل کېږي.
  - o آيا ددې قانون په باره کې کومه ستونزه شته؟ (۳٦ ماده)
  - o آيا يو علاقمند ښاري کولای شي له دغه قانون سره په يوه اعتراض کې د ګډون نه مخکې چلينج وکړي؟
  - o که ستره محکمه دغه قضيه وڅېړي او پرېکړه وکړي چې دغه قانون د اساسي قانون سره په ټکر کې دی ځکه د سوله ايزو غونډو او اعتراضونو حق چې د ۳٦

پارلمان قوانین را تصویب می کند. رئیس جمهور، از طریق وزارت داخله، دیگر وزارتخانه ها، و دفتر لوی سارنوال، قوانین را تطبیق می کند.

نقش شعبه قضائی در ارتباط با این حقوق اساسی چیست؟

به عبارت دیگر، وظیفه و مسئولیت نهایی برای تضمین حفاظت از این حقوق بر دوش چه کسی است؟

سناریوهای فرضی برای بحث
بیایید دو سناریوی فرضی را مورد بررسی قرار دهیم:

<u>سناریوی اول:</u>

- بیایید فرض کنیم که پارلمان یک قانونی را تصویب مینماید و رئیس جمهور آنرا توشیح میدارد که به اساس آن، گردهمایی بیش از ۵۰ نفر در عین زمان در مقابل پارلمان یا قصر ریاست جمهوری جهت اعتراض به یک عمل انجام شدۀ دولت، اعتراض غیرقانونی پنداشته شده و جرم محسوب میگردد.
  - o آیا کدام مشکلی در مورد چنین قانونی وجود دارد؟ (ماده ۳٦)
  - o آیا یک شهروند علاقه مند می تواند این قانون را قبل از شرکت در یک اعتراض مورد چالش قرار دهد؟
  - o اگر ستره محکمه در نهایت، این قضیه را مورد بازبینی قرار دهد و تصمیم بگیرد که این قانون مغایر با قانون اساسی است زیرا حق اجتماعات مسالمت آمیز و اعتراض، که برطبق ماده

(c) ketabton.com: The Digital Library

مادې په بنسټ يو اساسي حق دی، نقض کيږي.

- ستره محکمه پدې اړه کوم صلاحيت لري؟

- آيا ستره محکمه کولای شي دغه قانون باطل يا غير قابل الاجراء اعلان کړي (کنټرول او توازن) که يوازې مسئله د ۵۱ مادې سره سم ښاري ته د تاوان په ورکړې حل او فصل کوي؟

- آيا پارلمان يا ولسمشر د سترې محکمې پريکړه مني؟

- پارلمان او ولسمشر ته کومې لارې شته؟

- آيا اوضاع به متفاوته نه وي چې د ولسمشرۍ د ماڼۍ څخه بهر د ۵۰ تنو څخه د زياتو خلکو د يوې مظاهرې جوړوونکي ونيول شي، او د تيت کېدو د امر د نه منلو له کبله د پوليسو لخوا په جرم متهم کړل شي؟

مباحثه:

دغه پوښتنې ستونزمنې دي، ځکه اساسي قانون په صراحت سره ندي بيان کړي چې آيا ستره محکمه صلاحيت لري چې هغه قانون چې په سمه توګه تصويب شويدي، پدې بنسټ چې د اساسي قانون سره په ټکر کې ديي، باطل کړي.

لکه څرنګه چې پوهيږو تر ټولو نږدې حکم ۱۲۱ ماده ده چې بيانوي ((د قوانينو، تقنيني فرمانونو، بين الدول معاهداتو او نړيوالو ميثاقونو د سمون څېړنه د اساسي قانون سره او د حکومت يا محکمو په غوښتنه د هغوی تفسير د احکام د قوانينو سره سم

۳۶ است يک حق اساسی است ، نقض ميگردد.

- ستره محکمه در اين مورد از چه صلاحيت برخوردار است؟

- آيا ستره محکمه می تواند اين قانون را باطل و غيرقابل اجرا اعلان کند (کنترول و تعادل) يا صرف مسئله را با دادن جبران خساره به يک شهروند برطبق ماده ۵۱ حل و فصل نمايد؟

- آيا پارلمان و رئيس جمهور تصميم ستره محکمه را خواهند پذيرفت؟

- پارلمان و رئيس جمهور چه انتخاب هايی خواهند داشت؟

- آيا اوضاع متفاوت نخواهد بود اگر يک سازمان دهنده مظاهره درخارج از قصر رياست جمهوری دستگير شود و در يک گردهمايی بيش از ۵۰ نفر، به خاطر سرکشی ازامر **پراگنده شدن** ازسوی پوليس متهم بجرم گردد؟

مباحثه:

اين سوالات مشکل اند، زيرا قانون اساسی به صراحت بيان نکرده است که آيا ستره محکمه صلاحيت دارد تا قانونی را که به طور درست تصويب شده است، برمبنای اين که مغاير با احکام قانون اساسی است باطل کند.

طوريکه می دانيم نزديک ترين حکم، ماده ۱۲۱ است، که ، بيان می کند " بررسی مطابقت قوانين، فرامين تقنينی، معاهدات بين الدول و ميثاق های بين المللی با قانون اساسی و تفسير آنها براساس تقاضای حکومت و يا محاکم، مطابق به احکام

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ستري محکمې صلاحيت دی)).

قانون از صلاحیت ستره محکمه میباشد ″.

د ((د محکمو په غوښتنه)) څه معني لري؟

عبارت ″به تقاضای محاکم″ به چه معنی است؟

آيا په هغه فرضي سناريو کې چې پرې بحث وشو، د اساسي قانون سره د تصويب شوي قانون مغايرت کېداي شي د ۱۲۱ مادې په اساس د محکمو لخوا سترې محکمې ته د غوښتنې موضوع شي؟

آیا در سناریو فرضی که روی آن بحث صورت گرفت، مغایرت قانون تصویب شده با قانون اساسی، میتواند موضوع درخواست به ستره محکمه از طرف محاکم، براساس ماده ۱۲۱ قرار گیرد؟

که ټول موافق شو چې په فرضي سناريو کې د نظر وړ قانون، په څرګنده د اساسي قانون ۳۶ ماده نقضوي، پدې حالت کې که ستره محکمه ونشي کولاي د خپل حکم په صادرولو سره د دغه شان قانون د تطبيق مخه ونيسي، آيا ستره محکمه کولاي شي د اساسي قانون سره د مغايرو قوانينو د مخنيوي په اړه پر مقننه څواک اغېزناک کنټرول ولري؟

اگر همه ما موافقت داشته باشیم که قانون مورد نظر در سناریوفرضی، واضحاً ماده ۳۶ قانون اساسی را نقض می کند، دراین حالت اگر ستره محکمه نتواند با اصدار حکم خویش مانع تطبیق این قانون گردد، آیا ستره محکمه می تواند ازداشتن کنترول مؤثر در مورد ممانعت قوه مقننه از اتخاذ قوانین مغایر باقانون اساسی مستفید باشد؟

په بله وينا، آيا محکمه کولاي شي مخکينو عطف وړ دوه ډوله زيانونو د کموالي حکم وکړي- (د مخکينيو زيانونو جبران) او په راتلونکي پورې اړوند (په راتلونکي کې د حق د عملي کولو صلاحيت) ؟

به عبارت دیگر، آیا محکمه می تواند به دو نوع کاهش ضررقابل عطف به ماسبق حکم نماید – (جبران خساره بسبب خسارات قبلی) و مرتبط به آینده (صلاحیت اعمال حق در آینده)؟

پدې سناريو کې آيا هغه شخص چې يوه مظاهره يې جوړه کړېده کولاي شي محکمې ته لاړ شي او د راتلونکي لپاره د حکم غوښتنه وکړه، تر څو اجازه ورکړل شي چې د بحث شوي قانون د شتون سره سره مظاهره وشي، يا داچې مظاهره کوونکي خلک ونيول شي او د بحث وړ قانون د جنايي قضاياوو د يوې برخې په توګه له ننګونې سره مخ کړي؟

در این سناریو، آیا شخصی که سازماندهنده یک مظاهره است می تواند به محکمه رفته و خواستار حکمی برای آینده گردد، تا اجازه داده شود که مظاهره ای علی رغم موجودیت قانون بحث شده، انجام گیرد، یا اینکه مردم مظاهره کننده، دستگیر شوند، و قانون مورد بحث را بعنوان بخشی از قضایای جنایی خود به چالش کشند؟

راځئ دغه پوښتنه په څو برخو ووېشو:

بیایید این سوال را به چند بخش تقسیم کنیم:

- آيا يو څوک کولاي شي د دولت په وړاندې

- آیا یک شخص می تواند یک دعوی را علیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعوي پيل کړي؟

- ۱۲۰ ماده په خپله يوه برخه کې بيانوي چې ستره محکمه بايد د هغه دعواګانو په اړه چې دولت پکې مدعي عليه دی، غور وکړي.
- آيا ۱۲۰ ماده د يوه شخص لپاره پر دولت د دعوي د اقامې لپاره کافي ده؟
- پدې سناريو کې هغه شخص چې د مظاهرې مشري کوي، د چا په وړاندې به دعوي وکړي؟
- که ستره محکمه هغه قانون د اساسي قانون سره مغاير او غير قابل الاجراء اعلان کړي، آيا دولت د هغه متابعت ته اړ دی.
- ۷۵ ماده ۱ پره ګراف بيانوي چې دولت مکلف دی چې د اساسي قانون، نورو قوانينو حکمونه او د محکمو وروستنی پرېکړې پلې کړي.
- آيا دغه ماده مطرح شوې پوښتنې ته ځواب ورکوي؟

آيا نتيجه به توپير ولري که چېرې د يوه موضوعه قانون په ځاي د مظاهرې ممانعت ، د کورنيو چارو وزارت لخوا د رامنځته شوې يوې مقررې څخه سرچينه اخيستې وي؟

- د ۷٦ مادې په بنسټ دولت کولای شي د کړنلارې د اساسي کرښو د پلي کولو لپاره مقررې پدې شرط تصويب کړي چې د هېڅ يوه تصويب شوي قانون له متن يا روحيې سره مغاير نه وي.
- آيا دا پدې معني نده چې همدارنګه دغه شان

دولت آغاز نمايد؟

- ماده ۱۲۰ در بخشی از خود بيان می دارد که ستره محکمه بايد به دعاوی که دولت در آنها مدعی عليه است، رسيدگی نمايد.
- آيا ماده ۱۲۰ جهت اعطای حق اقامه دعوی عليه حکومت به يک شخص کافی است؟
- در اين سناريو، شخصی که مظاهره را سازماندهی کرده است عليه چه کسی اقامه دعوی خواهد کرد؟
- اگر ستره محکمه آن قانون را مغاير با قانون اساسی و غيرقابل تطبيق اعلان نمايد، آيا دولت مجبور به متابعت از آن خواهد بود؟
- ماده ۷۵، پاراگراف ۱، بيان می دارد که دولت مکلف است که احکام قانون اساسی، ديگر قوانين، و تصميم نهايی محاکم را تعميل نمايد.
- آيا اين ماده به سوال مطرح شده پاسخ می دهد؟

آيا نتيجه متفاوت خواهد بود اگر به جای يک قانون موضوعه، ممانعت عليه مظاهره از يک مقرره ايجاد شده از سوی وزارت داخله منشاء گرفته باشد ؟

- برطبق ماده ۷٦، دولت می تواند مقرره هايی را بمنظور اجرای خطوط اساسی خط مشی، بشرطی تصويب نمايد که مغاير با متن يا روحيه هيچ يک از قوانين تصويب شده نباشد.
- آيا اين بدان معنی نيست که همچنان چنين

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقررې نشي کېداي چې د اساسي قانون مغايرې وي؟

- د مظاهرې جوړوونکی د چا په وړاندې دعوي کوي؟

- آيا ستره محکمه د ۱۲۱ مادې سره سم صلاحيت لري چې اعلان کړي چې دغه مقرره د اساسي قانون سره مغايره ده، سره لدې چې ۱۲۱ مادې مقررو ته اشاره نده کړې.

مختلف کنوانسيونونه او ميثاقونه چې مو لنډه کتنه پرې وکړه، دغه اساسي اصل تاييدوي چې يو حق د هغه د نقض له کبله د زيان د جبران څخه پرته غير واقعي حق دی يا داسې يو حق دی چې کم ارزښت لري.

آيا يو څوک تصور کولای شي چې د بشر د حقوقو خپلواک کميسيون ته شکايت کېداي شي د زيان د يوه مناسب جبران باعث شي؟

دوهمه سناريو:

راځئ فرض کړو چې د دولتي سرچينو د کمښت له کبله د بېوزله متهمينو لپاره دولت نشي کولای چې په محکمه کې د هغوي د استازيتوب لپاره مدافع وکيل چمتو کړي، او دوي د محکمې لخوا محکومېږي او محبس ته ليږل کيږي.

- ستونزه څه ده (۳۱ ماده)؟

- محکوم شخص څه کولای شي (د بشر د حقوقو خپلواک کميسيون ته شکايت؛ د استيناف غوښتنه)؟

- راځئ فرض کړو چې ياده شوې قضيه بلآخره د سترې محکمې په فيصله پاي ته رسيږي او ستره محکمه پرېکړه کوي چې

مقـرره هـا نميتواننـد مغـاير بـا قـانون اساسـی باشند؟

- سازماندهنده مظاهره برعليـه چـه کسـی اقامـه دعوی خواهد کرد؟

- آيا ستره محکمه بر طبق ماده ۱۲۱ صـلاحيت دارد اعلان نمايد که اين مقرره مغاير با قانون اساسی است علی رغـم اينکـه مـاده ۱۲۱ بـه مقرره ها اشاره نکرده است؟

کنوانسيونها و ميثاقهـايی متعـددی کـه مـا بـه آنهـا نظرانداختيم، اين اصل اساسی را تأييد ميدارند که يک حق بدون جبران خساره به خـاطر نقـض آن، حق غيرواقعی بوده و يا حقيست کـه دارای ارزش کم ميباشد.

آيـا کسـی ميتوانـد تصـور کنـد کـه شـکايت بـه کميسيون مستقل حقوق بشر، می تواند باعث يک جبران خساره مناسب گردد؟

سناريوی دوم:

بياييد تصور کنيم به خـاطر کمبـود منـابع دولتـی، برای متهمين بی بضـاعت، دولـت نميتوانـد وکيـل مدافع جهت نمايندگی از ايشان در محکمه فراهم نمايد، و آنها توسط محکمه محکوم گرديده و به محبس فرستاده می شوند.

- مشکل در اينجا چيست (ماده ۳۱)؟

- شخص محکوم چه ميتواند بکند (شکايت بـه کميسـيون مسـتقل حقـوق بشـر؛ درخواست استيناف)؟

- بيايیـد تصـور کنـيم کـه قضـيه مـذکور سـرانـجام بـه فيصـله ستره محکمـه خاتمه مـی يابـد و سـتره محکمـه تصـميم

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکم باید لغو شي، ځکه متهم د مدافع وکیل د درلودلو په برخه کې د مدافع وکیل د درلودلو له اساسي حق څخه محروم کړل شویدی.

میگیرد که حکم باید لغو گردد، زیرا متهم از حق اساسی خود جهت برخورداری از وکیل، محروم گردیده است.

- آیا د سترې محکمې پرېکړه د محبس دننه اشخاصو په اړه هم پلې کیږي یا یوازې د هغه متهم په اړه تطبیقیږي چې تمیز طلب وي؟
- آیا تصمیم ستره محکمه در مورد دیگر اشخاص داخل محبس نیز تطبیق میگردد یا صرف در مورد متهمی تطبیق میگردد که تمیز طلب گردیده است؟
- آیا دلته د قضایي سلوك تیوري شته؟
- آیا در اینجا تیوری رویه قضایی وجود دارد؟
- آیا دغه محکمه کولای شي عدلیه وزارت ته امر وکړي چې په راتلونکي کې د متهمینو لپاره مدافع وکیل پیدا کړي.
- آیا این محکمه می تواند به وزارت عدلیه دستور دهد که در آینده برای متهمین وکیل مدافع فراهم نماید؟
- ولې؟ ولې نه؟
- چرا؟ چرا نه؟

مباحثه:

آیا ستره محکمه کولای شي اجرائیه څواك ته امر وکړي چې یو محبوس آزاد کړي، ځکه د هغه محکومیت غیر قانوني دی؟

که نه، آیا ستره محکمه کولای شي محکومیت لغو کړي او قضیه د یوې نوې محاکمې لپاره ابتدائیه محکمې ته ورولېږي؟

او پدې حالت کې آیا ابتدائیه محکمه کولای شي د محاکمې څخه مخکې د توقیف د پوښتنې په اړه څېړنه وکړي؟

او په بل مورد کې هغه محبوسین چې د یوه محکوم شخص په موقف کې استیناف غوښتونکي شویدي، حالت به یې څرنګه وي؟

آیا ستره محکمه کولای شي داسې پرېکړه وکړي

مباحثه:

آیا ستره محکمه می تواند به قوه اجرائیه دستور دهد که یک محبوس را آزاد کند، زیرا محکومیت وی غیرقانونی بوده است؟

اگر نه، آیا ستره محکمه می تواند محکومیت را لغو نموده و قضیه را به محکمه ابتدائیه برای یک محاکمه جدید محول نماید؟

و در این حالت، آیا محکمه ابتدائیه می تواند سوال توقیف قبل از محاکمه را مورد بررسی قرار دهد؟

در مورد دیگر محبوسینی که دقیقاً در موقف شخص محکوم استیناف طلب قرار دارند، حالت چه گونه خواهد بود؟

آیا ستره محکمه می تواند تصمیمی را اتخاذ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د ټولو هغه محبوسینو په اړه د تطبیق وړ وي چې په ورته شرایطو کې دي، یا داچې هر محبوس شخص باید په جلا توګه دعوي اقامه کړي؟

نماید که قابل تطبیق در مورد تمام محبوسینی که در شرایط مشابه قرار دارند، گردد یا اینکه هر شخص محبوس باید جداگانه اقامه دعوی کند؟

کومه لاره منطقي ده؟

کدام یک از آن شیوه ها منطقی تر میباشد؟

د دغه نوې سناریو په اړه کوم نوي مسائل مطرح شویدي، چې په لومړۍ سناریو کې ندي وړاندې شوي؟

کدام مسائل جدید دیگری در این سناریو مطرح شده اند، که در سناریوی اول ارائه نه گردیده بودند؟

آیاستره محکمه کولاي شي عدلیې وزارت ته امر وکړي چې د مدافع وکیلانو لپاره پیسې ورکړي؟

آیا ستره محکمه می تواند به وزارت عدلیه دستور دهد که برای وکلای مدافع پول پرداخت نماید؟

که نه، ستره محکمه د اساسي قانون د پیروۍ او د بېوزلو متهمینو لپاره د مدافع وکیلانو د موندلو لپاره دولت او عدلیې وزارت د اړ ایستلو په برخه کې کوم کار کولاي شي؟

اگر نه، ستره محکمه چه کار موثری را می تواند جهت مجبور ساختن وزارت عدلیه و دولت برای پیروی از قانون اساسی و فراهم آوری وکلای مدافع برای متهمین فقیرانجام دهد؟

د دغه سناریو موخه ددې ټکي القا ده چې په اساسي قانون کې د مطرح شویو اساسي حقوقو د احقاق وروستنی مسئولیت د قضائیه څواك په غاړه دی.

هدف این سناریوها القای این امر است که وظیفه و مسئولیت نهایی برای تضمین احقاق حقوق اساسی مطرح شده در قانون اساسی بر دوش قوه قضائیه می باشد.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library